

Magyar Református Nevelés

2019

2

REFORMÁTUS PEDAGÓGIAI FOLYÓIRAT

REFORMÁTUS KÖZÉPISKOLÁK 2019.

MEGJELENIK ELEKTRONIKUSAN, ÉVENTE 4 SZÁM ■ LETÖLTHETŐ: REFPEDI.HU/MRN

KÖZÉPISKOLÁS FOKON

A középiskolai hittanoktatás aktualitásai

Szerkesztői előszó

Üdvözlét az olvasónak! ■ SZÁSZI ANDREA 3

Tanulmányok

DR. SZÁSZI ANDREA ■ Hittanoktatás a református középiskolákban
– helyzetelemzés 5

SZÉNEGETŐNÉ KOVÁCS KATALIN ■ Konfirmandus korosztály
gyülekezeti integrációjának kérdései 24

DR. FODORNÉ DR. NAGY SAROLTA ■ A református iskola stratégiai fő célja:
neveljen bölcsességre 36

Műhely

BATTYÁNYI GÉZA ■ Szempontok a református hit- és erkölcsstan
érettségi összeállításához 49

MÁRKUS GÁBOR ■ „Az iskolalelkész felettébb szükséges voltáról” 52

SZABÓ ELŐDNÉ ■ A mindennapos áhítat kérdése és gyakorlata
a Tatai Református Gimnáziumban 61

MAKAY LÁSZLÓ ■ Vallástanár iskolalelkész szerepe és lehetőségei
a középiskolában 67

HODOSSI SÁNDOR – KÓTI KATALIN ■ Rövidfilmek a középiskolás korosztály
keresztyén nevelésében 72

Szemle

SIBA BALÁZS ■ Howard Hendricks: Életformáló tanítás 81

CSÖRI-CZINKOS GERGŐ ■ Az RPI által fejlesztett középiskolai hit- és
erkölcsstan taneszközök rö-vid bemutatása 83

Számunk szerzői 89

E lapszámunk borítófotóját Bánné Mészáros Anikó készítette (grafikai kivitelezés: Lázs Eszter), a térkép az MRE iskolarendszerét mutatja be 2019-ben. A 49. oldalon található fotót Zimányi Noémi készítette. A 61. oldalon Márkus Gábor fotója látható a Tatai Református Gimnáziumról. A lap további illusztrációit a shutterstock.com-ról válogattuk.

E számunk elkészítését a hollandiai OGO Alapítvány támogatta.

OGO

ÜDVÖZLET AZ OLVASÓNAK!

„A hit szebbé teszi az életünket.” – írta egy 11. évfolyamos lány az RPI által 2019 januárjában végzett online kérdőíves felmérés során. A válaszai alapján kiderül az is, hogy annak ellenére, hogy hisz Istenben, részt vesz a hittanórákon, fontos számára a hit, szereti a vallástanárákat és érdeklődik a hit dolgai iránt, nem jár istentiszteletre és nincs különösebb gyülekezeti kapcsolata. Többek között őt is megszólítjuk a középiskolai katechézis során. Ezt a témakört dolgozza most részben föl az MRN aktuális száma.

A kiadvány egyik apropója az, hogy 2018. október 5-6-án, közel 15 év után újra országos vallástanárral találkozót tartottunk. Az RPI által szervezett konferencián mindkét napon 40 ember vett részt. Közöttük iskolalelkészek, vallástanárok egyaránt voltak. Az ott elhangzott előadások közül olvashatunk több figyelemfelkeltő gondolatot a továbbiakban, úgymint a hittan érettségi vizsga, az iskolai áhítatok vagy éppen a református középiskolák bemutatása az iskolalelkészek szemszögéből témákban. Az iskolalelkészség témakörét fejtegeti egy gondolatfelvető tanulmány jelen kötetben.

Bár nem szorosan a középiskolai hittanoktatás területe, de a korosztályt érintő kérdést, a konfirmációt vizsgálja egy egyetemi szakdolgozathoz készült anyag és egy, az egész református oktatásrendszer üzenetét hordozó publikáció a bölcsességre nevelésről.

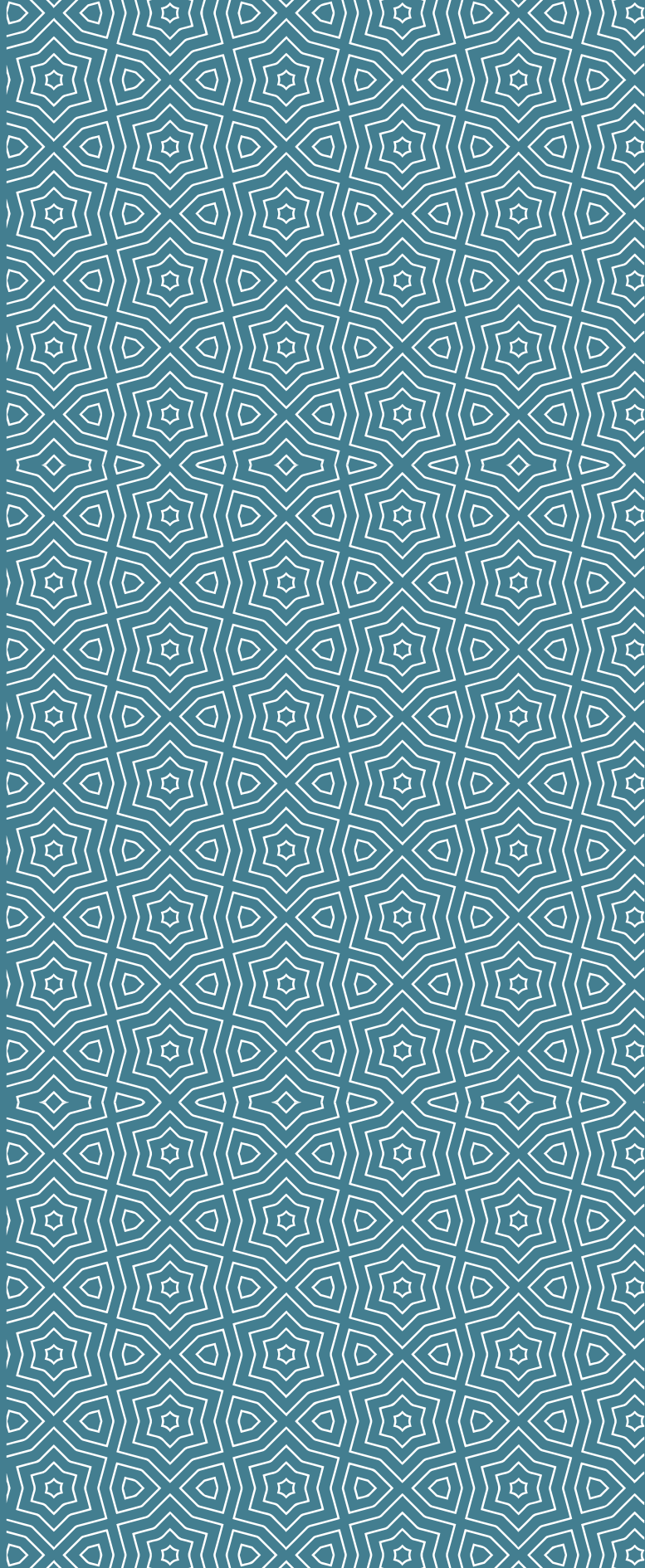
Ezek mellett két kérdőíves felmérést is bemutatunk. Az egyik a vallástanárokat és iskolalelkészeket szólította meg 2017-ben. Az ő tapasztalataikat, illetve a középiskolai katechézis időszerű helyzetét mutatja be. A másikban, a már említett 2019 elején közzétett felmérésben 9-12. évfolyamos diákokat kérdeztünk meg a hitről, a hittanoktatásról és a tapasztalataikról. Izgalmas, érdekes és elgondolkodtató a visszajelzéseket olvasni, a statisztikai adatokat elemezni.

Ezen kívül a középiskolai hittanoktatás iránt érdeklődők módszertani segítséget kaphatnak az ifjak között jól használható kisfilmekkel kapcsolatban. De szó esik az iskolalelkészségről és az iskolai áhítatok témájáról is.

A Szemle rovatban pedig a hivatalos hittan tananyag, az alap- és kiegészítő modulok rövid bemutatása és egy látókört bővítő könyvajánló olvasható.

SZÁSZI ANDREA

Tanulmányok

DR. SZÁSZI ANDREA

HITTANOKTATÁS A REFORMÁTUS KÖZÉPISKOLÁKBAN – HELYZETELEMZÉS

2018. október 5-6. között került sor Budapesten a Középiskolai vallásanárok és iskolalelkészek országos találkozójára. 15 év után újra lehetősége volt találkozni annak a közösségnek, akik református középfokú oktatási intézményeinkben a hitre neveléssel, hit formálásával foglalkoznak. A konferencia elején röviden bemutatásra került a középiskolai katechézis helyzete. Az ott elhangzott előadás kibővített anyagát tartalmazza ez a tanulmány. Röviden szeretném áttekinteni a középiskolai katechézis helyzetét a törvények, számok tükrében, illetve az RPI-hez beérkezett visszajelzések, tapasztalatok alapján veszem sorra a kihívásokat és lehetőségeket is.

1. REFORMÁTUS KÖZÉPISKOLÁK A SZÁMOK TÜKRÉBEN

A református köznevelés a 2018/2019. tanévben, 2018. szeptemberi adatok alapján 173 református intézményt tartott számon. Közülük 34 gimnáziumban, 15 szakgimnáziumban, 6 szakközépiskolában és 23 internátusban történt középfokú oktatás-nevelés. Ezek az iskolák általában többcélú intézményként léteznek, így kb. 43-ra tehető a református középiskolák száma. Az intézmények összesített térképe a borítólapon található. Részletesen, intézménytípusonként az alábbi QR kódok leolvasásával, az RPI honlapján érhetőek el.

Összesen 17.015 diákot tanítanak ezekben az iskolákban. Közülük 1287-en vesznek részt esti tagozatos képzésben, míg a többi 15.723 diák nappali tagozaton tanul. Ehhez a létszámhoz tetemes mennyiségű pedagógusra, hittanoktatóra is szükség van.¹ Sajnos ezen a téren már hiányosabbak az adataink. A református köznevelési hálózatban összesen 5000 peda-

gógus található, de részletes kimutatást nem találtam azzal kapcsolatban, hogy mennyien tanítanak közöttük középfokú oktatási intézményben. Ugyanígy a református hittanoktatás számadataival kapcsolatosan sem tudok kizárólag a középiskolákra vonatkozó adatokról beszámolni.

2. HITTANOKTATÁS REFORMÁTUS KÖZÉPISKOLÁINKBAN – TÖRVÉNYI HÁTTÉR

A hitéleti nevelés a református középiskolákban a mindennapi élet része. Ha a hivatalos oldalról közelítjük meg ezt a kérdéskört, akkor a 2011. évi CXCV. törvényt szükséges megnéznünk. Az egyházi fenntartású intézmények hittanoktatására számunkra ebből a következő pontok fontosak elsősorban:

- előfeltételként kikötheti valamely vallás, világnézet elfogadását és ezt vizsgálhatja a felvételi eljárás keretében. (31.§ 2a)
- a pedagógusok és egyéb munkavállalók alkalmazása során előírhatja alkalmazási feltételként a hitéleti szempontokat. (32.§ 1a)
- a fenntartó előírhatja az iskola számára a kerettantervet, illetve meghatározhatja, hogy milyen tankönyveket, taneszközöket használjanak. (32.§ 1c)
- pedagógiai programjába beépítheti a vallási elkötelezettségének megfelelő ismereteket, illetve helyi tantervébe a hittanoktatást. (32.§ 1d)
- ha a hittan mint tantárgy jelenik meg az iskola tananyagában, akkor az állami intézményekre megállapított pedagógus létszámon felül alkalmazhatja a hittanoktatót, akinek az adott egyház által meghatározott hitéleti végzettséggel és az illetékes egyházi jogi személy által kiadott megbízással kell rendelkeznie. (32.§ 1h)
- az etika tantárgy hittannal kiváltható, ha az iskola pedagógiai programja tartalmazza a hittan tantárgy keretén belül a NAT-ban, az etikára meghatározott fejlesztési követelményeket és tartalmakat. (32.§ 1j)²
- Az állami szabállyal összhangban van az MRE belső szabályozása is. A 2016. évi I. törvény (korábban: 2007. évi II. törvény) a református hittanoktatás szabályozásáról szól.³ Az egyházi fenntartású iskolákra vonatkozóan a következők szerepelnek benne:
- A hittanoktatás célkitűzéseit, formai és tartalmi követelményeit a Református hittanoktatási kerettanterv határozza meg, melyet az MRE Zsinat fogad el. Ettől eltérni csak külön szabályrendeletben meghatározottak szerint lehetséges (2.§ 2). 2012-ben fogadta el a Zsinat a jelenleg aktuális hit- és erkölcsstan kerettantervet. Ebben megjelenik az is, hogy vagy évfolyamközi csoportösszevonások esetén lehet eltérni a kerettantervtől vagy pedig minden más esetben az RPI szakmai együttműködésével van lehetőség eltérésre.⁴
- A kerettantervhez igazodva készíti el a köznevelési intézmény a helyi tantervét, a helyi sajátosságok figyelembe vételével. A helyi tanterv főbb pontjait is meghatározza ez a törvény. (2.§ 3-4.)

- A helyi tanterv alkalmazásának előfeltétele református iskola esetében az RPI által kiállított támogató szakvélemény. (2.§ 5.1.)
- A hittanoktatásban használható tankönyvek és más taneszközök listáját az RPI készíti el és az MRE Zsinat Elnöksége hagyja jóvá. (3.§) Ezt az RPI minden évben elkészíti a vonatkozó állami és egyházi szabályozások figyelembe vételével és a honlapján közzé teszi.⁵
- Külön pont szól az érettségi vizsgáról (4.§), mivel a református középiskolákban a református hit- és erkölcsstan kötelezően választható érettségi tárgy. Ez középszinten szóbeli formában teljesíthető és a tanterv által elsajátított ismeretet méri, illetve értékeli. A tartalmi részletes követelményeket egy külön dokumentum szabályozza. Az érvényes és aktuális érettségi követelményrendszer és vizsgaleírás az Oktatási Hivatal honlapján és az RPI honlapján is elérhető.⁶ Az MRE 2018-ban fogadott el új érettségi követelményrendszert, mely leghamarabb a 2020/2021. tanévtől lép életbe.
- Az MRE hittanoktatási törvénye meghatározza a középiskolai vallástanári státusz betöltéséhez szükséges alkalmazási feltételeket is. 9-13. évfolyamon a református hit- és erkölcsstan oktatónak református vallástanári (MA) vagy református hittanár-nevelőtanári oklevéllel kell rendelkeznie. (5.§ b)
- Református iskolában a vallásoktató vagy intézményi lelkész megbízását az intézményvezető kérelmére a fenntartó döntéshozó testületének előterjesztése alapján az egyházkerület püspöke adja. (6.§ 1.) A lelképásztor díjlevelet kap, melynek főbb pontjait is tartalmazza a törvény. (7.§)
- Ha nincs lelképásztori végzettsége a vallástanárnak, akkor a nemzeti köznevelési törvény (nkt) szerinti megbízást az intézményvezető adja, a fenntartó egyetértésével. (8.§ 1.) A világi vallástanár munkaszerződést köt az intézménnyel, melynek főbb pontjait is rögzíti a 8.§. Sőt, arra is kitér a törvény, hogy akár részmunkaidőben is végezhető a hittanoktatás.
- Jelenlegi témám szempontjából kiemelhető még, hogy a hittanoktatási törvény sorra veszi a vallástanárt/intézményi lelkészt megillető jogokat, kötelességeket (9.§), valamint a szervezéshez kapcsolódó feladatokat, a tanulói nyilvántartási kérdéseket (13.§) is.

Törvényileg a főbb kérdések nagy része tisztázva van tehát, de maradtak nyitott területek. Ilyen például az iskolalelkészek (törvényileg intézményi lelkészként vannak nyilvántartva) munkakörének, jogkörének részletes tisztázása, melyre a későbbiekben térek vissza majd.

3. TANTERV, TANANYAG ÉS SEGÉDLETEK A REFORMÁTUS KÖZÉPISKOLÁBAN

Ahogy a törvényi leírásban is látható, a jelenlegi aktuális hittan kerettantervet az MRE Zsinat 2012-ben fogadta el. Gyakorló pedagógusok, középiskolai vallástanárokat oktató felsőoktatási szakemberek bevonásával kidolgozott szakmai anyag került a középiskolai hittan kerettantervbe.⁷ Struktúrájában eltér az általános iskoláétól, mivel a gyakorlati tapasztalatok és kérések alapján egy-egy évfolyamnak nem egy állandó és mozdíthatatlan tananyag-felépítése van, hanem a moduláris tananyagrendezési elvet követi. A tan-

terv így dinamikus és önfejlesztő programcsomag, ahol minden modul alapstruktúrája ugyanaz. Felhasználási módja szerint viszont három típust különböztetünk meg.

Alapmodul: Azt a minimumot tartalmazza, amit minden iskolában, ahol református hittant tanítanak, minden középiskolai tanulóknak el kell sajátítania. Ezzel a minimum ismerettel garantálható, hogy a diák képes legyen majd a középszintű érettségi vizsga követelményeinek megfelelni.

Kiegészítő modul: Önállóan létező tematikai egységeket tartalmaz, melyet az RPI fejleszt, de a vallástanár a saját csoportja vonatkozásában maga választhat ki az adott intézmény pedagógiai programja és a helyi lehetőségek, igények, valamint a tanulócsoportok sajátosságai alapján.

Helyi tervezésű modul: Egy adott oktatási intézmény által fejlesztett, helyi szükségletekre és lehetőségekre koncentrált modul. A kerettanterv modulképzési szabályai alapján készül. Ezt az RPI felé jóváhagyásra nyújtja be, és a kapcsolódó taneszközöket helyben készíti el a betervező.⁸ Mivel ilyen helyi modul még nem készült sehol, jelenleg csak az RPI által fejlesztett anyagok elérhetők.

A modulok 6 csoportba sorolhatók, melyek a középiskolában átadandó kognitív, affektív és pragmatikus ismereteket magukba foglalják.

- Bibliaismeret – Ószövetség
- Bibliaismeret – Újszövetség
- Etika
- Dogmatika
- Egyháztörténet (egyetemes, magyar)
- Egyház- és vallásismeret

A segédletek fejlesztése során arra törekedtünk, hogy olyan – rövid és kezelhető – anyagok kerüljenek a diákok kezébe, amelyek nem rónak rájuk túl nagy terhet és röviden összefoglalják az átadni kívánt ismereteket, illetve felkeltik a figyelmüket. A tanári segédletek és IKT anyagok fejlesztésénél pedig a vallástanárok visszajelzéseire építettünk. Ehhez 2013 óta folyamatosan monitorozzuk a középiskolákat kérdőívekkel, személyes és csoportos egyeztetésekkel. Ezek alapján készültek el a következők:

- Olyan központi tanmenet és helyi hittan tantervminták elkészítése vált szükségessé, melyek többféle sajátosságot vesznek figyelembe, és amelyek közül az intézmények kiválaszthatják a nekik leginkább megfelelőt. Ezek elkészültek és az iskolák egy része adaptálta őket.
- Meg kell tanítani a vallástanárokat a modulrendszer használatára. Bár ez az elvárásukhoz jobban illeszkedik, de szokatlan számukra az a szabadság, hogy saját maguk válogathatják össze a tananyagok kb. felét egy tanévre, a csoportjaikra szabva.

- Az évek során nyilvánvalóvá vált, hogy az egyházi oktatási intézmények taneszközvásárlásra fordítható anyagi keretei nem teszik lehetővé, hogy minden modul megvásároljanak az iskolák. Megoldási lehetőségként ezért a Kálvin Kiadóval egyeztetve arra jutottunk, hogy csak az alapmodulok kerülnek nyomtatásba, míg a kiegészítő modulok többféle e-book és pdf formátumban az RPI honlapjáról⁹ ingyenesen letölthetők és szükség szerint nyomtathatók, illetve digitálisan közreadhatók a diákok számára.¹⁰
- Mind az általános – mind a középiskolához készült egy digitális, online használható feladatbank, melybe folyamatosan kerültek feltöltésre olyan feladatok, amelyek akár az órán, akár online kiosztva, akár egy dolgozatba beépítve is felhasználhatók.¹¹
- Folyamatosan fejlesztjük a tanári segédleteket, IKT anyagokat az egyes modulokhoz, hogy ezzel is segítsük a vallástanárok munkáját. Ezeket, lehetőségeink szerint ingyenesen elérhetővé tesszük.

Jelenleg a 16 modul és hozzá kapcsolódó segédletek érhetőek el a www.refpedi.hu/közepiskola oldalon. Ezek mindegyikéről rövid tartalmi összegzés Csóri-Czinkos Gergő leírásában, jelen szám Szemle rovatában olvasható. Az alábbi táblázat azt tartalmazza, hogy milyen modulhoz, mi minden elérhető az RPI honlapján. Végig tekintve ezen látható, hogy folyamatosan bővülő anyagról van szó. Folyamatosan monitorozzuk a taneszközökre vonatkozó visszajelzéseket is és ezek fényében fejlesztjük és formáljuk az anyagokat. A 2019-es kérdőíves felmérés alapján a modulokat és hozzájuk kapcsolódó segédleteket általában 4-4,6 közötti átlaggal értékelték tanulhatóság, taníthatóság, használhatóság szempontjából a visszajelzők. (1-5 közötti skálát használtunk.) Hála Istennek és köszönet mindazoknak, akik a középiskolai katechézis fejlesztési munkáiban (is) részt vállalnak!

Alapmodulok		www.refpedi.hu (Ingyenesen elérhetőek az RPI honlapján)					
	Nyomatott tankönyv (Kálvin Kiadónál megvásárolható)	Digitális tan-könyv	Digitális tanári segédlet	Online feladatok találhatóak	Térképtár	Egyéb digitális segédletek (PPT modulajánló, illusztrációk)	
1. Kohéziós alapmodul – Bevezetés a keresztyén felekezetek világába	✓	✓	folyamatban	✓		✓	
2. Ószövetségi bibliaismeret, alapmodul – Isten szövetséget köt népével	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
3. Újszövetségi bibliaismeret, alapmodul – A testté lett Ige Jézus Krisztus	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
4. Etika alapmodul – A keresztyén élet alapkérdései ezen a linken érhető el	✓	✓	✓	✓		✓	
5. Dogmatika alapmodul – A református hittan alapkérdései	✓	✓	folyamatban	✓		✓	
6. Egyháztörténeti alapmodul – Magyar egyháztörténet (Isten hozzánk való szeretete)	✓	✓	folyamatban	✓	✓	✓	
7. Egyháztörténeti alapmodul – Egyetemes egyháztörténet (Tegyetek tanítvánnyá minden népet!)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
8. Összegző egyháztörténeti alapmodul – Beszélj el faldnaki!	✓	✓	folyamatban	✓	✓	folyamatban	
9. Egyháziismeret alapmodul – A református egyháziismeret alapjai	✓	✓	folyamatban	✓			
Kiegészítő modulok							
1. Világvallások a vallások világa, Egyház- és vallásiismereti kiegészítő modul		✓	✓	✓		✓	
2. Keresztyén felekezetek, Egyház- és vallásiismereti kiegészítő modul		✓	folyamatban	✓		✓	
3. Az öt tekercs üzenete - Isten jelen van az élet eseményeinél, Ószövetségi kiegészítő modul		✓	folyamatban	✓		✓	
4. Jézus gyógyításai és hatalma a természeti erők felett, Újszövetségi Bibliaismeret kiegészítő modul		✓	folyamatban	✓		✓	
5. Napjaink etikai kihívásai		✓	✓	✓		✓	
6. serdülőkor etikai kérdései		✓	nem készül	folyamatban		✓	
7. Az ifjúkor etikai kérdései	✓			✓		folyamatban	
Budapest, 2019.02.07.							

4. A TAPASZTALATOK TÜKRÉBEN – VISSZAJELZÉSEK ÉS KÖZVÉLEMÉNYKUTATÁS EREDMÉNYEI

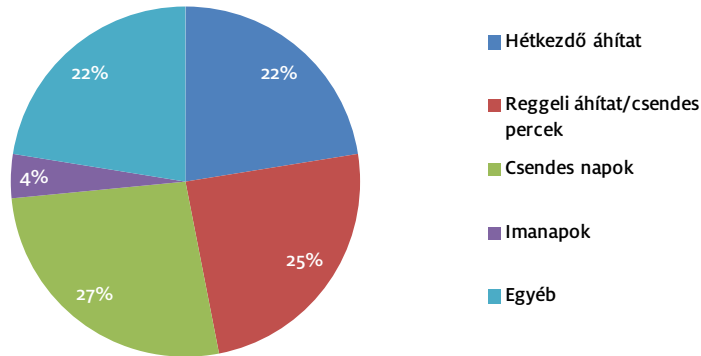
Bár az RPI minden évben elvégzi az adott tanévre vonatkozó partneri elégedettség mérést, abban viszonylag kevés olyan információ található, mely kimondottan a református középiskolák katechézisére vonatkozik. Ezért 2017 október 15-én arra kértük a református középiskolák vallástanárait, hogy segítsék munkánkat egy, konkrétan rájuk vonatkozó online kérdőív kitöltésével. A december elejéig beérkezett visszajelzések kiértékelése 2018 januárjában történt meg. 16 intézmény töltötte ki a kérdőívet, melyben arra is kíváncsiak voltunk, hogy milyen az adott iskolában a hittanoktatás adminisztrációja, lelki élete, körülményei és milyen tapasztalataik vannak. 2019 elején szintén végeztünk egy közvéleménykutatást, mely nem kizárólag a középiskolákat érintette. Az ott előkerülő kérdések egy része azonban a jelen téma számára is releváns, így arra is kitérek az alábbiakban. Itt már nagyobb volt a létszám, 27 középiskolától jött visszajelzés. A kiértékelésben és az eredmények rövid bemutatásában Bánné Mészáros Anikó, RPI pedagógiai szakértő által készített diagramokat használok.

A 2017-es kérdőív kapcsán az első gondolat, ami fölmerült bennem, a kitöltők kis létszáma volt. Mivel a református középiskolák között jó néhány többcélú intézmény, így a kérésünk alapján egy intézmény egy kérdőívet töltött ki az összesített vallástanári tapasztalataik alapján. Mégis, a teljes létszámhoz viszonyítva kb. 40 % volt csak a kitöltők aránya. Köszönjük nekik, hogy időt szántak a visszajelzésekre! Összehasonlítva az RPI által szervezett rendezvényeken, rendszeres egyeztetéseken elért református középiskolák számával, azonos adatokat találtam. Tehát a kérdőívünket azok töltötték ki, akik hivatalosan és rendszeresen érdeklődnek a református közoktatás ügyei iránt. Szerettük volna elérni azokat is, akikkel kevésbé van kapcsolatunk – ezért a középiskolai vallástanárok, iskolalelkészek országos találkozóját igyekeztünk még nagyobb körben meghirdetni (telefonos egyeztetések, iskolák egyenkénti megkeresése, stb.) Ennek eredményeként 24 intézményből 40 kolléga vett részt az október 5-6-i rendezvényünkön. Ott ismertettem a kérdőíves felmérés adatait és visszajelzésük alapján a helyzet náluk is nagyrészt hasonló, tehát a statisztika így hitelesnek tekinthető. Ennek következményeként a 2019-es felmérésben már 27 intézmény osztotta meg velünk a véleményét.

4.1. Református diákság és hitélet középiskolákban¹²

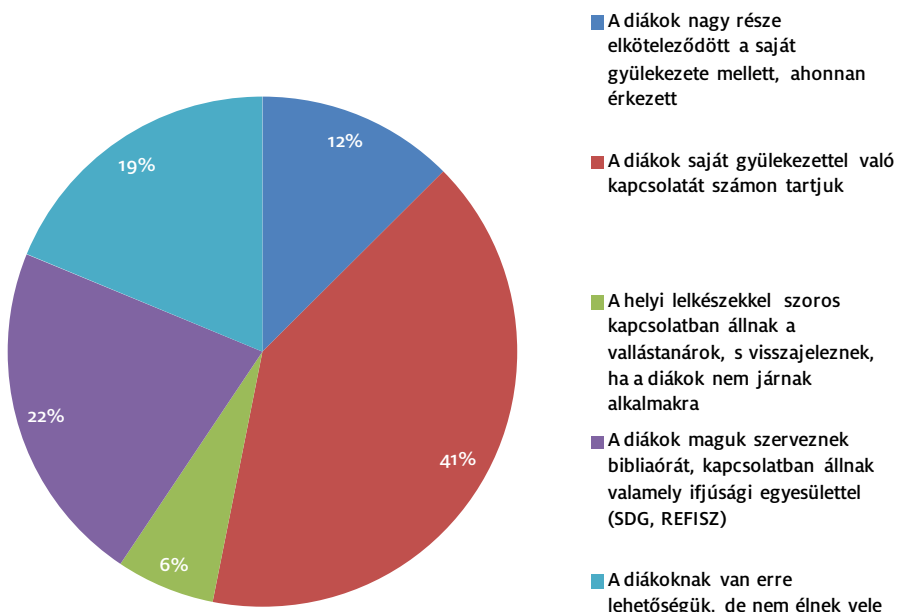
2017-ben a kitöltő intézmények 87%-ában 50% fölötti a református diákság aránya. Az iskolákban nemcsak hittanoktatás történik, hanem a hitéleti nevelés része a hétkezdő áhítat, reggeli áhítatok, csendes napok, imanapok, illetve az egyéb kategóriában megjelennek egyházmegyei és egyházkerületi csendes napok, ifjúsági órák is.

A hittanórákon kívül milyen lelki alkalmak vannak az intézményben?

Az egyházközségekkel való kapcsolattartásra is rákérdeztünk, amiből kiderült, hogy az intézmények legnagyobb arányban (41%) tartják számon a diákok saját gyülekezettel való kapcsolatát. 22% jelezte azt, hogy a diákok valamely ifjúsági egyesülettel együttműködve maguk szervezik a bibliaórájukat, de más gyülekezeti közösséggel nem állnak kapcsolatban. Illetve elég magas arányban, 19% adta azt a visszajelzést is, hogy a diákoknak lenne lehetőségük ifjúsági közösségbe való bekapcsolódásra, de nem élnek vele.

Van-e az iskolának konkrét gyülekezet(ek)kel kapcsolata, ahol a diákok ifjúsági közösségbe épülhetnek be?

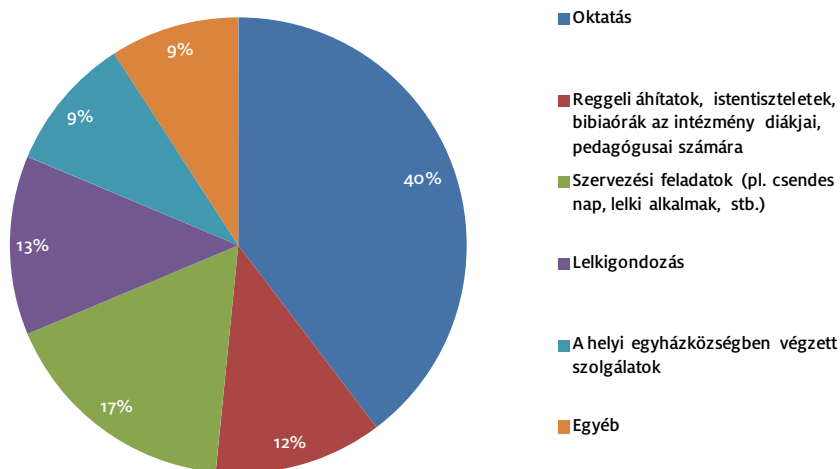

4.2. Vallástanárok és iskolalelkészek a református középiskolákban¹³

Tapasztalataink alapján nagy a fluktuáció a református középiskolák vallástanárai körében. Vannak intézmények, ahol nagyobb létszámban, a feladatokat egymás között jobban megosztják, máshol pedig egy személy, egyedül végzi a középiskolai katechézist. Ezt támasztják alá mind a 2017-es, mind a 2019-es kérdőív eredményei is. 2017-ben azt jelezték vissza az intézmények, hogy az iskolák 25%-ban több, mint 5 vallástanár van az intézményben, de kimagasló arányban (93%) minimum 2 személy végezte a hittanoktatást. 2019-ben a visszajelzők arról írtak, hogy az intézmények 41%-ában van minimum 5 vagy több vallástanár.

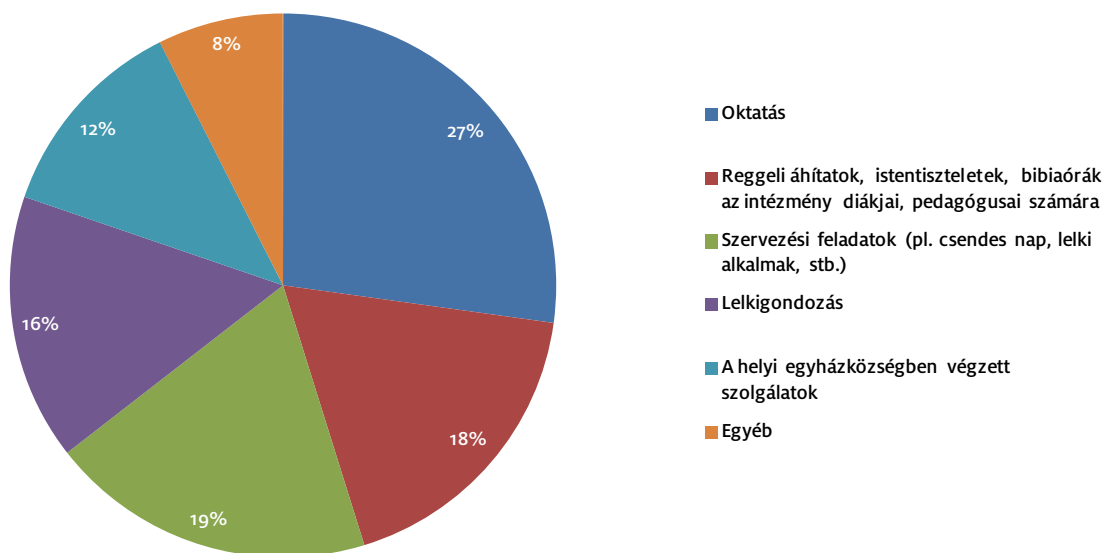
A 2017-es statisztika alapján azt is megállapíthattuk, hogy a válaszadó intézmények 75%-ában volt teljes állású, önálló vallástanár, viszont teljes állású iskolalelkészt csak az iskolák 25%-a alkalmazott. Szintén 25% az az arány, ahol részmunkaidőben végezte az iskolalelkészi feladatokat az illetékes személy. Az iskolák 50%-ában pedig abszolút nincs iskolalelkész. A 2019-es kérdőívben erre nem kérdeztünk rá, de ez a terület többször is előkerült a hittanoktatók, vallástanárok szóbeli és írásos visszajelzései során is. Komoly hiányról van szó, melyre érdemes lenne komolyabb hangsúlyt fektetni és részletesen kidolgozni az iskolalelkészek munkakörét, lehetőségeit, iskolában betöltött helyüket és az általuk végzendő feladatokat. Már a hittanoktatást végzők körének felmérésekor is látható, hogy alapvető fogalmi tisztázásokra lenne szükség. Mitől lesz valaki iskolalelkész? Miben más egy iskolalelkész feladatköre, mint az iskolában tanító vallástanaré? Meddig terjed a vallástanár feladatköre és meddig az iskolalelkészé? Kinek az alkalmazottja az iskolalelkész? Melyek a hasonlóságok és különbségek a közoktatási intézményben tanító, intézményi lelkészként alkalmazott lelképásztor (köznnyelven: iskolalelkész) és a gyülekezeti lelképásztor között? Ilyen és ehhez hasonló kérdések merülnek fel a téma kapcsán az érintett kollégák körében. A 2017-es kérdőíves felmérés során kiderült, hogy bár nagyon hasonlóak egymáshoz, de arányaiban mások a középiskolai vallástanárok és iskolalelkészek feladatai. Míg a vallástanárok nagyobb százalékban tanítanak (40%), addig az iskolalelkészek esetében ez kisebb arány (27%) és nagyobb részt vállalnak a helyi egyházközség szolgálataiban, az iskolába járó diákok lelkigondozásában, illetve az iskolai bibliaórák, áhítatok tartásában.

A vallástanár feladatainak megoszlása

A visszajelzők maguk is különbséget tesznek feladatok szempontjából az iskolalelkész és a vallásánár között. Erről árulkodik az alábbi diagram. Elgondolkodtatók a szöveges válaszban visszaérkezett óraszámok is. Van olyan iskolalelkészként foglalkoztatott szolgatárs, aki heti 5 órában tanít és a munkaideje többi részét egyéb feladatok teszik ki. Míg más heti 22 órában oktat és emellett végzi az iskola lelki életének szervezési és egyéb szakmai tevékenységeit. Az iskolalelkész találkozó egyik komoly felvetése, hogy vajon mennyire van idő, energia, lehetőség ilyen magas óraszám mellett a református arculat formálására, az intézmény lelkiségének megalapozására? A személyes visszajelzések alapján az óraszámok, lehetőségek és feladatok nagyban függenek a fenntartótól, illetve a fenntartóval való kapcsolattól is. Illetve egyenes arányban függenek össze azzal, hogy mennyire fontos a fenntartó számára az intézmény lelki életének, református arculatának megerősítése.

Az iskolalelkész feladatainak megoszlása

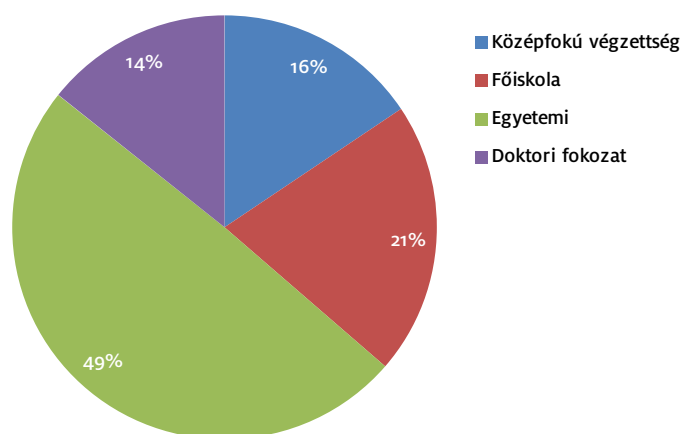

A témához érdekes adalékkal szolgál az a felmérés, melyet ugyancsak 2019-ben készítettünk. 181 középiskolás diák „mondta el” a véleményét a vallásánár, iskolalelkész általuk elvárt tulajdonságaival/feladataival kapcsolatban. Erre részletesebben az 5. pontban térek majd ki.

A kérdőíves felmérések egyik érdekes tanulsága a hittanoktatást végző személyek végzettségéhez kapcsolódik. Ahogyan korábban szó volt róla, az MRE 2016. I. törvénye alapján csak református vallásánár (MA) végzettséggel taníthat egy pedagógus a középiskolában. A jelenlegi képzési feltételek mellett ez mindenképpen egyetemi végzettséget jelent az MRE-n belül. A 2017-es visszajelzést alapul véve az intézmények 37%-ában ez nem valósul meg. Különösen elgondolkodtató, hogy 16% azoknak az aránya, ahol felsőfokú képzettsége sincs

a katechézist végző személynek. Mivel református oktatási intézményben a vallástanár az iskola alkalmazottja, ezért mindenképpen minimum felsőfokú végzettséggel kellene rendelkeznie. A kitöltéskor megadott adatok alapján jelenleg minimum 12 vallástanárként alkalmazott munkatársnak csak középfokú végzettsége van. Különösen meglepő, hogy a szakmai gyakorlatukat tekintve 1 fő 25 évnél több szakmai tapasztalattal rendelkezik az adatok alapján, a többieknek pedig nincs vagy pedig 0-5 év szakmai gyakorlatuk van. Ez utóbbi csoport valószínűleg a pályakezdő, diplomával (esetleg nyelvvizsga hiánya miatt) még nem rendelkező fiatalokat foglalhatja magába.

Hitoktatást végzők végzettség szerinti megoszlása

A szakmai évek száma más csoportok esetében is érdekes adatokat mutat. 2017-ben lelkipásztor és általános iskolai hittanoktató végzettséggel rendelkező (tehát MA-val nem) oktatók 81%-ban 0-5 év szakmai tapasztalatról számolnak be. Akik kizárólag lelkipásztor végzettséggel tanítanak református középiskolában hittant, min. 15 év gyakorlattal rendelkeznek. A legnagyobb variáció azok körében található, akik vallástanárok és lelkészek is egyben. Ehhez képest 2019-ben már azt jelezték a kollégák, hogy a középiskolai vallástanárok közül 22,81% nemrég van csak a pályán (0-5 év szakmai tapasztalata van), míg 52,3% min. 10 év szakmai gyakorlattal rendelkezik.¹⁴

A vallástanárok továbblépési és fejlődési lehetőségeit mutatja az a visszajelzés viszont, hogy a közegyházi támogatást 5 fokozatú skálán 3-ra, a szakmai előrejutás lehetőségét 3.88-ra, míg a szakmai fórumok lehetőségeit 3.13-ra értékelték a válaszadók. Ezzel szemben az intézményi támogató légkör 4.56 pontot kapott.

4.3. Miből és mit tanítanak a hittanból a református középiskolákban?¹⁵

Az MRE hittanoktatási törvénye meghatározza, hogy minden református oktatási intézménynek rendelkeznie kell helyi tantervvel, a bevezetéshez kapcsolódó, RPI támogató szakvéleménnyel. Az is egyértelmű, hogy a hivatalos tankönyvjegyzékben szereplő taneszközök használatát írja elő a törvény. A gyakorlatban azonban csak a visszajelző intézmények 63%-ában történik minden az előírtaknak megfelelően és 25%-ban pedig részlegesen (itt támogató szakvéleményt nem kértek még az RPI-től). A megadott információk alapján a többi helyen vagy nincs semmilyen helyi tanterv, vagy pedig 2012 előtti hittan kerettantervhez kapcsolódik a helyi tanterv és nem történt meg a szükséges javítások elvégzése.

Tehát a 2017-es adatok alapján 4 év alatt a visszajelző intézmények 88%-a állt át az új kerettantervre és kapcsolódó taneszközökre. Hasonló adatokat mutat az a válaszsor is, melyben arra kérdeztünk rá, hogy milyen tankönyvcsaládot használnak az intézmények. 71% használja az RPI új anyagait, 14% még kiegészítésként a régit (ezt megjegyzésben fel is tüntették). Az intézmények 15%-a vagy nem használ semmilyen tankönyvet és munkafüzetet vagy nem református kiadványt használ. A visszajelzések alapján a más felekezeti segédletet használók az evangélikus középiskolai hittankönyvsorozat néhány tagját veszik elő az órákon kiegészítésként.

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy milyen eszközökből tanítanak a vallástanárok a református középiskolákban. Az eredmények azt mutatják, hogy az összes intézményben a diákok kezébe adják hittanórán a Szentírást. Érdekes ugyanakkor, hogy bár van könyvük a tanulóknak, de füzetre a továbbiakban is szükség van. A tanári és egyéb digitális segédletek használata azt mutatja, hogy az általunk készített anyagokat hasznosnak találják a kollegák. Ugyanakkor elgondolkodtató, hogy pontosan milyen munkafüzetet használ az intézmények 56%-a. A jelenlegi középiskolai rendszerben nincs munkafüzet a középiskolások számára – ezt a digitális feladatbankban online elkészíthető vagy nyomtatható feladatlapok váltják ki folyamatosan. Valószínűleg a korábbi tantervhez készült munkafüzetet és az evangélikus hittankönyvcsalád munkafüzeit használják a vallástanárok. Mivel a kérdőívfelvétel időszakában a középiskolai modulokhoz viszonylag kevés feladat volt még elérhető a feladatbankban, így ott teljesen indokolható és érthető a viszonylag alacsony szám. Az első kérdőív óta (ahogyan a korábban közölt táblázatban is látható) az online feladatbankban megnövekedett a középiskola számára elérhető feladatok száma. Remélem, hogy egy következő elemzésnél már jóval nagyobb lesz a felhasználók aránya. Annál is inkább, mert az egyéb alternatívához általában digitális felületeket soroltak fel a válaszadók, pl. Kahoot, Prezi, stb. Úgy tűnik, hogy az érdeklődés egyre inkább a hittanórán is felhasználható IKT eszközök felé tolódik át. Ezt mutatja az is, hogy a 2017-es kérdőívben a RPI katechetikai tevékenységek hasznosságának és szükségességének megítélésében a digitálisan elérhető tanári segédletek és egyéb IKT anyagok fejlesztése az 5 pontból 4-et kapott. A részletes visszajelzések alapján az RPI középiskolai taneszközök minőségét 5 fokozatú skálán 4.5-re értékelték a válaszadók. Folyamatosan monitorozzuk

a taneszközöket és ehhez igazítjuk a fejlesztés irányait. A 2019-es kérdőívben rákérdeztünk az egyes modulok taníthatóságára, tanulhatóságára és használhatóságára is. A korábbihoz hasonló eredmények születtek. A nyomtatott és digitális taneszközök, hozzájuk kapcsolódó segédletek általában 3,64-4,61 közötti eredményt értek el. Átlagosan 4,27 lett ezek eredménye.

4.4. Képzési igények és szükségek¹⁶

Azt is vizsgáltuk a felmérésben, hogy miben tudjuk segíteni a középiskolai katechézist. Mire lenne szüksége a vallástanároknak? Meglepő, hogy a legmagasabb igény az adaptálható helyi tantervi mintákra van – melyek 2013 óta léteznek és elérhetők az RPI honlapján (4,5-re értékeli a fontosságát a szolgáltatás). Ezt követik szintén az adminisztrációt segítő adaptálható tanmenet minták (4,31-es értékelést kapott). Gyakorlati ötleteket, javaslatokat is várnak a kollegák. Az egyéb kategóriában, az írásos visszajelzések között megjelennek a jó gyakorlatok megosztásának lehetőségei, a pedagógusok lelkipozását segítő anyagok éppen úgy, mint a már létező segédletek további fejlesztése, digitális feladatbank bővítése (4,06-ra jelezték a fontosságát).

Rákérdeztünk a képzési igényekre is, mivel az önfejlődés területei sokat mondanak arról, hogy mi mindenben szeretnének formálódni a vallástanárok. Az eredmények azt mutatják, hogy elsősorban módszertani, illetve a hit fejlődésére vonatkozó képzésen vennének részt szívesen a kollegák. Különösen nagy arányban jelezték vissza a vallástanárok, hogy lehetőleg ingyenes képzéseken tudnak/szeretnének részt venni. Éppen úgy, mint ahogyan az intézmények 81%-a szívesen fogadna szaktanácsadást, személyes szakmai támogatást – abban az esetben, ha az nem kerül semmilyen költségébe az iskolának.

Az aktuális élethelyzetről árulkodnak még a szakmai napokhoz javasolt témák is, melyek a következők voltak:

- Módszertani ötlettár
- Kamaszok mentálhigiénés problémái
- Serdülők kérdései és ezekre adható válaszok
- Mai ifjúsághoz alkalmazkodó, hatékony tanulási módszerek
- Hátrányos helyzetű diákok hittanoktatása
- Hittanoktatás a szakképzésben
- Áhítatok és csendes napok, ötlettárak
- Lelkipozozás kérdései
- Iskolai hitélet kialakítása új vagy átvett intézmény esetén
- Tapasztalatcserék
- Gyászfeldolgozás
- Z generáció hitre nevelése
- Valláskárosultság megelőzése, elkerülése
- Tanmenet és helyi tanterv készítés 8 évfolyamos gimnáziumok számára

- Digitális feladatbank használata
- Az egyházi kötődéssel nem rendelkező diákok/pedagógusok megszólításának lehetőségei
- Fogyatékkal élő tanulók katechézisének kérdései

4.5. Merre tovább? Kihívások és lehetőségek

A felmérések, személyes egyeztetések, illetve a 2018-ban tartott vallástanár találkozó tapasztalatai azt mutatják, hogy bőségesen van még fejlesztési lehetőség, illetve a kollegák számos területen számítanak a segítségünkre. Ezek közül a következőket látom a következő 5 évben tervezhetőnek és megvalósíthatónak – ha a megfelelő anyagi és személyi erőforrások a rendelkezésünkre állnak:

- *A szakmai kapcsolatok további építése* – mind az RPI munkatársak és a vallástanár közösség között, mind a vallástanár közösségen belül. Ennek keretében évente egy alkalommal országos vallástanár találkozót tartunk, ahol lehetőség adódik a *jó gyakorlatok megosztására is*.
- *Református iskolalelkészek* szolgálatának támogatása, megerősítése. Ennek része az iskolalelkészi feladatok közös végiggondolása és ehhez megvalósításához a megfelelő pedagógiai-szakmai segítség nyújtása.
- A középiskolai hittanoktatásban is egyre hangsúlyosabbá válik a Z és Y generációs kihívások felismerése és az azokra való reagálás. Ehhez kapcsolódóan a *digitális taneszköz fejlesztés megerősítésével* szeretnénk segíteni a vallástanárok munkáját. Ennek része az online feladatbankban a modulokhoz további feladatok készítése és feltöltése, a modulokhoz tanári segédletek, ötlettárak, PPT anyagok és egyéb IKT segédletek készítése. Illetve a képzésekben módszertani tanácsadás, IKT eszközök használatának bemutatása szintén helyet kap. Új digitális applikáció fejlesztésével is segíteni szeretnénk a középiskolai katechézist (is). A digitális feladatbank mellett új elemként jelenik meg az *RPI Játéktár* 2019 szeptemberétől. Ez mobil applikációként és számítógépes változatban is használható lesz. Olyan (ingyenes) digitális gyűjteményként bocsátjuk rendelkezésre, melyben az órákhoz, gyermek- és ifjúsági alkalmakhoz egyaránt találhatnak az érdeklődők ötleteket a csapatépítő játékokon át a memóriafejlesztő, ismétlő, összefoglaló játékokig egyaránt.
- *A vallástanárok/iskolalelkészek segítése* szakmai anyagokkal, ötlettárakkal, jó gyakorlatokkal a következő témakörökben:
 - a református iskolai hitélet szervezése,
 - református szemléletmód megerősítése,
 - református hittan érettségire való felkészítés,
 - lelkigondozás és személyes kapcsolat a diákokkal és intézményi pedagógusokkal,
 - hitéleti alkalmak szervezése az iskolákban,
 - egyéb, igényként jelzett területeken.
- Lehetőség szerint *ingyenes szaktanácsadási lehetőségek* biztosítása az igényelt területeken, intézményenként, előzetes egyeztetés alapján.

- *Speciális területek feltérképezése és a hozzájuk kapcsolódó igények alapján* segédletek, ötletárak, gyűjtemények rendelkezésre bocsátása – fórumok szervezése. Pl. pszichopedagógiai kihívások, tanulásban akadályozott tanulók katechézise, hátrányos helyzetű tanulók katechetikai lehetőségei, stb.

Jelen tanulmányban nem volt lehetőség a 2019-ben végzett kérdőíves felmérés minden következtetését részletezni. Az érdeklődők további információkat találhatnak a témáról az RPI oldalán a dokumentumok között (Katechetikai partneri elégedettségmérés és igényfelmérés, 2019) címen.

5. A DIÁKOK SZEMÉVEL

2019 januárjában egy új kezdeményezés részeként készítettünk egy középiskolásoknak szánt kérdőívet. Ezt az SDG-vel együttműködve, mind az általunk ismert fórumokon, mind az ő listáikon eljuttattuk a 9-12. évfolyamos tanulókhoz. 181 fő, református oktatási intézményben tanuló diák válaszolta meg a 26 kérdéses, online kérdéssort. A válaszadók nagyrészt arányosan oszlottak meg a 9-12. évfolyamok között. A teljes kiértékelés sajnos meghaladja a jelenlegi kereteket, de néhány, jelen témához kapcsolódó tapasztalatot szeretnék megosztani az alábbiakban.¹⁷

5.1. Református egyházközséggel való kapcsolat

Református iskolába járó tanulók töltötték ki a kérdőíveket, így nem véletlen, hogy igen magas arányban (98,3 %) azt jelezték vissza, hogy hittanórára járnak. (A fennmaradó 1,7% esetében kíváncsi lennék, hogy az iskolai kötelező órát hol töltik.) Sokkal meglepőbb adatot kaptunk arra, hogy van-e kapcsolatuk a lakóhely szerint illetékes vagy bármely más református gyülekezettel. Ezek alapján az egyházi iskolába járó diákok 33%-a tartja a kapcsolatot akár helyi, akár távolabb lévő református egyházközséggel. Nagy arányban vannak azok a tanulók (67%), akik nem állnak a reformátussággal kapcsolatban, 11% pedig más felekezettel ápolja a hitkapcsolatát. Az egyéb felekezetek között az evangélikus, katolikus, baptista testvérek közösségei jelennek meg. Egy diák írta ezen kívül azt, hogy ő nem hisz Istenben és semmilyen gyülekezetbe nem jár, illetve egy tanuló a Golgota gyülekezet istentiszteleteit látogatja.

A református egyházközségbe járók szöveges válaszaiban is vegyes érzések tükröződnek. Vannak, akik nagyon pozitívan nyilatkoznak a gyülekezeti közösségről, a családi, szeretetteljes légkörről. Lelki megnyugvást élnek át a gyülekezetben, jól érzik magukat az ifjúsági órákon, melyeket interaktívnak és jónak tartanak. Sőt, szívesen vesznek részt az istentiszteleteken kívül más gyülekezeti alkalmakon is. Ilyenek a kirándulások, közösségi találkozók. Vannak olyan tanulók, akik egyedül, mások a családjaikkal járnak az alkalmakra. Az „igen” választ adók közül szeretnék néhány biztató mondatot idézni:

- „Jó a gyülekezettel való kapcsolatom, mert a lelkéssel is jó kapcsolatot ápolok.”
- „Olyan számomra, mint egy második család.”
- „Annyira jó a közösség, segítőkészek és nagyon barátságosak, figyelmesek.”
- „A hitemet erősíti. Jó érzéssel tölt el, hogy Istennel valamilyen úton kapcsolatba léphetek és tudom, hogy meghallgat engem és vigyáz rám.”
- „A kapcsolatom velük nagyon jó, rendszerint látogatom a rétegalkalmakat és istentiszteleteket, valamint a lelkészekkel és a gyülekezettel is jó kapcsolatot ápolok. Így csodásan érzem magam. Otthon. ☺”
- „Fontosnak tartom a vasárnapi istentiszteleteket, ifiket és a gyülekezetben való tevékenykedést, hívő barátokkal való kapcsolatfenntartást. Örülök, hogy van egy közösség, ahol megélhetem a hitemet.”
- Érdekes színfoltja a válaszoknak, hogy néhányan bár azt jelölték be, hogy van kapcsolatuk a helyi gyülekezettel és járnak istentiszteletre, mégis negatívan élik ezt meg. Két gondolatot szeretnék ezzel kapcsolatban idézni:
- „Kapcsolatom az egyházközséggel kimerül az alkalmankénti templomjárásból valamint a tagságomból. Úgy gondolom, hogy inkább közömbösnek nevezhető a kapcsolat, mintsem virágzó.”
- „Igazából az iskola miatt rendszeresen járok a templomba, de a lelkész úr nagyon unszimpatikus. Nem tudom komolyan venni, például múltkor az Árkádot írta le a Sátán templomaként. Folyamatosan a számunkra megszokott dolgokat tünteti fel rossz dologként, amivel teljesen kiírtja a többi diákból a vallásosságra való hajlam legkisebb csíráját is. Nem Istenről kéne szólnia az istentiszteleteknek és a Bibliáról? Ez elszomorító számomra, de lehet, hogy rosszul látom a dolgokat, azonban nekem ez az egész így jön le. Ráadásul a diákoknak kötelező a konfirmálás, nem nekünk kéne eldönteniünk, hogy akarunk-e a közösség része lenni?”

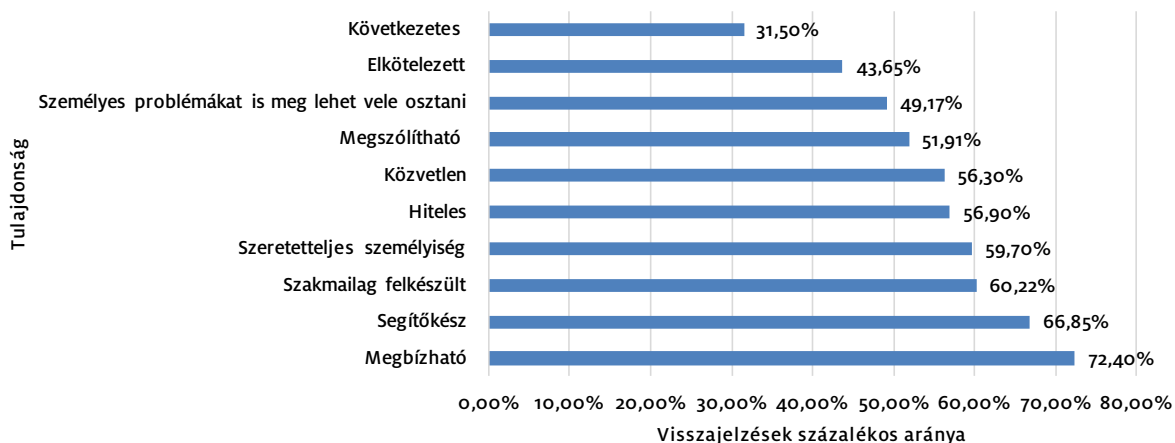
A kép úgy teljes azonban, ha a nemleges választ adókat is megnézzük. Ők többnyire nem indokolták azt, hogy miért nem járnak református gyülekezetbe. Akik igen, azok többnyire arra hivatkoztak, hogy elég számukra az iskolai hittanóra és istentisztelet, illetve nincs idejük a tanulás vagy más elfoglaltság miatt a gyülekezeti közösségre. Többen hiányolják a kortársakat az egyházközségből és emiatt nem vesznek részt istentiszteleteken és más alkalmakon. Vannak, akik nem tartják a lelkipásztort szimpatikusnak és az istentisztelet unalmas a számukra. Néhány tanuló azt írja, hogy a családjuk sem vallásos és ezért nem tartják szükségesnek a gyülekezeti kapcsolat ápolását. Néhány esetben nagyon kemény kritikák is olvashatóak, melyek a hitelesség, diákokhoz való kapcsolópontok megtalálása témáit érintik.

5.2. A lelkipásztor és a vallástanár legfontosabb tulajdonságai

A felmérés során arra is kíváncsiak voltunk, hogy mit gondolnak a serdülők a vallástanárról és a lelkipásztorról. Melyek a legfontosabb tulajdonságok, amelyeket kiemelnek, ha rájuk gondolnak? Néhány válaszlehetőséget előre megadtunk, amelyek közül bármennyit lehetett választani. Illetve írhattak önálló gondolatokat is a diákok.

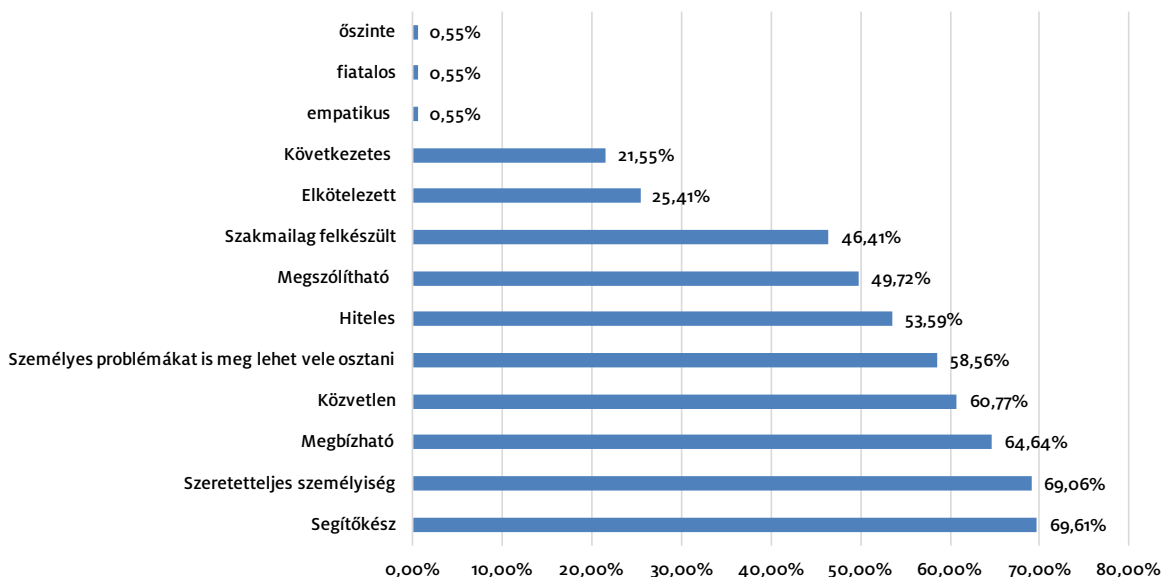
A lelkipásztor vonatkozásában a megbízhatóság, segítőkészség és szakmai felkészültség kerültek a dobogóra. (Bár a középmezőnyben nagyon szoros volt a sorrend, ahogyan az alábbi diagram is mutatja.)

Mit várnak a középiskolások egy lelkipásztortól?

A vallásanárok vonatkozásában olyan elemek is megjelentek, amelyeket a fiatalok maguk javasoltak. 1-1 gondolatként, de kiemelték azt, hogy a vallásanár legyen őszinte, fiatalos és empátikus. Az általunk előre megadottak közül az első 3 helyre a következő tulajdonságok kerültek a visszajelzések alapján: segítőkész, szeretetteljes személyiség, megbízható. Legkevésbé ezek közül fontosnak az elkötelezettséget és a következetességet tartották a tanulók.

Milyen a jó vallásanár?

Azt is megkérdeztük a diákoktól, hogy a jelenlegi tapasztalataik alapján személyes kérdéseikkel, problémáikkal megkeresik-e, megkeresnék-e az iskolalelkészt, vagy a vallás tanárt. A válaszadóknak alig a fele (összesen 51,38 %) mondta azt, hogy van már jó tapasztalata és ezért szívesen menne személyes kérdéseivel hozzájuk, vagy pedig még nem volt rá szüksége, de megtenné. Elgondolkodtató a nem válaszok nagy aránya és a hozzá kapcsolt indoklások. A diákok majdnem 49 %-a nem bízik a vallás tanárában/iskolalelkészében vagy éppen rossz tapasztalatai vannak személyes élethelyzetek megosztása esetén. Az egyéb indokok közül néhányat szeretnék kiemelni:

- *„Nem szívesen nyílok meg mások előtt.”*
- *„Megoldom egyedül a problémám.”*
- *„Nem, mert csak egy tanárom és nincs vele kapcsolatom.”*
- *„Nem, mert az nem rájuk tartozik.”*
- *„Nem, mert arra ott a pszichológus.”*
- *„Nem, mert mostanában már nem elég hitelesek.”*
- *„Nem, mert nem érzem azt, hogyha esetleg megkérdőjelezném a vallást, akkor lehetne rendszeresen vele kommunikálni. Sokkal inkább leszidna.”*

5.3. Amit a diákok a hitről gondolnak

Mindezekről függetlenül a kérdőívet kitöltő diákok 87,8%-a fontosnak tartja a hitet. A fennmaradó 12,2%-hoz tartozók többsége sem zárkózik el mereven. Vagy arról írnak, hogy nem gondolkodtak még a hit kérdéséről, vagy nem tartják fontosnak, vagy éppen közömbösek a téma iránt. Sokkal mélyebbek és kifejezőbbek az igen válaszok. Sajnos a terjedelmi korlátok miatt nincs arra lehetőség, hogy mindet idézzem. Néhányat szeretnék csak kiemelni.

A hit...

- *„Fontos mindenki életében, mert van mibe kapaszkodni.”*
- *„Az Istenre figyelés képessége.”*
- *„Segít, hogy boldogok lehessünk és soha ne érezzük magunkat egyedül. Segít a jó útra térni.”*
- *„Mindenkinek saját döntése, hogy mit gondol, hogyan éli az életét. Én általános iskolában is vallásos oktatást kaptam. Rendszeresen jártam templomba. Ezzel nemcsak szokássá vált, hanem meg is szerettem, mert kellemes időtöltés Istennel ápolni a kapcsolatunkat. Emellett minden problémám megszűnik olyankor. A hit egyfajta segítség az életünkben, mert a legsötétebb óráinkban is tudhatjuk, hogy van, aki megsegít és meghallgat, és hogy nem vagyunk egyedül, mert az Úrhoz bármikor fordulhatunk.”*
- *„Reményt és értékrendet ad. És egy biztos pontot, hogy az életem egy biztos kézben van.”*
- *„A hit szebbé teszi az életünket.”*

A visszajelzésekből az is kiderül, hogy a fiatalok 40%-a nem akar semmilyen hittel kapcsolatos dolgot olvasni, illetve arról hallani. Ha mégis érdeklődnének, akkor, akkor a hit és a vallás témakörén belül a következőkről hallanának/olvasnának szívesen: élet és

halál kérdései (45,86%), párválasztás-szerelem (18,78%), barátság (16,02 %), tanulás (10,05%), egyéb (8,29%).

Ugyanezt, illetve a korosztály tipikus sajátosságait tükrözik egy későbbi kérdésre adott válaszok. Ezek szerint a fiatalok 77,9% szerint életkérdésekről, az őket közvetlenül érintő és érdeklő témákról beszélnek a hittanórákon legszívesebben, míg a 2. helyen 29,3%-kal a tematikus filmek megtekintése és azokról való beszélgetés, a 3. helyen a bibliai történetek feldolgozása (23,2%) szerepelt.

Összegzésként két gondolatot szeretnék hangsúlyozni. Az egyik, hogy sokféle elvárással, kihívással szembesülünk vallástanárként, iskolalelkészként a református oktatási rendszerben (is). Ahogyan azt eddig is tudtuk a korosztályról, a visszajelzések is megerősítik, hogy a kamasz attól tanul, akit megismer és akit hitelesnek tart. Nagy lehetőségünk van arra, hogy a jövő nemzedéke elé élhessük Isten Igéjét és a saját példánkon keresztül is megmutassuk, hogy mit jelent(het) a 21. században Krisztus követőjének lenni. Ehhez nyitott szemmel kell járnunk: reagálni a kihívásokra, megragadni a lehetőségeket. A másik gondolatom pedig a fejlődési lehetőségekhez kapcsolódik. Még van mit tennünk és van hová fejlődnünk: akár az RPI keretein belül, pedagógiai-szakmai szolgáltatóként – de vallástanárként, iskolalelkészként is. Ehhez pedig Isten Igéje adjon nekünk bátorítást: *„Ezért, szeretett testvéreim, legyetek szilárdak, rendíthetetlenek, buzgólkodjatok mindenkor az Úr munkájában, hiszen tudjátok, hogy fáradozásotok nem hiábavaló az Úrban.”* 1Kor 15,58¹⁸

¹ Az MRE Zsinat Oktatási Iroda által megadott adatok alapján és az RPI 2018. évre vonatkozó szakmai beszámolójában található adatok alapján. (4-6. o.) Forrás: <http://refpedi.hu/content/szab%C3%A1lyzatok>

² 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100190.TV> (Letöltés: 2019.03.25.)

³ 2016. évi I. törvény a református hittanoktatásról. Forrás: http://www.reformatus.hu/data/documents/2016/06/08/2007_evi_II_2016.I_HITTAN.pdf (Letöltés: 2019.03.25.)

⁴ Zs.-243/2012.11.16. Zsinati határozat az új református hittanoktatási szabályrendelet tárgyában. In: Református Egyház Elektronikus Közlönye, 2012. II. évfolyam 9. szám. 176-178. o. https://www.reformatus.hu/data/documents/2013/01/15/eRE_K%C3%B6z%C3%B6ny_20121221_1.pdf (Letöltés: 2019.03.25.)

⁵ A 2018/2019. tanévre vonatkozó tankönyvlista innen letölthető: http://refpedi.hu/hatteranyagok/Tankonyvjegyzek%202018_2019.pdf (Letöltés: 2019.03.25.)

⁶ https://www.oktatas.hu/köznevelés/erettsegi/erettsegi_vizsgataryak – református hittan. www.refpedi.hu/content/közepiskola/erettsegi segédletek (Letöltés: 2019.03.25.)

⁷ A kerettanterv impresszum oldalán név szerint megtalálhatóak mindazok, akik hosszabb ideig vettek részt akár az általános iskolai, akár a középiskolai munkacsoport tevékenységében.

⁸ Kerettanterv 9-12, 2012, 9-10.

⁹ RPI honlap: www.refpedi.hu

¹⁰ 2014. január óta az RPI kiadói joga megszűnt. Az RPI szakmailag készíti a taneszközöket, de a nyomdai feladatokat és a terjesztést a Kálvin Kiadó végzi. A határidők így több oldalról jelennek meg a szakmai munkánk során.

¹¹ Feladatbank elérhetősége: <http://rpi-feladatbank.reformatus.hu/#/login>

¹² Bánné Mészáros Anikó – Dr. Szászi Andrea: *RPI partneri elégedettségmérés katechetikai tevékenységről*, RPI kéziratos, 2018; Bánné Mészáros Anikó – Dr. Szászi Andrea: *RPI partneri elégedettségmérés egyházi iskolák számára katechetikai területekről*, RPI kéziratos, 2019.

¹³ Bánné M. A. – Dr. Sz. A.: *RPI partneri*, 2018.; Bánné M. A. – Dr. Sz. A.: *RPI partneri*, 2019.

¹⁴ Bánné M. A. – Dr. Sz. A.: *RPI partneri*, 2019.

¹⁵ Bánné M. A. – Dr. Sz. A.: *RPI partneri*, 2018.

¹⁶ Bánné M. A. – Dr. Sz. A.: *RPI partneri*, 2018.

¹⁷ Forrás: Bánné Mészáros Anikó – Dr. Szászi Andrea: RPI által, SDG közreműködésével készített középiskolás diákok számára készített kérdőív, iskolai református hittan tantárgy oktatásával kapcsolatban, RPI kéziratos, 2019.

¹⁸ RUF, www.abibliamindenkie.hu

SZÉNÉGETŐNÉ KOVÁCS KATALIN

KONFIRMANDUS KOROSZTÁLY GYÜLEKEZETI INTEGRÁCIÓJÁNAK KÉRDÉSEI

Gyakori tendencia, hogy bár még mindig sok fiatalnak örülhetünk, akik konfirmációi fogadalmat tesznek, sajnos az utána következő években szépen eltűnnek szemeink elől. Vajon miért nem tudnak integrálódni a gyülekezetekbe? Szükséges tehát nagyító alá venni a XXI. századi társadalmunkat, a benne élő fiataljainkat, családjaikat, továbbá a köztük használt módszereinket, a felkészítéshez használt tananyagok hatékonyságát, és nem utolsósorban önmagunkat.

A KONFIRMANDUS FIATALOK VILÁGA – A KÖRNYEZET, MELYBEN A FIATALOK ÉLNEK

A technika nagyütemű fejlődésével, az internet világot megnyitó hatásával, az információ villámgyors áramlásával a társadalom sem maradt érintetlen. Kialakult egy újfajta gondolkodásmód, egy új szemlélet, amit **posztmodernnek**, vagy késő modernnek neveznek.

Egyik jelentős változás, hogy **boldogságát egyre rövidebb távú célok elérésében keresse**, mert szüksége van a gyorsan elért sikerekre, a minél nagyobb körben elért elismerésekre. Nem akar alapokat építeni, hosszú távra tervezni, mert akkor túl sokáig kell várnia a beteljesülésre. Mindent azonnal akar.

Mai gyermekek ezt tapasztalják környezetük életében. Gondolhatunk itt a párkapcsolatokra, a házasságokra, a munkavállalásokra. Azonban észrevehető a gyerekek életében is, hogy nem tudnak kitartani pl. a sportban, a kortárs közösségekben, vagy akár a konfirmáció előkészítők elvégzésében. Ha valamilyen nehézség adódik, nem kényelmes számukra, túlzott erőfeszítésbe kerül, inkább feladják. Akkor tud kitartani, ha erre megvan a belső motiváció. Ha nincs mélyebb elköteleződés a gyerekekben, vagy egy támogató családi, esetleg baráti háttér, akkor nagy valószínűséggel a konfirmációt követően, letudva a kötelező alkalmakat, el fog maradozni a gyülekezetből.

A társadalom elemzésénél ki kell térnünk a **családokra** is, hiszen ez az a közeg, mely leginkább meghatározza a fiatal személyiségének fejlődését, az Istenképét, a hithez való viszonyulását. Míg a XX. első felében természetes volt a családok vallásossága, a vallási vezető tekintélye, a templomba járás gyakorisága, a nagyszámú konfirmálók megléte, ez a század második felére teljesen megváltozott. A kommunizmus idején, amikor a keresztyének üldözötté váltak, már kevés volt a vallásosság ahhoz, hogy a megfélemlítések ellenére is

gyakorolják hitüket. Ennek már természetes hozadéka volt, hogy az így felnövekedett nemzedék már nem tartotta fontosnak a vallást, amikor már fel lehetett vállalni.

Mára, a kötelezően választható hit- és erkölcstan órák számával még több gyermek részesül református hitoktatásban. Megfigyelhető azonban az is, hogy a hittanórákra járó gyermekek számának növekedéséből sajnos már nem következik, a konfirmálás által gyülekezetbe való integrálódásuk is. Ezt igazolják a felmérések is: a 2000-ben és 2008-ban megkérdezett 15-29 éves fiatalok

körében csökkenő tendenciát mutatott a „*magukat egyházi tanításuk szerint vallásosnak*” tartók aránya, továbbá a „*maguk módján vallásosak*” aránya, ugyanakkor pedig nagymértékben nőtt a „*nem vallásosak*” aránya.¹ A kutatások azt a megállapítást tették, hogy az egy évtizeddel korábban fel-

növekvő generációk szülei kevésbé tartják fontosnak a vallásos értékek továbbadását, még ha ők meg is kapták nagyszüleiktől. Ők maguk sem gyakorolják vallásukat.² Szomorú adat az is, hogy a vallásos neveletésben részesült fiatalok is kevesebb arányban maradnak gyülekezetben.³

Az *Ifjúság 2000 és Ifjúság 2008* néven jelentet **kutatás eredményei** azt mutatták, hogy az ifjúság vallásosságának változásai, elidegenedésük visszavezethető az alapvető szociális háttér csökkenő társadalmi kontrolljával, és a modernizáció erősebb hatásával.⁴ A nevelési elvek változásával valóban csökkent a fegyelem, és ezzel arányosan a tiszteletadás mértéke is, ami pedig magával hozta az erkölcsösség fellazulását is. A gyerekek mindent

Az eredmények azt is igazolták, hogy a konfirmáció utáni időszakban azokban a fiatalokban alakul ki inkább egyházi kötődés, akik két szocializációs intézménytől is kapnak vallásos ösz-tönzést: vallásos neveletésben részesülnek a családban és mellette egyházi iskolába járnak.

megtehetnek, jóformán következmények nélkül. Ehhez pedig a család is asszisztál.

Az eredmények azt is igazolták, hogy a konfirmáció utáni időszakban azokban a fiatalokban alakul ki inkább egyházi kötődés, akik két szocializációs intézménytől is kapnak vallásos ösztönzést: vallásos nevelésben részesülnek a családban és mellette egyházi iskolába járnak. A különböző szocializációs tényezők hatásának vizsgálatából kiderült, hogy a család vallási nevelésének hatása lényegesen erősebb az egyéni vallásra, mint például az egyházi iskoláé olyan fiatalra, aki hitetlen családból érkezik.⁵ Annak ellenére, hogy ott kortársközösségekben van. Amennyiben nem egyházi intézménybe jár a fiatal, de családjában vallásos nevelésben részesül, még mindig hatékonyabb a kötődés kialakulása, elmélyülése, mintha családi támogatás nélkül járna egyházi iskolába.⁶

További nehézség, hogy az utóbbi években megjelent kisegyházak sokféle vallásszerűségi módot ajánlanak, ami valamilyenre befolyásolja a történelmi egyházak helyzetét. Ezek a felekezetek karizmatikus jellegükkel, nagyon jól hangszerelt zenéikkel könnyedén be tudják vonzani az erre nyitott fiatalokat, kiszakítva őket az egyházból. Lehet, hogy erre a tényre érdemes lenne úgy gondolni, mint figyelmeztetésre, mely arra akarja felhívni a történelmi egyházak figyelmét, hogy érdemes lenne bizonyos változtatásokat megfontolni?

A kutatások szerint a fiatalok elégedettség leginkább a jó hangulatú óráknak, a közösséget formáló alkalmaknak, az őket vezető személyek közvetlenségének köszönhető. A konfirmációs munkának azon részével elégedettek leginkább, melyek a személyes megszólítottaságról, az aktív részvételtől, a

csoportba való bevonódás érzéséről tanúskodnak. Ugyanakkor kevesen tapasztalták, hogy a számukra lényeges kérdések a hitről és az életéről, részei lettek volna a felkészítő alkalmaknak, illetve nem tudták a tanultakat saját életükhöz kapcsolni. Továbbá kevesen gondolják azt, hogy a konfirmációt követően szívesen betagozódának ifjúsági csoportba, vagy akár személyes problémáikkal megkeresnék a lelkipásztort.⁷ Elgondolkodtató, hogy amennyiben ilyen jól érezték magukat a konfirmációs közösségekben, és megkedvelték a felkészítést tartó személyt, akkor miért nem akarnak továbbra is ilyen közegekhez tartozni.

A KONFIRMÁCIÓRA KÉSZÜLŐ KOROSZTÁLY MEGISMERÉSE – A Z GENERÁCIÓ, MELYBE A FIATALOK TARTOZNAK

Tari Annamária ezt a korosztályt „netgenerációnak” nevezi, és azokat sorolja ide, akik a ’90-es évek eleje és a 2000-es évek eleje között születtek.

A kamaszkor **általános jellemzői:**

- A fiatalok őrlődnek a gyermekkor és a felnőttkor határán. Vannak helyzetek, amikor elvárják tőlük, hogy felnőttként viselkedjenek, megértsenek, értékeljenek helyzeteket, máskor pedig gyermekként tekintenek rájuk, akiknek még nincs joguk megtenni ezt-azt. Ami viszont a mai kamaszok helyzetét nehezíti, az a mai társadalom, a szülők szabadossága, a nevelési elvek. A szülők nem képesek kijelölni a határokat, melyen belül a fiatal biztonsággal mozoghat. Ha meg is jelölik, nem tudják azokat következetesen megtartani. Ennek

oka lehet a kényelem, a túlszűfolt hétköznapok, a rohanó életmód, a mindent megszerezni akarás, vagy éppen az a bizonyos majomszeretet, mely a gyermekből kiskirályt, a szülőből pedig alattvalót csinál.

- Emellett a szülők sem mutatnak igazán jó példát. Hiszen hiába kötelezik el magukat egy házastárs, egy munkahely, egy szakma mellett, ha nem tudnak mellette kitartani, és önmaguk kedvére inkább újat keresnek, felrúgva az eddig meghatározott határokat.
- A mai kamaszok elég hamar elhagyják gyermeki vonásaikat, és kislelőként kezdenek el öltözködni, viselkedni. Tari Annamária „látszat érettségnek” nevezi azt a jelenséget, miszerint a mai kamaszok a biológiai életkorukat meghaladóan képesek kommunikálni. Azonban az értelmi fejlettség mellett nincs egy ilyen ütemben fejlődő érzelmi érettség. Koraérettség oka több tényező lehet: a televízió, az internet, a trendek hatása, a világ működése. Hiszen annak idején még a gyermeket el lehetett különíteni a felnőtt világ súlyos problémáitól, a szörnyű hírektől, a fiatalok nem találkoztak állandóan az oly gyakori érdekharcokkal, agresszióval, erőszakkal. Az internet, a média, a technika fejlődésének köszönhetően ma már mindenhol ezekkel találja szembe magát, és kénytelen megküzdeni a számára érthetetlen, feldolgozhatatlan információkkal és ingerekkel. Azonban mivel érzelmileg, értelmileg még nincs olyan fejlettségi szinten, ez a küzdelem megvívhatatlan számára, és nagyon nagy károkat tud okozni a személyiségében. Gyűlik benne a feszültség, az agresszió, ezáltal még elveszettebbnek érzi magát a világban, és még távolabb kerül önmagától és környezetétől.

A fiatalok **konfirmációhoz való viszonyulását** is fontos megfigyelni. Általában három okból szoktak jelentkezni a fiatalok konfirmációra. 1.) A család hatására, mivel hagyománya van. 2.) A kortársak hatására. Évek óta járnak együtt hittanra, így a vonzó közösséghez való tartozás megtartása miatt jelentkeznek az előkészítőre. 3.) A hitoktató személye, aki miatt vonzóvá válik a lehetőség. Ám mindháromhoz szükséges az egyéni elhatározás is, a vágy, hogy minél több Istenre, Jézusra, hitre vonatkozó kérdésére választ kapjon.⁸

- Azok a fiatalok, akik *hittanos múlttal* rendelkeznek, már van valamennyi tapasztalatuk az egyházzal, a gyülekezeti tagokkal kapcsolatban, egyértelműen otthonosabban fognak mozogni a felkészítő órákon. Könnyebben tudják majd rendszerbe foglalni, amit eddig megtanultak, megérteni az összefüggéseket, ami pedig reménység szerint alapját fogja képezni felnőtt hitüknek.
- Fowler meghatározása szerint a *szintetizáló-konvencionális hit* jellemző rájuk. Szintetizáló azért, mert igyekszik összhangba hozni egymással a történeteket, tételeket, élményeket, értékeket. Vagyis a különböző elemek egybe rendezését végzi egy életképes egésszé. Amit eddig tanult, megélt, tapasztalt, igyekszik úgy magáévá tenni, hogy gyökeret verjen értékrendjében. Fowler „hallgató” hitnek is nevezi, amelyik egyelőre még csak befogad ahelyett, hogy kifejtene. A fiatal hite és értékei még nem váltak igazán a sajátjává.⁹

A beintegrálás elemzésénél nélkülözhetetlen kitérni a **digitális nemzedék sajátosságaira**. Az internet segítségével minden

információ azonnal a kamaszok rendelkezésére áll, hiszen ott van a zsebében az okostelefon. Bár, ez a tudás egyáltalán nem maradandó, sőt sok esetben lehet hamis, félrevezethető is, ahogyan a netről szerzett információk is. Mivel a szerzett információkat nem tudják feldolgozni, nem lesz belőle valódi tudás sem.¹⁰ Ebből következően az emlékezőképesség is soha nem látott sebességgel romlik.

Változott az *információ feldolgozás*: korábban a bal agyféltekénk erőteljesebben lépett fel, és lépésről lépésre elemezte a kapott információkat, inkább a részletekre irányuló, elemző működést végzett. Ezáltal valósul meg a tudatos, módszeres gondolkodás. A bal agyfélteke figyel a részletekre, elemez, tervszerűen építkezik, így állítja össze az egészet, törekedve a logikus, átlátható értelmezésre. Ezáltal tudatos gondolkodás valósul meg. Előtérben van a verbális, nyelvi ismeretszerzés, ahhoz, hogy ismeretet szerezzen.

A jobb agyfélteke vizuális, ötletes, kreatív, a részletek birtokában egészeket, képeket, fogalmakat, gondolatokat, képzeteket gyárt. Ha kevés a részlet, akkor is ad egészet, de gyakran hibásat. Működése intuitív, kevésbé tudatos. Az egyén akarata nélkül, vagy akár ellenére is megoldásokat hoz. Jobb agyfélteke dominancia esetén a megoldás összeáll.¹¹

A gyerekek közötti munkában érzékelhető, hogy más ingereket kell nyújtani, hogy befogadók legyenek. Nem arról van szó, hogy kevésbé gondolkodnak, hanem másképpen szerezik és elemzik az információkat. Akkor tudnak tanulni, ha előbb látják globálisan az egészet, majd képesek lesznek belemenni a részletekbe is. Őket nem az elmélettel kell megközelíteni, hanem a gyakorlattal, amiből majd megértik az elméletet is.

Érzelem, akarat: A technika fejlődése által hozzájutnak olyan információkhoz, vagy multimédiás játékokhoz is, melyek nagyban befolyásolják érzelmi intelligenciájukat, illetve akaratuk, sikerorientációjuk, motivációjuk alakulását.

A játékoknak, a média mindent közlő hatásának köszönhetően érzéketlenné válnak az emberek, kialakul bennük, hogy nem számít, mi történik a másikkal, sőt rezzenéstelen arccal végignézik mások szenvedését, mert hozzászoknak a televízió, az internetes kisfilmek, az agresszív játékok bámulása miatt. Nem lesznek képesek segíteni, hiszen a tv előtt ülve sem tudnak.

Ezek a játékok már úgy vannak kifejlesztve, hogy kb. kétpercenként sikeres akciót tudjon végrehajtani a játékos, ami jutalommal jár, és további sikerek elérésére ösztönöz. Ennek köszönhetően gyengül a kudarc-tűrő képesség, hiszen megszokja a gyakori sikereket, és türelmetlenné válik, nem lesz képes hosszasan koncentrálni egy dologra. Tanításkor szükséges lesz a gyakori váltás az információ átadásnál, hogy ne legyen számára unalmas, ne kalandozzon el egy-egy bibliai történet, vagy hitigazság tanítása során.

Internet, mint valóság: Életük minden részét átszövi a virtualitás, mely szemükben olyan tér, ahol találkozhatnak a barátaikkal, szórakozhatnak, játszhatnak, közös programokat szervezhetnek egymástól akár több ezer kilométer távolságra is. A neten keresztül ápolják kapcsolataikat, ott élnek meg a bandázást, sőt a szerelmet is, ott keresnek anyagot egy házi dolgozathoz, onnét töltönek le filmeket, zenéket.¹² Ezért nem megoldás megfosztani őket ettől. Miklya Luzsányi Mónika azt javasolja, hogy még az óra idejére sem szabad letetelni a telefont a tanári asztalra vagy a

portán, mert ez körülbelül olyan, mintha egy paralimpikontól azt követelnénk, hogy a műlába nélkül fusson maratont. A gyerekek képtelenek lesznek figyelni, teljesíteni, ha nincs a zsebükben a telefon. Ha nincs internet-elérhetőség, akkor megrendül az alapvető biztonságérzetük, elbizonytalanodnak.¹³

A **kortárs csoportok, közösségek hatása** igen meghatározó számukra, hiszen ez egy *viharos időszak*, melynek központi kríziseként az identitás keresése, megtalálása, formálódása, vagy éppen elvesztése jelenik meg. Felteszi a kérdést, ki is ő valójában. Próbálgatja a határait, lehetőségeit.¹⁴ Ön maga megtalálásához különböző szerepeket próbál ki, csapódik egyik zenei irányzathoz a másikba, felveszi adott csoport öltözködési stílusát, viselkedési formáját.¹⁵ Ezekből a szerepekből pedig próbál elsajátítani egy-egy elemet, és beépíteni személyiségébe.

Emellett ott vannak a *testi változások* is, melyek komoly belső feszültségekkel járnak. Fontos számukra a visszacsatolás, visszaigazolás, mely mások véleményére épül. Egyre intenzívebbek lesznek a rokonszenvi és ellenszenvi kapcsolataik, és ezeket kifejezésre is juttatják. Elfogadást, megértést keresnek, olyan közeget, ahol nem kívülálló, hanem tagok lehetnek, ahol megélhetik a teljes elfogadást, annak ellenére, hogy magukat pedig elutasítják, sokszor utálják, mert képtelenek megérteni a bennük zajló változásokat. Olyan környezetre van szükségük, ahol ki tudnak bontakozni, de ugyanakkor előfordul az is, hogy éppen a beilleszkedés sikeréért akár még korábbi értékrendszerükön, viselkedésükön is képesek változtatni.¹⁶

Ha pedig megtalálta a számára megfelelő közösséget, kész lesz azonosulni a tagokkal, azok viselkedésével, szokásaival, véleményével. Szívesen részt vesznek a csoport tevékenységeiben, mivel elég motiválnak érzik magukat, és ezáltal még inkább tagnak számítanak. Elsősorban az érzés számít, az odatartozás, az elfogadás megélése, maga a csoport célja, tevékenysége másodlagossá válik. Ennek érdekében pedig ragaszkodnak a csapat szabályaihoz, elveihez, holott a serdülőkor egyik jellemzője a szabályok felrúgása, a határok átlépése, melyeket a felnőttek határoznak meg.¹⁷

Általában a konfirmációra jelentkező fiataloknak egymástól eltérő az ízlése, más-más zenei stílust szeretnek, máshogyan öltözködnek, különböző iskolába járnak. Nem vonzó tehát, nem közösség a számukra a konfirmandus csoport.¹⁸ Akkor hát miért is akarnának a konfirmáció után

is ennek a közösségnek a tagjai lenni?

Feladatunk olyan vonzó közösséget mutatni, ahova be akar kapcsolódni, ahova tartozni akar, ahol megéli a teljes elfogadást, ahol ön maga lehet, még ha esetlen és bizonytalan is. El kell érni, hogy a konfirmandus csoportból közösség legyen. Mivel pedig a serdülőkorban óriási szerepe van az ún. odaadás szükségletének (a kamasz akar tartozni valahová), ezért ezt motivációként használva összetartó és hatékony közösség hozható létre csoportjukból.¹⁹ Tenni kell azért is, hogy ne csak egymáshoz kötődjenek, hanem az ífihez is, így pedig az egész gyülekezethez is. Ennek módszerei: közös szolgálatok szervezése, előadások, piknik, kirándulások, táborok, hétvégék, közös játékok.

Feladatunk olyan vonzó közösséget mutatni, ahova be akar kapcsolódni, ahova tartozni akar, ahol megéli a teljes elfogadást, ahol ön maga lehet, még ha esetlen és bizonytalan is. El kell érni, hogy a konfirmandus csoportból közösség legyen.

TÉNYEZŐK, MELYEK HATNAK A FIATALOK GYÜLEKEZETBE VALÓ INTEGRÁLÓDÁSÁRA, AVAGY „KIKONFIRMÁLÁSÁRA”

Sokféle háttérből érkeznek a fiatalok a konfirmációhoz. Ez nagyban meghatározza, mennyire lesz képes nyitni Isten felé, elfogadni Krisztus megváltását és integrálódni a gyülekezetbe. Megjelennek, erőt, energiát, időt beletesznek a konfirmációs vizsgára való felkészülésre, elmondják fogadalmait, majd szépen eltűnnek, és esetleg később fel-felbukkannak akár haláleset, akár esküvő, vagy keresztelő kapcsán.

HATÉKONY MÓDSZEREK A KONFIRMANDUSOK MEGTARTÁSÁÉRT

Ma már a tanításnak csupán a frontális módszerére támaszkodni alapvető hiba.²⁰ A digitális világban már képtelenek csupán audiovizuális úton figyelni és átvenni az információkat. Ma már csupán kb. két percig tudnak egy dologra figyelni, ezért szükség van arra, hogy a tananyag átadása során sűrűn váltogassuk az átadás módszereit, a figyelemfenntartás eszközeit.

Együttműködés a családdal

Együttműködés akkor jöhet létre, ha sikerül kialakítani egy bizalmi, őszinte, folyamatos kapcsolatot, melyben elsődleges a gyermek, továbbá az előre meghatározott és kimondott közös célra való törekvés. Közös cél lehet a gyermek lelki fejlődése, érése, de legfőképpen Krisztus váltságának elfogadása, Istennek engedelmes élet ismerete. Ezt a

szülőkhöz is tudatosítani kell, hogy ne jelenjenek meg „ellenszélként”.

Közösséggé formálni a fiatalokat: eszköze a játék és a szolgálat

Kezdetekben lényeges a közösség kialakítása, mivel ez összetartó erőt jelent számukra, illetve személyiségformáló hatása is van.²¹

A közösségépítés első lépéseként lehetőséget kell biztosítani a sokoldalú és intenzív bemutatkozásra, ahol a fiatalok ki tudják fejezni önmagukat és megtapasztalhatják az elfogadást.²² A megismerést követően tiszta és őszinte kommunikációval szükséges a közös alapelvek és normarendszer tisztázása, amelyet a csoport tagjai el tudnak fogadni.²³ Engedni kell, hogy saját fogalmaikkal határozzák meg az alapelveket, szabályokat. Ezután törekedni kell olyan légkör kialakítására, mely őszinte, nyílt és bizalomra épülő, de nem automatikusan alkalmazkodó, és mindent eltűrő, melyben elfogadják, meghallgatják, és nem kritizálják egymást. Ha ezt sikerül kialakítani, következhet a partneri kapcsolat kialakulásának elősegítése, ahol minden tag a saját képességeivel, értékeivel tud és akar hozzájárulni a közösség munkájához. A vezetőnek tehát a fiatalok adottságaira építve lehetősége van kialakítani a számukra vonzó közösségi tartalmat, mellyel színezhetheti az órát. A fiatal közösség tudatát, vagyis a „mi”-tudatát erősíti, ha megtalálja helyét, pozícióját a csoportban. Továbbá ha tisztában van vele, mely területekért felelős, milyen feladatai vannak, melyek nem egyéni, hanem közösségi érdekeket szolgálnak.²⁴ Amikor úgy tűnik, kialakulóban van a közösség, nagyon kell rá ügyelni, hogy fenn is maradjon.²⁵ A „túlélésnek” hatékony módja a közös játék, alternatív programok és a közös szolgálat is.

Használni kreatív tanítási módszereket, eszközöket

Jobban le lehet kötni a figyelmüket a változatosan felépített órákkal, melybe belefér a vetítés, éneklés, körkérdés, mozgásos feladat, dramatizálás, különböző élménypedagógiai elemek, vélemény leírása (Fejzd be a mondatot!), vita indítása, jelenetek előadása.

Az ember játék közben tud legfelszabaldtabban nevetni, legkreatívabban gondolkodni, leghatékonyabban tanulni, hiszen észrevétlenül épülnek be olyan alapelvek, amelyek később életünk mozgatóivá válhatnak. A játék elsődleges feladata ugyanis a keresés, a világ rendjének modellszerű megidézése és beépítése. Emellett a játéköröm olyan gátakat szakíthat fel, olyan frusztrációktól szabadíthat meg, amire csak sokévi lelkigondozás képes.²⁶ A játéktevékenységen keresztül a fiatalok szinte észrevétlenül ismerik meg önmagukat, egymást és a világot, sajátítanak el bármilyen memorandumot, de még hitigazságot is.

A dramatizálás, a jelenetek kidolgozása, előadása segít a fiataloknak, hogy felismerjék az összefüggéseket az adott téma és saját életük, problémáik, kérdéseik között.

A digitális eszközökkel, a témához kapcsolódóan érdekes vetítéseket, ábrákat, képeket lehet vinni a gyerekeknek, sőt még a telefonjuk segítségével „internetes szavazást” is lehet kezdeményezni. Ezzel is erősíteni azt, hogy a hit, az egyház sem elavult, hanem igenis része a mai világnak is.

Átgondolni az őket érintő lényeges kérdéseket

A konfirmandusok közötti kutatások kimutatták, hogy a fiatalok közül többen már igényelnék, hogy valóban a felnőtt keresztyén életre

készítse fel őket a konfirmáció folyamata. A személyesség, az életszerűség, a felelősségvállalás, az önállóság és a szabad véleményalkotás olyan kérdések, amelyeknek ugyanolyan fontosságot kellene tulajdonítani, mint az eddig tanultak rendszerezése, a memoriterek megtanulása és az egyházi élet megismerése.²⁷ Fiataljaink kevésbé érzik a konfirmációs tananyag és a saját életük, személyes kérdéseik közötti összekapcsolást.²⁸ Hasznos lenne lehetőséget biztosítani, hogy név nélkül tegyenek fel kérdéseket a témától függetlenül, melyeket a csoporttal együtt meg lehet beszélni.

Kapcsolatot építeni a gyülekezeti tagokkal, csoportokkal: **közös szolgálat, szereplés, táborozás**

A gyülekezettel való közösségteremtésre több lehetőség is van. Például a felkészülés legelején a fiatalokat a lelkész bemutatja a gyülekezetnek, megkapják a Bibliájukat, majd meghívást kapnak szeretetvendégségre. Így bekerül a tudatukba, hogy van egy közösség, akik imádságban hordozzák őket, és a gyülekezet fogalma is megtelik tartalommal, személyekkel, arcokkal. A kapcsolat építését segíthetik különböző közös tevékenységek is: pl. a közös játék segít meglátni, hogy az egyház nem csak komolyságot, szigorúságot jelent, ahol mindig viselkedni kell.

A gyülekezeten belül leginkább az ifjúságot összefogó csoportokhoz tudnak kapcsolódni. Ennek többféle módja van egyházunkban:

- a) A konfirmációt megelőzően, 11-12 éves korban alakul ifi csoport a fiatalokból, függetlenül az iskolai hitoktatástól. Majd, egy összekovácsolódott ifjúsági csoport együtt készül fel a konfirmációra.
- b) A konfirmációs csoport ifjúsági csoportként él tovább. Van olyan közösség, ahol

egy évre „pótkeresztszülőt” kap a fiatal egy idősebb gyülekezeti tag személyében, aki egy évig kíséri a fiatal, és felel azért, hogy könnyebben integrálódjon a gyülekezet közösségébe.

- c) Egy már meglévő ifjúsági csoportba integrálni a konfirmált fiatalokat. Itt az ifitagok segítőként megjelennek a konfirmandustáborban, a csoportbeszélgetéseken, vagy a konfirmandusok meglátogatják az ifjúsági csoportot.

Kapcsolatépítés kiterjesztése megyei szinten

Érdeemes összefogni a többi gyülekezetel, és már jóval a konfirmáció felkészítést megelőző években szervezni a gyerekeknek vetélkedőket, gyereknapokat, hogy legyen lehetőségük ismerkedni és megélni a közösség áldásait, felfedezni, hogy igenis vannak más fiatalok is, akiknek fontos a Teremtő, az Ő szava, tanítása.

A KONFIRMÁLÁSRA VALÓ FELKÉSZÜLÉSRE HASZNÁLT TANKÖNYVEK, TANANYAGOK

A fiatalok elég vegyes háttérből és különböző motivációkkal érkeznek. Jönnek komoly hívő családokból, „vallásos” közegeből, ateista családból. A tudás szintjén is megmutatkozik a különbség. Van, aki ovis kora óta hittanos, de olyan is, aki konfirmációig egyáltalán nem járt hittanra. Akik folyamatosan részt vettek a hittanórákon, azoknak a tananyag inkább összefoglalás, kevesebb tanulással, míg a többieknek nehezebb időszak. Általános probléma, hogy programunkat legritkábban igazítjuk a csoporthoz. Leginkább

az egyetlen sémánkat akarjuk rátszokolni minden évfolyamra teljesen függetlenül attól, hogy hányan, kik és honnan érkeztek hozzánk.²⁹ Ez pedig nagyban meghatározza, miképpen ítélik meg a konfirmációs órákat, illetve a követelményeket a fiatalok.

Általában az alap tananyag a Heidelbergi Káté és Szénási Sándor „Megtaláltuk a Messiást!” című hittan tankönyve. A könyv megítélése megosztott. Van, aki úgy vélekedik, könnyen, érthetően vannak megfogalmazva a hit dolgaival kapcsolatos gondolatok, ám ennek megértéséhez kell egyfajta bibliaismeret. Azokon, akik korábban nem jártak hittanra, meglátszik a hiányos tudás, amely vagy kérdezővé, vagy visszahúzódnóvá teszik őket. A felkészítésnél egyaránt figyelni kell arra, hogy tanuljanak, és mégis azt érezzék: a felnőttek számára fontos, hogy mi érdekli őket, mi az a téma, ami által „ajtot” találnak, és ezáltal be tudnak lépni a hit világába.³⁰

Mások szerint a „Megtaláltuk a Messiást!” című könyv és a Káté dogmatikailag nagyon fontosak, és református hitvallásunknak keretet adnak, a fiatalok számára azonban nagyon nehezen érthető olvasmányok. Ezen kívül a mai pörgős világban növekvő, színekkal, formákkal, hanghatásokkal körülvett, digitális nemzedék számára meglehetősen távoli, és egyáltalán nem befogadható tananyag. Inkább adható felnőttek kezébe.

Az ifjak nehezen viszonyulnak a *Heidelbergi Kátéhoz* és a *Második Helvét Hitvalláshoz*. Ezek nehéz nyelvezete szakadékként tátong a gyermekek előtt, ezért sok esetben meg kell magyarázni bizonyos szavak jelentését, s a válaszokat gyermeki módon érthetővé kell tenni. Éppen ezért át kellene gondolni, vajon mennyire érdemes olyan íráshoz ragaszkodni, ami a gyerekek számára nagyon nehéz

olvasmány, ráadásul nincs is kellő motivációjuk arra, hogy magukévá tegyék.

Kevés százalékban, saját tananyagot használnak a gyülekezetekben, ami könnyen érthető, feldolgozható számukra. Ezek is összefoglalják a hittanos évek során szerzett ismereteket, kitérnek a Tízparancsolatra, a Sákramentumokra, Úri imádságra, Apostoli Hitvallásra, megjelennek bennük a Káté kérdések is. Kitérnek a gyülekezeti élet lényeges bemutatására, a Református Egyház felépítésére, illetve hitvalló reformátor elődeink példamutató életére.

Fontos lenne azt a szemléletet elsajátítani, hogy ne a hitoktatás végének, a tanítandó hitigazságok összefoglalásának, hanem az ifjúsági munka kezdetének tekintsük a konfirmációt, hiszen ez, a módszereit tekintve nem hagyományos oktatást, hanem közösség-szervezést, életkérdések előtérbe kerülését is jelenti a hitvallások és a Káté megismerése mellett.³¹

A FELKÉSZÍTÉST VÉGZŐ SZEMÉLY MEGHATÁROZÓ SZEREPE

Kutatások igazolták, hogy minél elégedettebbek a fiatalok a csoport vezetőjével, annál fontosabb lesz számukra az egyházhoz, ifjúsági csoporthoz tartozás, annál jobb lesz a véleményük a hitről és az egyházzal.³² Fontos, hogy ne csak egy élethelyzetben tőlük nagyon messze levő, autoriter vezető legyen előttük, hanem egy őket szerető, elfogadó, a véleményüket meghallgató, tiszteletet adó és elváró, tekintélyt sugárzó demokratikus vezető. Szeretetet abból érzik, ha rengeteg időt, odafigyelést, energiát és kreativitást szánunk rájuk.³³

Befolyásolja az integrálás sikerességét, hogy a felkészítést végző személy milyen mértékben van kiképezve, van-e kellő hozzáértése, nyitottsága. Ma már különböző lehetőségek vannak a fejlődésre, arra, hogy naprakészek legyünk a fiatalok élethelyzetének ismeretében: előadások, cikkek, konferenciák, kurzusok, egyéb kreatív módszereket ismertető továbbképzések. Olvassuk tehát a tini magazinokat, tanuljuk az élménypedagógiát, de ugyanígy az imaséta lebonyolítást is. Nézzünk tini sorozatokat, tanuljuk a szubkultúra nyelvét.

A felkészítést végző személynek meghatározó szerepe van a konfirmandus fiatalgyülekezet; és a konfirmandus fiatal-család hálózatrendszerében is.

- a.) Amilyen képet mutat a vezető, a fiatalok annyira lesznek nyitottak, elfogadóak a gyülekezettel szemben. Az ő feladata alkalmakat keríteni a személyes ismerkedésre, találkozásra, és hatással lenni a gyülekezeti tagokra, hogy figyelmesebbek, befogadóbbak legyenek.
- b.) A konfirmációs munka szempontjából elengedhetetlenül szükséges a vezető és a szülők közötti *folyamatos kommunikatív*, bizalomra épülő kapcsolat. Így biztosítható, hogy ne induljon meg „kettős nevelés”.³⁴

KÖVETKEZTETÉSEK ÉS A KONFIRMÁCIÓS MUNKA LEHETŐSÉGEI

- Az integrálásának lényeges befolyásoló tényezője a család. Fontos tehát a szülőkkal való kapcsolat építése, elkezdve már akkor, amikor a gyermek még meg sem született.
- Érdemes lenne elgondolkodni egy teljesen

új tankönyv kidolgozásán, mely mind tartalmilag, mind képileg jobban alkalmazkodik a fiatalokhoz. Megtartja azokat a lényeges tartalmakat, melyeket a korábban említett két könyv közvetít, tartalmazza a Heidelbergi Káté szép hitvallását, illetve a Káté kérdések lényegét, de olyan nyelvezettel, mely megszólítja a fiatalokat, melyeket magukénak tudnak tenni. Emellett érdemes színesíteni a tanórákat egyéb játékos, élménypedagógiai elemekkel.

- Mára már nem alkalmas a frontális tanítás. Szükségesek a kreatív módszerek, melyek képesek hidat képezni a fiatalok és a Biblia világa, hitvallása között. Ezért fontos a vezető továbbképzése, kreativitásának fejlesztése.

Az integrálás elsődleges módja, ha hitre jutnak a gyerekek, és őszinte, mély meggyőződésből tudnak felelősen fogadalmat tenni, ezután pedig aktív, szolgálatkész, felelős felnőtt tagjaivá válni a gyülekezetnek. De vajon elég erre a heti egy alkalom 1-2

éven keresztül? Elég a megszokott frontális módszer megfűszerezve jó kérdésekkel, és megrendítő bizonyágtételekkel, vagy kell a játék, a dramatizálás, az élményszerű megismerés is? Elég a fiatalnak a jól megszokott, hagyományos éneklés, vagy felpezsdítőbb számára a hangszeres, dallamos, ifjúsági ének, melynek szövege közelebb áll hozzá, és könnyebben megragadható, megjegyezhető? Át tudja magát adni, ha nem tapasztal nyitottságot, feltétlen elfogadást, szeretetet, bizalmat, ha nem érzi, olyannyira fontos a vezetőnek, hogy az képes plusz időt és energiát szánni rá? Meggyőződésem, hogy kellenek a változtatások, a fáradhatatlan imádkozások értük, a befogadó, elfogadó, szerető gyülekezetek, akik beengedik templomaikba a hangszeres, ifjúsági énekeket, akik készek a gyerekekkel szolgálni, imádkozni, játszani, közös programokon részt venni, sőt készek engedni a hagyományaikból is, ha éppen ez szükséges a fiatalok megtartásához.

¹ Hámori Ádám – Rosta Gergely: Vallás és ifjúság, in Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk.): *Arctalan (?) nemzedék Ifjúság 2000-2010*, Budapest: Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet (NCSSZI), 2011, 251.

² Uo. 252.

³ Uo. 253.

⁴ Hámori Ádám – Rosta Gergely: Ifjúság, életkor, szocializáció. Az ifjúsági vallásosság változása, és ennek összefüggései az életkori hatásokkal, valamint a szocializáció helyével, *Confessio*, 2013/37. évf. 1. sz. 7.

⁵ Uo. 16.

⁶ Uo. 14.

⁷ Siba Balázs – Hámori Ádám: Kitekintés Bevonódás vagy konfirmálás? A konfirmációs munka mint az ifjúsági misszió eszköze – kutatások tükrében, in *Igazság és Élet*, 2015/1, 140.

⁸ Pángyánszky Ágnes – Siba Balázs – Hámori Ádám: *A konfirmáció, ahogy a fiatalok látják*, Lelkipásztor, 2015/7, 251.

⁹ Fodorné Nagy Sarolta: *A katechézis kommunikációs problémái*, Budapest, Kálvin Kiadó, 1996, 51.

¹⁰ Gyarmathy Éva: *A digitális kor és a sajátos nevelési igényű tehetség*, <http://real.mtak.hu/8816>, 2011, 80. (Letöltés: 2019.03.25.)

¹¹ Uo. 80-85.

¹² Miklya Luzsányi Mónika: *Mihez kezdjünk digitális gyermekeinkkel? Bedrótozott generáció*, parokia.hu

¹³ Miklya L. M.: *Mihez kezdjünk*

¹⁴ Szászi Andrea: *Közösségépítő/közösségteremtő játékok serdülőkorban*, Magyar Református Nevelés református pedagógiai folyóirat XI.évf. 1. szám, Budapest, Református Pedagógiai Intézet (RPI), 2010, 77.

¹⁵ Dr. Hézszer Gábor: *A pubertáskor jellemzői és a konfirmáció lehetőségei*; Magyar Református Nevelés református pedagógiai folyóirat XI.évf. 1. szám, Budapest, Református Pedagógiai Intézet (RPI), 2010, 9.

¹⁶ Szászi A.: *Közösségépítő/közösségteremtő játékok*, 77.

¹⁷ Szászi A.: *Közösségépítő/közösségteremtő játékok*, 78.

¹⁸ Kerekes Szabolcs: *A tinédzsermunka közösségépítés, nem pedig alkalom*, Magyar Református Nevelés református pedagógiai folyóirat XI.évf. 1. szám, Budapest, Református Pedagógiai Intézet (RPI), 2010, 4.

- ¹⁹ Szászi A.: *Közösségépítő/közösségteremtő játékok*, 78.
- ²⁰ Lenkey István: El kell menni hozzájuk, in Fodorné Ablonczy Margit (szerk.): *Ifj-Kap-Tár* Füzetek IV, Dunamelléki Református Egyházkerület Ifjúsági Missziója, 2016.
- ²¹ Kerekes Sz.: *A tinédzsermunka*, 2-5.
- ²² Szászi A.: *Közösségépítő/közösségteremtő játékok*, 76-79.
- ²³ Uo. 76-79.
- ²⁴ Uo. 76-79.
- ²⁵ Uo. 76.
- ²⁶ Miklya Luzsányi Mónika – Miklya Zsolt: *Gyülekezeti ludotéka – Társasjáték és közösségteremtés*, Magyar Református Nevelés református pedagógiai folyóirat XI.évf. 1. szám, Budapest, Református Pedagógiai Intézet (RPI), 2010, 86-88.
- ²⁷ Pángyánszky Á. – Siba B. – Hámori Á.: *A konfirmáció*, 252.
- ²⁸ Siba B. – Hámori Á.: Kitekintés, 140.
- ²⁹ Lenkey István: El kell menni, 13-16.
- ³⁰ Telepóczi Márta: *A konfirmációról lelkési szemmel*, reformatus.hu/mutat/12290, 2016. (Letöltés: 2019.03.25.)
- ³¹ Siba B. – Hámori Á.: Kitekintés, 146.
- ³² Uo. 141.
- ³³ Lenkey I.: El kell menni, 13-16.
- ³⁴ Dr. Hézszer Gábor: *A pubertáskor jellemzői és a konfirmáció lehetőségei*, Magyar Református Nevelés református pedagógiai folyóirat XI. évf. 1. szám, Budapest, Református Pedagógiai Intézet (RPI), 2010; 22.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

- Besnyi Szabolcs – Nagy Gábor Mápó: *A Játék nem játék!*, Budapest, OptimusTréning, 2014.
- Fields, Doug: *Az ifjúsági munka első két éve*, Debrecen, Új Remény Alapítvány, 2009.
- Fields, Doug: *Céltudatos ifjúsági szolgálat*, Debrecen, Új Remény Alapítvány, 2013.
- Dr. Hézszer Gábor: A pubertáskor jellemzői és a konfirmáció lehetőségei, *Magyar Református Nevelés XI. évf. 1. szám*, Budapest, Református Pedagógiai Intézet (RPI) 2010; 6-36.
- Fodorné Nagy Sarolta: *A katechézis kommunikációs problémái*, Budapest, Kálvin Kiadó, 1996.
- Chapman, Gary – Pellicane, Arlene: *Netfüggő gyerekek*, Budapest, Harmat Kiadó, 2016.
- Gyarmathy Éva: *A digitális kor és a sajátos nevelési igényű tehetség*, 2011, <http://real.mtak.hu/8816/1>
- Hámori Ádám: Református esélyek és kilátások, *Confessio* 2011/37. évf. 4. sz. 6-25.
- Hámori Ádám – Rosta Gergely: Ifjúság, életkor, szocializáció. Az ifjúsági vallásosság változása, és ennek összefüggései az életkori hatásokkal, valamint a szocializáció helyével, *Confessio* 2013/37. évf. 1. sz. 5-17.
- Hámori Ádám – Rosta Gergely: Vallás és ifjúság, in: Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk.): *Arctalan (?) nemzedék: Ifjúság 2000-2010*, Budapest, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet (NCSSZI), 2011, 249-262.
- Harkányi Ádám Máté: Telefonos gyülekezeti kutatás eredményei – gyülekezeti jövőképek, lelkési hivatásképek, in Szabó Zsolt (szerk.): *Kálvinizmus ma*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2014, 59-67.
- I. A Heidelbergi Káté II. A Második Helvét Hitvallás, Budapest, Kálvin Kiadó, 2004.
- Kerekes Szabolcs: A tinédzsermunka közösségépítés, nem pedig alkalmak, *Magyar Református Nevelés XI. évf. 1. szám*, Budapest, Református Pedagógiai Intézet (RPI) 2010, 2-5.
- Lenkey István: El kell menni hozzájuk, in Fodorné Ablonczy Margit (szerk.): *Ifj-Kap-Tár* Füzetek IV, Budapest, Dunamelléki Református Egyházkerület Ifjúsági Missziója, 2016, 13-16.
- Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes: *Gyermeklélektan*, Budapest, Medicina Rt, 1998.
- Miklya Luzsányi Mónika: *Mihez kezdünk digitális gyermekeinkkel? Bedrótozott generáció*, parokia.hu
- Miklya Luzsányi Mónika – Miklya Zsolt: Gyülekezeti ludotéka – Társasjáték és közösségteremtés, *Magyar Református Nevelés XI. évf. 1. szám*, Református Pedagógiai Intézet (RPI), 2010, 85-91.
- Németh Dávid: *Pasztorálanthropológia*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, 2012.
- Pángyánszky Ágnes – Siba Balázs – Hámori Ádám: A konfirmáció, ahogy a fiatalok látják, *Lelkipásztor*, 2015/7. 249-256.
- Püski Lajos: *Érdeklődéstől elköteleződésig*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2013.
- Siba Balázs – Hámori Ádám: Kitekintés Bevonódás vagy kikonfirmálás? A konfirmációs munka mint az ifjúsági misszió eszköze – kutatások tükrében in: *Igazság és Élet*, 2015/1. 138-147.
- Sőreg Norbert: „Vizuális világ” – Konfirmáció és szemléltetés, *Magyar Református Nevelés XI. évf. 1. szám*, Budapest, Református Pedagógiai Intézet (RPI) 2010, 50-74.
- Szászi Andrea: *Közösségépítő/közösségteremtő játékok serdülőkorban*, *Magyar Református Nevelés református pedagógiai folyóirat XI. évf. 1. szám*, Budapest, Református Pedagógiai Intézet (RPI) 2010, 74-85.
- Szenási Sándor: *„Megtaláltuk a Messiást!” Református Konfirmációs Olvasókönyv*, Budapest, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1992.
- Tari Annamária: *Z generáció*, Budapest, Tericum Kiadó, 2011.
- Uzsalyné Dr. Pécsi Rita: Mit tehet és tegyen egy nevelő, ha valóban formálni akarja a személyiséget? *Magyar Református Nevelés XI. évf. 1. szám* Budapest, Református Pedagógiai Intézet (RPI), 2010, 36-50.
- Uzsalyné Pécsi Rita: *A nevelés az élet szolgálatá 3*, Pécs, Kulcs a muzsikához Kiadó, 2011.
- Uzsalyné Pécsi Rita: *A nevelés az élet szolgálatá 4*, Pécs, Kulcs a muzsikához Kiadó, 2012.
- Telepóczi Márta: *A konfirmációról lelkési szemmel*, reformatus.hu/mutat/12290, 2016.

DR. FODORNÉ DR. NAGY SAROLTA

A REFORMÁTUS ISKOLA STRATÉGIAI FŐ CÉLJA: NEVELJEN BÖLCSESSÉGRE!

Amikor stratégiát alkotunk, egy pontba sűrítjük azt az összetett célrendszert, amely győzelemhez vezet. Református oktatásrendszerünk stratégiaalkotásában ez a fókuszpont a bölcsesség, amely célok, módszerek, eszközök összetett rendszere. A stratégia csak akkor vezethet sikerre, ha kiindulópontja őszinte szembenézés az adott helyzettel, különben csak levegőt vagdosunk. Számba kell vennünk a kudarcokat és erősségeinket. Alább e gondolatok mentén igyekszünk meghatározni, hogy hol tartunk, és merre megyünk.

Harminc éve, az iskolák visszaigénylési folyamatának megindulásakor Tóth Károly, akkori egyházkormányzó – és mondhatjuk, egyházstratégia – a református iskolák feladatát abban jelölte ki, hogy „legyen jobb”, mint az állami iskolák. Hogy mitől lesz jobb, a következőben foglalta össze: legyen ott református szellemiségünknek és hagyományainknak megfelelő „ismeretátadás, jellemformálás, szabad gondolkodásra, kutatómunkára való szoktatás.”¹ Ebben a pedagógusnak kulcsszerepet szánt: „A tanári kar-nak elkötelezett, hívő, a magyar református

nevelés szellemét továbbépítő, átadni tudó, nagy meggyőző erővel, előadói készséggel megáldott emberekből kell állnia.”²² Emellett az iskola legyen a református értelmiség gyűjtőhelye, amely egyrészt mozgósítja a „meglévő értelmiséget”, másrészt biztosítja az „utánpótlást”²³

HOL TARTUNK MOST?

A 2017-2018-as tanévben 164 református intézményben (óvoda és iskola együtt) 52.768 gyermeket neveltek (Fedor Tibor szíves közlése). Máig *ezrével* kerültek ki diákok iskoláink padjaiból, helyük azonban jószereivel üres maradt a gyülekezetekben. Súlyos látélet! Aligha lehet elmenni mellette anélkül, hogy ítélet ne hullana a fejünkre miatta. Kinek több, kinek kevesebb. Nem mellékesen egyházi *felsőoktatási* intézményeink diákjai sem jelentenek vérfrissítést közegházunk számára, eltekintve a teológusoktól és néhány elszánt pedagógustól, valamint hittanoktatótól. Pedig az iskolához fűzött remények között előkelő helyen az értelmiségi utánpótlás igénye is szerepelt.

A református iskola gyakran csak nevében református. Az intézményes létforma kórtüneteit szinte szükségszerűen hordozza magán, amely tünetekkel megtanult együtt élni. Ennek alapvető oka az, hogy az Ige járulékos eleme csupán, nem mindent átható szervező elve. Az egyháziasság szerep, áldozathozatal nélkül. Pedig a farizeusi lelkület jobban elidegenít Isten országától, mint a világiasság. Utóbbiból könnyebb a megtérés. Nem véletlenül mondott Jézus sokszorosaját a felszínes kegyességre, a képmutatásra. Egyházat játszunk, vagy egyházként élünk?

– ez az iskola kérdése is. A pedagógusoktól nem várja el a református iskola az istenfélelem melletti elköteleződést. Nincsenek pedagógusok és családjuk (!) számára lelki elcsendesedést szolgáló csendes hétvégék, nyári hetek. Családjuk ritkán azonosul a református iskola küldetésével. Tankönyveink, tanterveink nem várják el és nem tanítanak az istenfélelem jegyében megfogalmazott bölcs ismeretre. Miközben református iskolának nevezzük az intézményt, az Ige nem meghatározó tényező az iskola életében, gyakran formális szerep jut neki. Pedig a bölcsesség kezdete az Úr félelme. Nincs, vagy alig működik kapcsolat az iskola és a helyi gyülekezet között, illetve ez gyakran fenntartó-függő. Összefogva megsokszorozódna a református iskola és a gyülekezetek, az egyház ereje, hatása és missziója. Nem tartunk igényt a családok szívére (!), lelki szükségleteik mentén alig tudjuk megszólítani őket, vezetést nem nyújtunk. Az „egyházatlan” családi háttér nagyságrendekkel rontja az iskolai törekvések esélyeit. A református értékrendszer alig hallatja hangját az egyházon kívüli életben, a helyi társadalomban és a médiában.

Az iskola nagy veszélye, hogy a világi normák járszalagjára köti magát, amikor egyoldalúan az *elméleti tudásra* helyezi a hangsúlyt. Nemcsak az számít, hogy a diákok mit tudnak, hanem az is, hogy hogyan, mire használják tudásukat. R. Sternberg és munkatársi köre hivatkozik egy tucatnyi országot meghaladó felmérésre (Flynn, 1998), amelyben kimutatják, hogy miközben nemzedékenként (30 év) 9 ponttal emelkedett az IQ-k mértéke, és ez néhány nemzedék óta már zajlik (Neisser, 1998), aközben ez az elit nem teremtett boldogabb és harmoniku-

sabb társadalmat.⁴ Kimondják: nincs okunk arra, hogy azt higgyük, hogy a magasabb IQ javítja az emberek és a nemzetek egymás közötti kapcsolatát. A '90-es években több népirtás és vérfürdő zajlott, mint bármikor a második világháború óta; minél okosabbak lettek az emberek, annál kevésbé keresték a közjót; a gyűlölet elhatalmasodott. Leszögezik: a memória és az analitikus képességek fontosak lehetnek az iskolai sikerhez és az élethez is, de nem elegendők. Ha a felnőttek nem tudnak megfelelő döntéseket hozni, azért – nem kizárólag, de nagymértékben – az iskola felelős.⁵

Történelmi vizsgát tett nálunk a *pártállami iskolarendszer* – megbukott. Negyven év kellett hozzá. Túl sok idő még egy társadalom életében is, nem még az egyén és a család életében. De mára történelmi vizsgát tettek a *liberális eszmeiségű reformpedagógiák*, az úgynevezett „*emberarcú iskolák*” is, amelyek a „kontinentális szellemiségű”, vagyis a „porosz” iskolázás ellensúlyozására jöttek létre. A reformpedagógiák ügye Amerikában gazdag állami és médiatámogatással a 60-as években „diadalmenetté erősödött”, míg végül egy emberöltőnyi kísérletezés után „educational crisis”-ről kezdtek beszélni, amikor világossá vált, hogy az Amerikai Egyesült Államok mondhatta magáénak „*a civilizált világ egyik legpuhább, legkevésbé hatékony, ugyanakkor legdrágább közoktatását*”.⁶ Ekkorra „csattanósan kiderült” hogy „*a reformpedagógiák vonzó gondolatai a szabadságról, a „szabadságban való kiteljesedésről”, a „szabad önmegvalósításról” [...] csak közönséges zülléshez vezetnek. Az ilyen*

folyamatok tömeges méretekben a tanítás és a tanulás züllését eredményezik, és a sor végén valahol a család, a gyermek az áldozat”.⁷ „*A többnyire íróasztaloknál konstruált és csak laboratóriumi körülmények között kipróbált elméletekből nem sikerült a megálmodott új típusú, hatékonyabb tanítást társadalmi méretekben létrehozni. Az elméletek továbbra is a szakirodalom könyvtárnyi anyagát szaporították*”.⁸ A történelem kerekét nem tudjuk visszafelé forgatni. Már nem tudunk maradéktalanul visszatérni az alapvetően tekintélyelvű, a minőség kiválogatódását szolgáló, személyes

erkölcsi erényekre (pl. udvariasság, becsületesség, szerénység, megvesztegethetetlenség, pontosság) építő poroszos iskolaideálhoz. S talán nem is kell, hiszen az meg a magyar népléleknek nem felelt meg, amint arra Karácsony Sándor kiterjedt munkássága mutat rá. Mára a családok és a társadalom szekularizálódott, értékrendszere gyökeresen megváltozott. Egy ateista diktatúra lenyomata beleégetődött a lelkekbe, tarkítva a liberális iskolafilozófia képzeletével. A helyzet arra bátorít, hogy merjünk tudatosan, nagyobb bizalommal a Szentírás sok évezredesen bevált tanácsaira építeni, még inkább, mintha soha el sem szakadtunk volna tőle, mert ma már „*a kövek kiáltanak*”, vagyis a pszichológia és a pedagógiai szakirodalom fogalmazza meg az elvárást: *az iskolának bölcsességre kellene tanítania*.⁹ Éppen ez lehet a református iskola erőssége! Az Ige értése, értelmezése sajátos, felbecsülhetetlen örökségünk. Az Ige egyháza lennének, s mint ilyen, képesek helyesen érteni az Igét. Ez formálta gon-

Az iskola nagy veszélye, hogy a világi normák járszalagjára köti magát, amikor egyoldalúan az elméleti tudásra helyezi a hangsúlyt. Nemcsak az számít, hogy a diákok mit tudnak, hanem az is, hogy hogyan, mire használják tudásukat.

dolkodásunkat és egész iskolarendszerünket, ezért legközelebb állunk ennek megvalósításához. Ha a református iskola nem vállalja fel református identitásából fakadó sajátosságait és kötelességeit, szürke jellegtelenséggel beolvad az oktatási intézmények közé, így akár nélkülözhető is, ha azonban sajátos arculatát felvállalja, pótolhatatlanná válik, és Isten országának egy darabjává lép elő. *A bölcsesség az a sajátos stratégiai cél, ami megkülönböztetheti, sőt „jobbá” (!) teszi a református iskolát a többitől, és ezt kínálva nélkülözhetetlen a társadalom számára.*

A BÖLCSESSÉG HIÁNYCIKK

A bölcsesség akkor kezdett kikopni az emberekből Apáczai szerint, amikor *„az emberek balgatag esztét heves uralkodási vágy ragadta el, s így az istentiszteletet és a bölcsesség művelését elhanyagolták, megvetették és kialudni hagyták”*.¹⁰ Mára a bölcsesség széles körben bevallottan hiánycikként lép elő az értékek palettáján. Korunkban – mint főntebb említettük – Sternberg és munkatársai hívják föl erre a pedagógiai-pszichológiai szakma figyelmét. A bölcsességet Sternberg úgy írja le, mint ami pszichológiai konstruktumokhoz kötődik, de nem azonos azokkal. Különösen kapcsolódik a tudáshoz, az intelligencia analitikus, kreatív gyakorlati és egyéb megjelenéséhez. A bölcsesség ismeretet követel, de a bölcsesség lényege hallgatag („*tacit*”), olyan tudás, ami az élet iskolájában tanulható, nem olyan kifejtett formális tudás, amit iskolában tanítanak.¹¹ Itt érdemes megjegyeznünk, hogy a

A bölcsesség ismeretet követel, de a bölcsesség lényege hallgatag („tacit”), olyan tudás, ami az élet iskolájában tanulható, nem olyan kifejtett formális tudás, amit iskolában tanítanak.

„csendes tudás” („*tacit knowledge*”) kifejezést Sternberg egy magyar származású tudóstól, Polányi Mihálytól kölcsönzi, aki azt mondja: többet tudunk, mint amennyit el tudunk mondani. A csendes tudást az a meggyőződés vezérli, hogy van valami, ami felfedezésre vár; személyes bevonódás jellemzi; magános, de nyoma sincs benne az önzésnek; a felfedező kényszerítve érzi magát egy rejtett igazság kutatására, amely szolgálatait követeli, hogy megismertesse másokkal is.¹² Felismerései szoros összefüggésben kapcsolódnak a Gestaltpszichológiához, amely szerint a dolgok ismert (látható) részeiből, alakjából következtetni lehet az egészre. Az életnek ezt a rejtett dimenzióját kutatja tehát tovább Sternberg, amikor azt mondja: Lehet valaki két lábon járó enciklopédia, akinek azonban nincs semmi köze a bölcsességhez, mert az a tudás, ami a bölcsességhez kell, nem található meg az enciklopédiákban, és általában az iskolai tanításban sem. Analitikus gondolkodást követel, de nem olyan, ami tesztekben mérhető, hanem ami élet-dilemmákat képes mérlegelni. A bölcsesség szorosan kapcsolódik a metakognícióhoz. A bölcsességben többek között szükséges a problémák meghatározása, stratégiaformálás, problémamegoldás, a megoldások forrásának azonosítása. A bölcsesség kreatív. A kreatív ember nem szükségszerűen bölcs, de a bölcs ember kreatív. A gyakorlati gondolkodás közelebb van a bölcsességhez, mint az analitikus és a kreatív gondolkodás. A bölcsesség az intra-, inter- és extraperszonális érdekek között egyensúlyt keres rövid és hosszú távon, egyensúlyt tartva tud a kör-

nyezethez alkalmazkodni, tudja azt formálni vagy meg tudja válogatni. A gyakorlatias emberek nem biztos, hogy bölcsek, de a bölcs emberek gyakorlatiasak. A bölcsességhez szociális intelligencia is kapcsolódik.¹³ Végül leszögezi, hogy a bölcsességet nehezebb tanítani, mert tesztekkel nem mérhető, nem lehet azt mondani, hogy ezt vagy azt kell tenni, és bölcs leszel.¹⁴ A bölcsesség nem szerezhető meg a bölcsességről való információ átadásával, következésképpen nem értékelhető tesztekkel. Sokkal inkább úgy szerezhető meg, hogy a diákok tevőlegesen megtapasztalnak különböző ismereti és érzelmi folyamatokat, amelyek a bölcs döntések alapjául szolgálnak. Más szavakkal, a tanárok tudják támogatni a bölcsesség fejlesztését, de nem tudnak sajátos cselekvési folyamatokat megtanítani, vagy nem tudnak a diákoknak a körülményektől független, elvi „tedd – ne tedd” tanácsokat adni.¹⁵ Sternberg és köre eljárásokat is ajánl, és példát ad arra, hogy képzelik el a bölcsesség közvetítését különböző iskolai tantárgyakon keresztül. Hasznos javaslatok, de emberi vonatkoztatási rendszeren belül maradva próbálják a bölcsesség lényegét megragadni. Ez azonban nem sikerülhet, mert a *bölcsesség természetén túli tartománya feltáratlan marad*. A bölcsességnek sajátja, és a magyar gondolkodás számára is szükséges a nyitottság a végtelenre, a megmagyarázhatatlanra. Karácsony Sándor szavait idézve, a magyar tudományfilozófia számára *„elviselhetetlen, hogy a dolgokat megmagyarázhatom. A tudományos kutatás célja bebizonyítanom azt, hogy a dolgok velejükben mégiscsak titkok. [...] Addig nem nyughatom, amíg mindent vissza nem sikerült vinnem bebizonyítottan az ősi-titok-mivoltába. [...] A magyar filozófia problémája végeredményben az, hogy*

*lesz a Nirvanából [értsd: a kíváncsiság ázsiai mozdulatlanságából] – a titokba beletörődés európai tartalma, Isten szuverenitása iránti engedelmesség?”*¹⁶

Az iskolát Apáczai (1625-1659) is a bölcsesség tanulásának helyeként látja, mégpedig úgy, hogy ő az élet látható és láthatatlan, természeti és természetén túli részét egyaránt számításba veszi. Egyik segíti a másikat, kölcsönhatásban vannak. Nála a bölcsesség tanulása *az egész emberi élet vizsgálására* vonatkozik. A bölcsesség a lelkiütközön keresztülszűrt tanulás. Ahogy Apáczai mondja: *„A sapere (ismer, tud] semmi mást nem jelent, mint a megízlelt dolog tulajdonosságát és hatását lelkiünkkel felfogni.”* Így lesz a sapientia (bölcsesség) egy sajátos, egész valónkat magában foglaló megismerési folyamat gyümölcse. *„Az Isten nem ludaknak nyilatkoztatta ki akarátát, hanem embereknek, akik a dolgok érzékelése és megfigyelése által, a dolgokból kiinduló következtetés, valamint a dolgok tapasztalása segítségével művelik ki értelmüket mélyebb dolgok felfogására”*.¹⁷ Apáczai szerint a természettudományok, a világi írók, etika, politika, jogtudomány, dialektika, logika, a nyelvek – közöttük hangsúlyosan a héber, ami *„magának a felséges Istennek a bölcsességét”* hordozza – életbölcsekre nevelnek, de ehhez nyitottnak kell lenni a *„kegyelem világára”*. A protestáns iskolák éppen ilyen szellemiségben jöttek létre: tanulni a tudományt, hogy jobban értsük a kijelentést, és tanulmányozni a Szentírást, hogy jobban/teljebben értsük a tudományokat. Ez a XVII. századi iskolázási modell, amelyről Karácsony Sándor azt mondta, hogy *iskola-filozófiánkat tekintve oda kell visszatérni*, mert a néplélek visszamaradt, megkövesedett még

a XVI-XVII. században.¹⁸ „A magyar nép szellemi érleltszeseése” a XVII. században kezdődött egy „elhibázott lépéssel [...] ez az első lépés az első Ratio Educationis” volt¹⁹ abszolutisztikus törekvéseivel. Mária Terézia nem is titkolta: „Az iskolaügy »politikum«, azaz államhatalmi kérdés.”²⁰ Amíg vissza nem térünk arra a pontra, ahol megrekedt a magyar oktatásügy, addig minden népoktatási reform csak

„előmunkálat gyanánt” fogadható.²¹ Az a kor, amely Karácsony Sándor szerint mintául szolgálhat a megújuló iskola számára: a nagy kollégiumok és általában a református oktatás fénykora, amikor az iskola a Szentírásban találta meg sajátos hangját, gyökereit és célját, s az abból merített felismerések által szárnyalt.

A BIBLIAI BÖLCSÉSSÉGFOGALOM

A bölcsesség az ókori Keleten széles körben használt fogalom volt, de Izráelben erőteljesebb fejlődésen ment keresztül, mint a mezopotámiai és egyiptomi kultúrkörben. Az egyébként nemzetközi és vallások fölötti bölcsesség-tant Izráel nemzetiesítette, egyúttal beépítette hitébe.²² A bölcsességre, annak mindent átfogó tartalmára, és mint nagy nevelőjére Izráel talált rá, mégpedig teológiai alapon, a teremtés, a kiválasztás és megváltás (Ézs 43,1) gondolatkörében. Mezopotámiában nem volt a héber bölcsességnek megfelelő szava. Ott általában kultuszi és mágikus képességet jelölt, és

A fogság utáni Izráelben – intellektuális fejlődésének következményeként – a bölcsesség teológiailag átgondolt fogalom lett. A bölcsességet úgy tekintették, mint az embert megszólító isteni szót, mint a kijelentés eszközét, mint Izráel és a pogányok nagy tanítóját, sőt mint isteni princípiumot, amely a világ teremtésekor behelyeződött a világba. Így minden teológiai gondolkodás többé-kevésbé bölcsesség-gondolkodás lett.

az ezekbe beavatott személyt tekintették bölcsnek. Egyiptomban a bölcsesség igazságot, jogot, kozmikus rendet jelölt.²³ Az idők során a bölcsesség jelentésének sok rétege rakódott egymásra, ami a fogalom történeti fejlődését tükrözi. Mindig jelentett tájékozottságot a világ törvényeiben, és eligazodást az élet feladataiban. Minden kultúrában jelentette a környezeten való uralkodást, és

az élet felügyeletét. A bölcsesség jellemzően kereste a különböző jelenségek rendjét és szabályait, hogy azokhoz igazítani tudja magát, és hasznosítani tudja azokat, de a bölcsesség Salamon uralkodása alatt Izráel sajátjává vált, ott lett őshonossá.²⁴ Salamon a bölcs ember modellje, aki uralkodó volt, bíró és tudós egyszerre. „Háromezer példabeszédet mondott, és ezeröt éneket szerzett. Beszélt a fákról, a libánoni cédrustól az izsópig, amely a falból nő ki. Beszélt az állatokról, a madarokról, a csúszómászókról és a halakról is. Minden népből jöttek hallgatni Salamon bölcsességét” (1Kir 4,32–35). A fogság utáni Izráelben – intellektuális fejlődésének következményeként – a bölcsesség teológiailag átgondolt fogalom lett. A bölcsességet úgy tekintették, mint az embert megszólító isteni szót, mint a kijelentés eszközét, mint Izráel és a pogányok nagy tanítóját, sőt mint isteni princípiumot, amely a világ teremtésekor behelyeződött a világba. Így minden teológiai gondolkodás többé-kevésbé bölcsesség-gondolkodás lett.²⁵ A bölcsesség jelentésrétegei Kittel nyomán, 1-10 pont²⁶:

1. Mágikus, jövendőmondó képesség – Ilyenek az egyiptomi fáraó bölcsei (1Móz 41,8.; 2Móz 7,11.), akik azonban alulmaradnak Józseffel és Mózesrel szemben, akikben Isten bölcsessége volt. Az ilyen praktikákat űző emberekre mondja Isten: „Én vagyok, aki megromtom a hazugok jeleit, és bolonddá teszem a varázslókat, megszegyenítem a bölcseket, és tudományukat bolondsággá teszem” (Ézs 44,25). Tehát nem mindegy, hogy milyen transzcendens erőt nevezünk bölcsességnek vagy tudásnak, vagy kit beavatottnak.
2. Ügyesség és képesség – Ilyen az az ember, akit kiképeztek, megtanítottak valamire, akár gonoszságra is. Utóbbiakra mondja Jeremiás próféta: „*Van eszük a gonoszra, de jót cselekedni nem tudnak!*” (Jer 4,22) Ilyen lehet akár a rosszban való jártasság, pl.: „jártas a varázslásban” (Zsolt 58,5). A sirató asszonyok a siratáshoz értenek (Jer 9,16). Ugyanakkor elismerően szól a Szentírás a szent sátor készítőiről: „bölcs szívű férfiakról” (2Móz 36,8), akiket betöltött Isten „*a bölcsesség lelkével, hogy el tudjanak végezni mindenféle faragó-, kötő- és hímzőmunkát kék, bíborpiros, karmazsinszínű fonalból és lenfonalból és minden takácsmunkát, és el is készítsék ezeket a munkákat, és mesterműveket gondoljanak ki*” (2Móz 35,35).
3. Okosság, ravaszság, fortélyosság – amiben nincs morális jó, pusztán a túlélés eszköze (Péld 30,24–28; 2Sám 14,2).
4. Gyakorlati bölcsesség – megfontoltság, tudás, reflexió kapcsolódik hozzá. Olyan eljárás, technika, amellyel az ember képes az élet veszedelmei között megtalálni az utat kívánt célja eléréséhez. Ismeri a gazdagságot és a szegénységet, örömet és fájdalmat, a munkát és a nyájasságot, ajándékot és megvesztegetést, és ismeri a helyes viszonyulást ezekhez. Ilyenek voltak pl. Dániel és barátai (Dán 1,17).
5. Kultúra – A magasabb kultúra kapcsolódik a bölcsességhez, a tanultabb személyek kultúráját bölcsességnek is nevezi a Szentírás, de az Ószövetség összességében nem túl sokat törődik ezzel. Le tudja írni a világ jelenségeit, el tudja nevezni a dolgokat, eredeti megfigyeléseket tesz (Jób 28), amelyeknek célja a világban való eligazodás.
6. Viselkedési szabályok – életvezetési tanácsok. A Péld 2,2 szerint az ember bölcseségre hajtja a fülét, amikor a parancsolatokra hallgat. A bölcsesség tanítójának feladata, hogy tanítsa helyes ítéletalkotásra tanítványát.
7. Etikus életvezetés – A morális tanácsok etikus életvitelre segítenek, de ennek előfeltétele a megértés (Péld 19,20). A csúfólódó nem talál bölcsességet (Péld 14,6). A Példabeszédek könyve az etikai intelmek gazdag tárháza. Pl. a bor, iszákosság, tivornyázás, rossz társaság, idegen asszony, gazdagság, törvénytelen nyereség, erőszak, hazug beszéd, lopás, a határjelzők elmozdítása, hamis tanúskodás mind olyan etikai téma, amelyekre ügyelni kell, ha valaki bölcsen akar élni.
8. Kegyesség – Az etikai kérdések gyakran kapcsolódnak össze a kegyességgel. Az Úrnak félelme a bölcsesség kezdete (Péld 1,7; 9,10; 14,27; 15,33). A bölcs ember megérti, hogy Isten kormányozza a világot (5Móz 32,39), megérti a próféták szavát (Hós 14,10) és Isten kegyelmes cselekedeteit (Zsolt 107,43), és meglátja saját bűnét (Zsolt 51,6).
9. Akadémiai bölcsesség – A bölcsesség különböző nézőpontjai a fogság utáni korra

egységbe szerveződnek, és a nevelésnek egy teológiaiilag kikerekedett rendszerét adják. Ebben az irodalomban a Prédikátor elismeri, hogy a bölcsesség jobb ugyan a bolondságnál, de az iskolai bölcsességgel szemben kritikus marad (Préd 2,12kk). Minden hiábavalóság és a lélek gyötrelme, amit az ember fáradságos munkával, ám az élet teljességére való eljutás nélkül elér. (Ezt a hiábavalóságot érzik a diákok, amikor azt kérdezik: „minek?!”).

10. Eschatológiai adomány – Az üdvösség részeként jelenik meg a bölcsesség Ézsaiásnál (Ézs 33,6), és a Messiás jellemző vonásai között elsőként jelenik meg (Ézs 11,2). Tehát a bölcsesség átível az időn és a történelmen Isten eljövendő országáig.

A bölcsesség végül megjelent Jézus Krisztusban, akiben „nagyobb volt itt Salamonnál” (Mt 12,42, Lk 11,31). A bölcsességirodalomban a bölcsesség perszonalifikálódott (Péld 8,1kk), így a bibliai bölcsesség tovább már nem elvont tanításként, hanem személyként fordul az egyes emberhez, jelzi, hogy ez az a forma, amelyben az embernek őt keresnie kell! Isten az ő bölcsességét végső soron Jézus Krisztusban rejtette el, aki némelyeknek botránkozás, másoknak bolondság, nekünk azonban, akik megtartatunk, Istennek ereje (vö.: 1Kor 1,18–25). Jézus Krisztus a világ bölcsessége. Ő az élet princípiuma, fundamentuma, ezért hirdeti meg, hogy aki benne hisz, az él (most és örökké), aki nem hisz, elkárhozott (Jn 3,18). Ezért, amikor hitet követel, lényegében az élet és a halál közti választásra szólít fel. Ő az, akiben Isten végül újra egybeszerkeszti a világot (Ef 4,16), ezért mindaz, ami az ő nevében zajlik, távlatosan is értelmet nyer és megmarad.

A BÖLCSESSÉG BIBLIAI TEOLÓGIAI ÖSSZEFÜGGÉSEI – RÖVIDEN

A bölcsesség ott játszadozott Isten „kedveltjeként” a teremtésben (Péld 8,30), vagyis a bölcsesség a világ fő princípiuma. A bölcsesség mint „játékos mester”, a szabadság és a kreativitás megjelenítője. Isten a bölcsességet Rá utaló jelként beoltotta a világba, így aki a világot szemléli, „bölcstül”. A bibliai bölcsesség a *teremtéshitben* gyökereszik, abban a gondolatban, hogy egy Isten teremtette az egy világot, amelyben minden mindennel összefügg a „logos” jegyében. *Egy az ura a természeti, morális és lelki törvényeknek.* Ennek megfelelően a *bölcsesség-pedagógia* mindent átfogó összefüggéseket tár fel. Koherens, a végtelenre nyitott, az örökkévalóságig távlatos *rendszer szemléletű* pedagógia, amely legsajátosabban a református iskola értéke lehet.

Az a tény, hogy a *szív* gyakran szerepel a bölcsességgel együtt (pl. 2Móz 28,3, 31,6; 36,1; Jób 9,4; Péld 10,8; 16,21), azt mutatja, hogy a bölcsesség nem emberi képesség, hanem az Isten szerinti „jó” iránti fogékonyságból támad, amelyet a hagyományos tudás, a nevelés és a személyes tapasztalat táplál.²⁷

A bibliai bölcsesség kívánatos voltáról Salamon király példája győz meg, aki uralkodása kezdetén nem mást, mint bölcsességet kért. Megkapta, *ráadásul* mindazt is, amit nem kért: gazdagságot, hosszú életet, hatalmat, hírnevet. A bibliai *bölcsesség* nem azonos a keleti bölcsességgel, jóllehet – mint fentebb láttuk –, abból nőtt ki. *Séba* királynője *Salamonhoz ment*, mert arra a bölcsességre volt kíváncsi, amit Isten ad. *Nem volt elég neki „kelet bölcsessége” (!)* (1Kir 10,1–10, 2Krón 9,1–19.). Isten Izráelre bízta

az ő beszédeit (Róm 3,2), így az az ő Igéjéhez kötődik, *máshol nem található meg!* A bölcsességet ott kell keresni, ahol van.

A bölcsesség *nem az emberi elméből* termelődik. *Felülről* adatottként kell keresni. Dániel bölcsessége nem csak *felülhaladta* (2,30), hanem alapvetően *különbözött* a babiloni bölcsékétől (5,11,14). A bölcsességhez egyetlen út vezet: az *istenfélelem* (Jób 28,28; Péld 9,10.).

A BÖLCSESSÉG ALKOTÓELEMEI BIBLIAI TEOLÓGIAI ÖSSZEFÜGGÉSEK TÜKRÉBEN

A „*homo faber*” bámulatos technikai lehetőségeivel képes a hegyek alá hatolni, mélyükről kincseket felhozni (Jób 28), de bármennyire is képes a világot megismerni és uralma alá hajtani, nem akad *az élet végső titkának* nyomára és értelmére, csak ott, ahol Isten elrejtette: a bölcsességben. A bölcsesség ismérvei vagy „alkotóelemei” bibliai előfordulási helyek és bibliai teológiai összefüggések alapján:

- *Istenfélelem* – Isten szuverén Úr voltának elismerése – ezt úgy fejezi ki a bibliai gondolkodásmód, hogy „dicsőséget adni Istennek.” A mindeneket bölcsen (!) igazgató Istenbe vetett tiszteletteljes bizalom képes elfogadni, hogy „azoknak, akik Istent szeretik, minden javukra van” (Róm 8,28), minden együtt - jó és rossz - javukat szolgálja.
- *Ismeret* – A bölcsesség a teremtett világ megismerésére épül. Isten bölcsessége a teremtett világból megismerhető. Az 5Móz 32,6 balgának és eszementnek nevezi a népet, mivel nem ismerték fel az Úr

munkáját a *teremtésben* (32,6b) és Izráel történetében (32,7kk).

- *Gyakorlati haszonra néző ismeret* – Olyan ismeret, amelyből gyakorlat származhat. Teremtőkedvű, életgyarapító. Nem *fogyasztószemléletű!*
- *Igazság* – A bölcsesség *objektív* viszonyítási ponthoz mérhető, és *morális* tartalma is van. Az istenfélelemből táplálkozó bölcsesség napvilágra hozza a hazugságot. (Lásd Salamon első ténykedéseként igazságot szolgáltat két asszony vitájában.)
- *Döntésképeség jó és rossz között* – *Döntésképeség élet és halál (útja) között*, ami gyakran csak idő múltán, gyümölcsiben igazolódik.
- *Különbségtétel* – A céljának/rendeltetésének megfelelő „jó” *kiválasztása* a lehetőségek közül (vö.: teremtéstörténet!).
- *Idő* – Önmagában az idő nem tanít semmire, hanem az a belátás, amivel értékeljük az idő tartalmát. A bölcsességhez jellemzően kötődik a minősített idő („kairos”) felismerése. A bölcsesség számol az örökévalóság tényével. Azt, hogy miben éri meg hinni, milyen célokat érdemes üzni, a bölcsesség méri meg úgy, hogy elővételezi a cselekedet vagy életvitel lehetséges gyümölcsét. „Gyümölcseről ismerik meg [és arról megismerhető!] a fát” (Mt 12,33; Lk 6,44).
- *Nyitottság Isten országára* – Az a bölcs „akin megnyugszik az Úrnak lelke: bölcsességnek és értelemnek lelke, tanácsnak és hatalomnak lelke, az Úr ismeretének és félelmének lelke.” (Ézs 11,2) A bölcs ember az életnek abból a tartományából kap csodálatos tanácsot (Ézs 9,6).
- *Krisztusi lelkület* – „Az Atya és a Krisztus titkának megismerésében van a bölcses-

ségnek és ismeretnek minden kincse elrejtve” (lásd Kol 2,2–3). Krisztusban nyílik ajtó Isten jövődjére, így helyeződik eschatológiai távlatokba az életünk.

A bölcs élet olyan, mint a ház, amelynek *hét oszlopa* van. „A bölcsesség megépítette házát, és hét oszlopot faragott hozzá” (Péld 9,1). A hetes számot nem allegorizáljuk, bár sokféleképpen értelmezik. Templomot, palotát díszítő oszlopsor. Az árad róla, hogy jól megépített, szép és stabil, a megfontoltság tükröződik rajta. Ilyen a bölcs élet!

ISKOLA ÉS A BIBLIAI BÖLCSESSÉG

Fentiekből következik, hogy az iskola csupán mint oktatási intézmény *nem tud megtanítani* a bölcsességre. A tudomány művelése még nem egyenlő a bölcsességgel, sem a kompetenciák gazdag tárháza, sem a szociális érzékenység, sem a környezettudatosság nem egyenlő a bölcsességgel. Az iskola nem tud megtanítani a bölcsességre – csak akkor, ha az iskola Isten beszédén, a kijelentésen alapul, sőt ha a bölcsesség az iskola egész életének szervező elve. A bölcsesség – mint láttuk –, a szívvel legszorosabb összefüggésben van, ezért csak a személyiség magjában, a szívben hordozott bölcsesség tud bölcs életre nevelni.

Jézus Krisztussal – a szó legteljesebb jelentésében – értelmese, nélküle „*negyednapos hullák [vagyunk, ha] reménységünket [...] még valami más egyébbe vetjük, nem Jézus Krisztus halottakat is megelevenítő istenfiúi erejébe. Tanügyi reformokba például, [...] a kereskedelmi morál megjavításába [...], tudományos életünk színvonalának örvendetes emelkedésébe [...]. Utópiákba*

menekülünk, és azokban hiszünk mereven, görcsösen, babonásan, csakhogy Krisztus halott-támasztó hatalmába ne kellessék vetnünk egyetlenegy reménységünket.”²⁸ Éppen ezért, mert a bibliai értelemben vett bölcsesség nem emberi tényező, a bölcsesség elnyeréséhez az embernek *meg kell üresítenie önmagát, hogy be tudja fogadni azt, ami felülről való.* Nem lehet továbbképzéseken *ráadásaként* megszerezni, mint egy *pedagógiai módszert* a többi között. Ha valaki bölcs akar lenni, és bölcsességre akar tanítani, akkor *egészen az alapoktól kell újraépíteni* a gondolkodását. Le kell rombolni minden emberit, hogy Isten bölcsessége szerint épülhessen újjá mind a pedagógiánk, mind az életünk. Ezsdrás, az írástudók mintaképe „erős szívvel törekedett arra, hogy *kutassa és megcselekedje az ÚR törvényét, és tanítsa Izraelben a rendelkezéseket és végzéseket*” (Ezsd 7,10). – *Kutassa, megcselekedje, tanítsa Isten rendjét.* Ez lehet a pedagógus életprogramja, ha bölcs akar lenni és szakmáján keresztül bölcsességre akar tanítani.

Nehézségek: Nincs „bölcsesség-tantervünk”. Nincsenek ilyen tankönyveink. A bölcsességnek nincs pontokban és tesztekben mérhető gyümölcse, ezért könnyen szükségtelennek tartják. A társadalom és az iskola környezeti világa nem sokra becsüli a bölcsességet a nyilvános és gazdasági sikerrel szemben. A bölcsesség fejlesztése nehezen követhető. Azok, akik más módokon lettek sikeresek, bevált módszerüket nem szívesen cserélik le egy nehezen mérhető bölcsesség-programmal. A bölcsesség nem (kizárólag) a hittanórákon szerezhető meg, hanem az egész iskola szellemiségében.

Tennivalók:

- Kívánatos lenne, hogy a református iskolákban olyan *pedagógusok* tanítsanak, akik a bibliai értelemben vett bölcsességet maguk is keresik, és tanított tantárgyaikba készek beleszólni. Kívánatos lenne családjuk bevonódása is keresztyén közösségeinkbe.
- Kívánatos lenne *központi „bölcesség-tantervet”* készíteni, ennek megfelelő *tanterveket* írni. Ezeket kiegészítendő helyi tanterv és tanmenet szükséges.
- Kívánatos lenne *az iskola és a helyi gyülekezetek kapcsolatát erősíteni*, mert az Ige letéteményese Krisztus egyháza, a gyülekezet. Az Ige természetes közege a gyülekezet, nem helyettesítheti azt az iskola. Ennek érdekében a lelkipásztorok és az igazgatók valamint tanárok között rendszeres párbeszédet kell szorgalmazni. A református pedagógusok legye-

nek egyháztagnak, a nem reformátusok ugyanolyan mértékben támogassák a helyi gyülekezetet, különben hiteltelen az egész iskola, és az egyház csupán megélhetési vagy karrierbázis.

- Kívánatos lenne a *szülők* nevelése. A gyermek a mindennapokban kapjon bölcs tanácsot a szülőtől, testvértől, nagyszülőtől. Ehhez átfogó gyülekezetépítő stratégiára van szükség.
- Kívánatos lenne a *népnevelés* a bölcsesség komplex összefüggésrendszerében.

A református iskola az őszinte istenfélelem alapjain épülhet újjá, *amely a bölcsesség kezdete (Zsolt 111,10)*. Így jó eséllyel indulhat – Ady szavaival élve – „*százezer nyi parittyás Dávid*” református iskoláink padjaiból egy nemesebb, jobb, egyéni, családi, társadalmi és természeti környezet építésére.

¹ Novák Gábor: *A magyarságtudatot akarjuk építeni az iskolában*, Beszélgetés Tóth Károly református püspökkel, Köznevelés, 1989. XLV. évf. 43. sz. december 22, 7.

²Uo.

³Szathmáry Sándor: Közép- és felsőfokú tanintézetekről, a vallásánár- és gyülekezeti munkásképzőről, Beszélgetés Tóth Károly püspökkel, *Confessio*, 14. évf. 1990/4, 77-80.

⁴Robert J. Sternberg – Alina Reznitskaya – Linda Jarvin: *Teaching for wisdom: what matters is not just what students know, but how they use it*. *London Review of Education*. Vol. 5, No. 2, July 2007, 144.

⁵Robert J. Sternberg: *Why schools should teach for wisdom: the balance theory of wisdom in educational settings*. *Educational Psychologist*. Academic Journal. Fall, 2001, Vol. 36 Issue 4, 227.

⁶Hegedűs Miklós: A liberális közoktatás kudarca, *Confessio*, 1996/2. 20. évf, 85.

⁷Uo. 85.

⁸Uo. 86.

⁹R. J. Sternberg: *Why schools*, 227-245.

¹⁰Apáczai Csere János: A bölcsesség tanulásáról. A gyulafehérvári kollégium rektori székfoglaló beszéde, in: Orosz Lajos: *Apáczai Csere János válogatott pedagógiai művei*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1956, 117.

¹¹R. J. Sternberg: *Why schools*, 233.

¹²Michael Polanyi: *The Tacit Dimension*, Anchor Books, Doubleday and Company, Inc., Garden City, New York, 1967. 4, 25.

¹³R. J. Sternberg: *Why schools*, 233-234.

¹⁴Uo. 242.

¹⁵R. J. Sternberg – A. Reznitskaya – L. Jarvin: *Teaching*, 151.

¹⁶Karácsony Sándor: *A magyar észjárás*, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1985, 482.

¹⁷Apáczai Csere János: A bölcsesség tanulásáról. A gyulafehérvári kollégium rektori székfoglaló beszéde, in: Orosz Lajos: *Apáczai Csere János válogatott pedagógiai művei*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1956, 107.

¹⁸Karácsony S.: *A magyar*, 69, 71.

¹⁹Uo. 117.

²⁰Németh András – Pukánszky Béla: *Neveléstörténet*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996, 295.

²¹Karácsony S.: *A magyar*, 124.

²²Gerhard Kittel – Gerhard Friedrich: *Theological Dictionary of the New Testament*. Vol II. WM. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 1971, 477.

²³ Uo. 478.

²⁴ Uo. 481.

²⁵ Uo. 482.

²⁶ Uo. 483-489.

²⁷ Uo. 476.

²⁸ Szathmáry Lajos: Karácsony Sándor, a hitvalló, *Confessio*, 15. évf. 1991./1, 78.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

Szathmáry Sándor: Közép- és felsőfokú tanintézetekről, a vallásánár- és gyülekezeti munkásképzőről. Beszélgetés Tóth Károly püspökkel, *Confessio* 1990/4, 14. évf., 77-80.

Apáczai Csere János: *A bölcsesség tanulásáról. A gyulafehérvári kollégium rektori székfoglaló beszéde*, in: Orosz Lajos: *Apáczai Csere János válogatott pedagógiai művei*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1956, 102-147.

Fedor Tibor miniszterelnökségi főosztályvezető, Egyházi, Nemzetiségi Kapcsolatokért és az Üldözött Keresztények Megsegítéséért Felelős Államtitkárság, Egyházi Koordinációs és Kapcsolattartási Főosztály e-mailen küldött közlése, 2018.10.18. 16.13¹

Hegedűs Miklós: A liberális közoktatás kudarca. *Confessio* 1996/2. 20. évf., 81-86.

Kittel, Gerhard – Friedrich, Gerhard: *Theological Dictionary of the New Testament. Vol II.* Michigan ,WM. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, 1971.

Németh András – Pukánszky Béla: *Neveléstörténet*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996.

Novák Gábor: A magyarságtudatot akarjuk építeni az iskolában. Beszélgetés Tóth Károly református püspökkel, *Köznevelés*, XLV. évf. 43. sz, 1989, 7.

Polanyi, Michael: *The Tacit Dimension*, New York, Anchor Books, Doubleday and Company, Inc., Garden City, 1967.

Sternberg, Robert J. – Reznitskaya Alina – Jarvin, Linda: *Teaching for wisdom: what matters is not just what students know, but how they use it. London Review of Education*. Vol. 5, No. 2, July 2007, 143–158.

Sternberg, Robert J.: *Why schools should teach for wisdom: the balance theory of wisdom in educational settings. Educational Psychologist. Academic Journal*. Fall, 2001, Vol. 36 Issue 4, 237. 227-245.

Szathmáry Lajos: Karácsony Sándor, a hitvalló. *Confessio*, 15. évf. 1991./1, 74-79.

Műhely

BATTYÁNYI GÉZA

SZEMPONTOK A REFORMÁTUS HIT- ÉS ERKÖLCSTAN ÉRETTSÉGI ÖSSZEÁLLÍTÁSÁHOZ¹

REFORMÁTUS HITTAN ÉRETTSÉGI TÉMAKÖRÖK ÖSSZEÁLLÍTÁSA

Református hittanból jelenleg középszintű érettségi vizsgát lehet tenni. A kétszintű érettségi vizsga bevezetésekor, 2005-től évekig lehetőség volt arra, hogy református hittan tantárgyból emelt szintű érettségire is sor kerüljön, amely az alacsony érdeklődés miatt felfüggesztésre került. Ennek a követelményrendszere a középszintűt kiegészítette, valamint írásbeli vizsgaként esszéíráásra is szükség volt. A középszinten érettségizők szóbeli vizsgát tesznek, a vizsgáztató vallás-tanár által összeállított témakörök alapján.

Tehát a **középszintű református hittan érettségi témaköreinek összeállítása** iskolánként a vizsgáztató vallás-tanár feladata. A témaköröket nyilvánosságra kell hozni, hogy az érettségire jelentkezők tudják, mire számíthatnak. Nagy a kísértés, hogy a témaköröket úgy válogassuk ki, hogy azok a témák lesznek a leghangsúlyosabbak, amelyeket magunk is fontosabbnak tartunk és ezért azokra a tanítás során is nagyobb hang-

súlyt fektettünk. Az első érettségiző csoport esetén érdemes már a tanítás során előre gondolkodni: az érettségi követelmények és tervezett témakörökhöz igazítani a hangsúlyokat. Az érettségi témaköröket a jogszabályban is rögzített követelmények alapján kell összeállítani, ami nem teszi lehetővé azt, hogy az első, „A” témakör mindig bibliaismeret legyen, és ahhoz rendeljük a többi kevésbé fontosnak vélt témát „B” témakörként.

Az érettségi témaköröket az Oktatási Hivatal honlapján közzétett „Részletes vizsgakövetelmények” alapján kell összeállítani. Az oldal elérhető a https://www.oktatas.hu/kozneveles/erettsegi/erettsegi_vizsgatargyak linken. Az oldalon az emelt szintű követelmények is szerepelnek, természetesen azokat nem kell figyelembe venni. Összesen 20 „A” és 20 „B” témakört kell kijelölni. Az „A” témakörök nagyobb területet fognak át, a „B” témakörök kisebbet. A jelentősebb, hangsúlyosabb témakörökből a szaktanár 2-2 témát fogalmazhat meg, ugyanakkor egyetlen témakör sem maradhat ki a kész listából. A két téma (A és B) nem lehet azonos témakörből való. Ennek a kihívásnak táblázat készítésével igyekszem megfelelni, amikor minden egyes témakörhöz beírom a kiválasztott témakör címeit, vagy a számát. Ha megőrizzük a kész táblázatot, akkor az érettségi folyamán bármikor prezentálni tudjuk, hogy a jogszabályoknak megfelelően állítottuk azt össze. A nyilvánosságra hozott témaköröket évente 25%-kal módosítani kell, ilyenkor különösen is hasznos segítségnek fog bizonyulni az összeállításakor készített táblázat.

Az Oktatási Hivatal honlapján segítségként minden vizsgaidőszakban példa témakör összeállítás is található. Azok a

vizsgálók, akik nem tanulói jogviszonyban vizsgáznak, hanem a Kormányhivatalokon keresztül jelentkeznek, ezen példa témakörök alapján tesznek érettségi vizsgát.

A vizsgakövetelményben a „VIII. Kompetenciák” részben **szövegértelmezésnek** is szerepelnie kell: „Bibliai szöveg alapvető mondanivalójának, üzenetének kifejtése; Egyháztörténeti forrás és egyházi, dokumentum elemzése; Hitvallási irat részletének értelmezése a dogmatikai ismeretek birtokában.” A témakörök között a meglévő bibliaismereti és egyháztörténeti témakörökbe építem be ezt a feladatot. Az előbb említett táblázatban ugyanaz a témakör mindkét helyen is szerepel, természetesen más színnel, vagy kiemeléssel megjelölve az áttekinthetőség kedvéért. Példák: Jézus példázata a mennyek országáról Mt 13. része alapján, Evangéliumi történet elemzése (Lukács 10,25–37), Az anyaszentegyházról szóló tanítás a HK. 54. kérdésének felhasználásával.

Szintén a kompetenciák területéhez tartozik az utolsó témakör, az **Esetelemzés**. Az etikával kötöttem össze, azzal közös, a táblázatomban itt is, ott is szerepel. „Kitalált, vagy valós helyzet elemzése keresztyén etikai szempontok alapján” címet kapta, amit meg lehet tölteni tartalommal. Bibliai történetet is felhasználhatunk etikai esetelemzéshez, alkalmas akár a „Nábót szőlője” szakasz is. Az esetelemzéskor ahhoz, hogy a vizsgázó tudja, hogy mit várunk tőle, különösen is fontos a feladat pontos meghatározása.

A vizsgabizottságot működtető intézmény nyilvánosságra hozza a témaköröket, de a **tételek címét** csak akkor ismeri meg a vizsgázó, amikor kihúzza a témakörét. A tételek pontosabban fogalmazzák meg azt,

hogya a nagyobb témakörből mit kell elmondani. A tétel nemcsak a témakör nagyságát szűkítheti, hanem a felelet irányát is meg szabhatja. Például a Témakör „Ősatyák”, a tétel pedig „Jákóbból Izráel lesz”.

A tételekhez mindig **feladatot is kell készíteni**, ami annak a leírása, hogy mit és milyen sorrendben várunk el a feleletben. A vizsgán értékelni csak azt lehet, amire a feleletben rá is kérdeztünk. Ami nem szerepel a feladatban, annak hiányát nem kérhetjük számon a vizsgázón. A jó feladat vezeti a felelőt az előadásban. A megfogalmazásban érdemes ilyen kifejezésekkel fogalmazni: Fejtse ki, mutassa be, mutasson rá, szemléltesse, sorolja fel, bizonyítsa be a forrás alapján, térjen ki, stb. Amennyiben bizonyos kifejezéseket a vizsgázónak használni kell, azt jelezzük, és a feladatban kérdezzünk rá! Ha bibliai vagy más idézetet értékelünk, azt is kérni kell, pl. Idézzon a szövegből olyan jellemző részlet...! Ha a tételhez forrás is kapcsolódik, akkor érdemes a feladatban külön is felhívni a figyelmet rá, illetve hasznos a feladathoz

eleve odamásolni azt. (Természetesen akkor, ha nem a vizsgán rendelkezésre álló Bibliában, vagy Énekeskönyvben jelöltük azt ki.)

A **vizsga alkalmával** a kihúzandó tételen (is) szerepel egyben a Témakör száma és címe, a tétel címe és feladat megfogalmazása és a forrás is. Az „A” és „B” tétel egyben van, nem kell külön húzni. Jogvédett forrást nem használhatunk engedély nélkül, illetve mindig meg kell adni, hogy pontosan honnan van idézve a szöveg (cím, kiadás éve, oldal szám, stb).

A vizsgázók a szóbeli vizsgán a következő segédeszközöket használhatják: Biblia, Református énekeskönyv, bibliai atlaszok, az elemzendő források szövegei.

Az **értékelést** az Oktatási Hivatal honlapján közzétett „A szóbeli vizsga értékelési kritériumai” táblázata alapján kell végezni. Érdemes vizsgázónként külön pontozólapot is készíteni a kritériumok feltüntetésével. Ne feledkezzünk meg arról, hogy az adható 50 pontból az előadásmódra 20 pontot (15+5) kaphat a vizsgázó!

¹ Az előadás elhangzott 2018. október 6-án a Vallástanár találkozón Budapesten

MÁRKUS GÁBOR

„AZ ISKOLALELKÉSZ FELETTÉBB SZÜKSÉGES VOLTÁRÓL”

(Majdnem) Apáczai

A.) IMPULZUSOK

1. Iskolalelkész

A református oktatási stratégia előkészítő munkálatai során markánsan megfogalmazódott az iskolalelkész alkalmazásának igénye a református köznevelési intézményekben.

A Magyarországi Református Egyház (MRE) Zsinata által elfogadott jövőképben¹ ez így szerepel: „Reménységünk az, hogy a stratégia megvalósítása, az egységes szemlélet, a pedagógiai-, módszertani-, szervezeti fejlesztések, a hitbéli elköteleződés megerősödése következtében

1. Az iskolalelkész szerepének meghatározása, státuszának és feladatkörének leírásának elkészül (feladatkör, kompetenciák, képzettség).
2. Intézményi lelkész alkalmazása megtörténik, 100-250 fő létszámú intézmény esetén legalább félállásban, 250 vagy annál nagyobb létszámú intézmény esetén teljes állásban. Elsődleges feladatköre az intézmény lelki arculatának támogatása, diákok, munkatársak lelki életének kísérése, és a kapcsolódó református egyházközségekkel való kapcsolattartás, az intézmény

és egyházközség(ek) közötti együttműködés segítése.

3. Az intézményi lelkészek a lelkészi diplomájuk mellett szakirányú pedagógiai végzettséggel is rendelkeznek.”

A megfogalmazás 2-3. pontja sokban iránymutató az 1. pont kidolgozásához. Mégis, hadd induljunk „a kályhától”. Az előkészítő megbeszéléseket hallgatva óhatatlanul az az érzésünk támadhatott, hogy sokak szemében ez az univerzális megoldás sok aktuális problémára.

Egyetértés van abban, hogy vannak olyan feladatok a református köznevelési intézményekben, amelyek újfajta szerepfelfogást igényelnek, sőt, alighanem ezeket célszerű külön munkakörként szervezni. Az iskolalelkészi szolgálat várhatóan egy többévtizedes hatósugarú fejlesztés. Meghatározó, markáns azonosítójeggyé válhat a keresztyén köznevelési intézmények számára. Ha ez így van, gyorsan és rendkívül körültekintően kell elvégezni a professziogram és az életpályaleírás elkészítését. Jelen elemzésünk ehhez a munkához kíván felvetni néhány szempontot és igen, dilemmát is.

2. Iskolalelkész a jelenlegi református jogrendben

A mindennapi gyakorlatban egyre többször hallani az iskolalelkész kifejezést. Ugyanakkor az MRE legfontosabb idevontató törvényeiben (egyházalkotmány, lelkésztörvény, köznevelési törvény, hittanoktatási törvény²) nem szerepel az iskolalelkész megnevezés.

Az intézményi lelkész / intézeti lelkész kifejezés (némi következetlenséggel, váltokozva) fordul elő az egyházalkotmányban és a lelkésztörvényben. Az MRE 2013. évi I., a lelkészek jogállásáról szóló törvénye részletesen szabályozza az intézményi lelkész foglalkoztatását. Az MRE köznevelési törvénye szabályozza az intézményi lelkész kinevezését, a vallásoktató lelkésszel párban említve. A hittanoktatásról szóló törvényben is mindig párban szerepelnek: vallásoktató, illetve intézményi lelkész. Ugyanakkor a köznevelési illetve a hittanoktatási törvény nem tartalmazza az intézményi lelkész különös feladatait.

„A református közoktatási intézmény főállású hit- és erkölcsoktatója, vallásoktató lelkésze, intézményi lelkésze a nevelőtestület teljes jogú tagja. Felette a munkáltatói jogokat az intézmény vezetője gyakorolja. Alkalmazásához és felmentéséhez a fenntartó döntéshozó testülete (hiányában a fenntartó testület) egyetértése szükséges. A hit- és erkölcsoktatónak vallás-erkölcshiteleti kérdésekben javaslattevő, véleményezési joga és kötelessége van. Az igazgatóval együtt az ő felelőssége az intézmény magyar református szellemiségének biztosítása.”³ (MRE 1995. évi I. tv. 52.§ (1) – (2). bek.)

Hipotézis: a hatályos jogszabályok szerint a pedagógiai gyakorlatban, szakmai közbeszédben iskolalelkésznek nevezett

munkakör a református egyházi jogi személy által fenntartott köznevelési intézménybe kinevezett, kirendelt vagy megbízott református lelkész / a református köznevelési intézménybe kinevezett, kirendelt vagy megbízott vallásoktató-, illetve intézményi lelkész. Vagyis a jelenlegi jogrendben az intézményi lelkészség a köznevelési intézményben a lelkészi szolgálati jogviszonyban lelkészi, illetve hit- és erkölcsoktatási feladatok, vallásoktatói feladatok ellátására felkért „képesítésre szerteljes jogú lelkész” szakemberek foglalkoztatásának keretrendszerében.

Am nyelvi érzékünk mást mond. A jogi definíciótól eltérően a személyesen megkerdezett igazgatók, köznevelésben dolgozó lelkészek egyaránt úgy gondolják, hogy egy intézményben (az intézmény nagyságától is függően) több hitoktató, vallásoktató is dolgozhat (lelkészi vagy hit- és erkölcsoktató, illetve vallásoktatói szakképesítéssel, akár többféle munkakörben is), de iskolalelkész csak egy legyen. Intézményi lelkész esetében a vélemények – éppen a jogszabályra hivatkozva megoszlanak: a többség szerint egy intézménybe egy intézményi lelkész jár, mások szerint minden intézményi szolgálatra kinevezett, kirendelt lelkész ebbe a kategóriába tartozik.

Vizsgálandó: van-e bármilyen értelme vagy jogosultsága az iskolalelkész és az intézményi lelkész közötti terminológiai különbségtételnek?

A református oktatási stratégia fent idézett szövege mindkét szót használja, tág értelmezési keretet hagyva annak, hogy a szövegben az iskolalelkész kifejezése szinonimája vagy valódi részhalmaza az intézményi lelkész kifejezésnek.

Jelen sorok írója úgy gondolja, hogy az iskolalelkész státusz megkülönböztetése akkor szükséges és jogos, ha az iskolalelkész (majd) a szolgálati jogviszony keletkezése szerint az intézményi lelkészek közé tartozik, de sajátos feladatköre van, mely markánsan eltér pl. az intézményben dolgozó hit- és erkölcsstanoktató, vallásoktató lelkészekétől, vagy lelkészi végzettséggel, szolgálati jogviszonyban pl. nevelőtanárként vagy igazgatóként foglalkoztatott szakemberektől.

3. Iskolalelkésziség – körkép

Úgy tűnik, hogy iskolalelkész témakörben a valóság a jogi szabályzás elé szaladt. A Tiszántúlon és a Dunamelléken is több olyan köznevelésben dolgozó lelkésszel találkoztunk, aki a saját státuszát iskolalelkészként értelmezi. Van köztük önálló lelkész, van, aki gyülekezeti beosztással is rendelkezve lát el (saját megfogalmazása szerint) iskolalelkészi funkciókat. Feladatlírásuk változó, jelentős eltérés van abban, hogy mennyire szükséges hit- és erkölcsstanórákat tartaniuk, vagy hogy milyen szerepük van pl. az iskolai közösség vagy a nevelőtestület számára templomban szervezett istentiszteletein vagy sákramentális alkalmakon. Utóbbi feladataik gyakran gyülekezeti lelkészi mivoltukból származtathatók. Az Erdélyi Református Egyházkerületben is vannak iskolalelkészek, feladatuk részben eltér a vallástanárokéétól.

az iskolalelkész státusz megkülönböztetése akkor szükséges és jogos, ha az iskolalelkész (majd) a szolgálati jogviszony keletkezése szerint az intézményi lelkészek közé tartozik, de sajátos feladatköre van, mely markánsan eltér pl. az intézményben dolgozó hit- és erkölcsstanoktató, vallásoktató lelkészekétől, vagy lelkészi végzettséggel, szolgálati jogviszonyban pl. nevelőtanárként vagy igazgatóként foglalkoztatott szakemberektől.

A teljesség igénye nélkül néhány példa más felekezetek felfogásából: „Az iskolában az iskolalelkésznek nem lehet kevesebb a feladata, mint a legfogékonyabb időszakban olyan környezetet biztosítani, úgy „öntözni”, hogy a gyermeki lélek istenhite, a még alig megszilárdult lelkiismeret igazi felnőtt hitté váljon, és belsőből vezérelt ember hagyhassa el az alma matert. [...] Az iskolalelkészi munka sajátossága, hogy a hittanórán, az áhítatokon mutatott szellemiség, értékek, az életben megvalósuló bibliai üzenetek nem maradnak az óra keretei között. A növekedés engedése csak személyes példaadással képzelhető el, és nem lehet eléggé hangsúlyozni a jelenlét fontosságát. Ide tartoznak az iskolalelkész által szervezett, tanórán kívüli programok, alkalmak. Példákat sorolhatnánk a közös istentiszteletektől a teadélutánokon, filmklubokon, horizonttágító előadásokon keresztül a nyári táborokig és a személyes beszélgetésekig.” (Mesterházy Balázs, jelenleg evangélikus esperes, írta 2007-ben)⁴

A magyarországi evangélikusok hatályos jogrendje külön rendelkezik az iskolalelkészről. „Evangélikus köznevelési intézmény intézményi lelkésze az iskolalelkész. Teljes munkaidejű iskolalelkész foglalkoztatását a fenntartó köteles biztosítani a 300 fő tanulólétszám feletti köznevelési intézményben. A 300 fő alatti köznevelési intézményben a területileg illetékes egyházközség lelkésze egyházközségi szolgálata keretében elláthatja az

iskolalelkészi feladatokat. Az iskolalelkész megválasztása során előnyt jelent a pedagógus végzettség.⁵

A skolalelkészi és a hitoktatói feladatok elkülöníthetők. „Evangélikus köznevelési intézményben a hitoktató, hittanár feladata az is, hogy az intézményvezetővel, az iskolalelkésszel és a tantestülettel együttműködve elősegítse az intézmény evangélikus szellemiségű működését.”⁶

Az evangélikus egyház új szabályzata szerint az iskolalelkész munkáltatója 2013-tól kezdve nem az intézmény, hanem a fenntartó. Feladatköréről így számol be egy igazgató és egy iskolalelkész: „Az iskolalelkész az iskolavezetés (az intézményvezető, igazgatóhelyettesek, óvodavezető és a gazdasági vezető mellett) tagja. A szolgálati jogviszonynak köszönhetően, illetve a gyülekezeti fenntartás miatt mondhatjuk, hogy részben az iskolavezetésben a gyülekezetet is képviseli a lelkész, vagy közvetítő, kapcsolatteremtő funkciót is be tud tölteni.” Az iskolavezetésben közösen gondolkoznak „intézményfejlesztésről, tanulókat és tantestületet érintő kérdésekről, pályázatokról, gazdasági témákról, hitéletéről. [...] Az iskolalelkész a hittan munkaközösség vezetője is. [...] Bizonyos helyzetekben közvetítő szerepet tud betölteni intézményvezető és tantestület, tantestület és diákok között. [...] Olyan személy, aki a nap nagy részében elérhető, megszólítható, miközben nyitott szemmel-füllel élhet a kollégák között úgy, hogy a megfelelő helyen, megfelelő módon tudjon segíteni.”⁷

Egy római katolikus szerzetesrend gimnáziumában az iskolalelkész így látja a saját feladatát: „feladata a szeretetből fakadó evangelizáció szolgálata, az intézmény

egyházi jellegének, arculatának, szellemiségének erősítése; a lelkiséggel kapcsolatos programok szervezése, teendők ellátása. Legfontosabb talán az, hogy rendelkezésre álljon lelkészként az iskola munkatársai, diákjai és akár a szülők számára is. Küldetése, hogy az így rábízottak minél közelebb kerüljenek Istenhez, Egyházhoz, boldogsághoz, üdvösséghez.”⁸

Az alkalmak, amelyek mindezt segítik: lelki kísérés, gyónás, beszélgetések, déli imák, zsolozsmák, szentmisék, osztálymisék, bérnálási, szentségi, elsőáldozás felkészítők, Ifi Alpha, cserkészet, Premo iskolatévé, lelki kuponok.⁹

A baptista fenntartású intézményekben 2013-ban indult az iskolalelkészi szolgálat. Bögös Jenő iskolalelkész így látja saját feladatkörét:

- bekapcsolódik az intézmény hitoktatói feladataiba,
- szervezi és felügyeli az intézményben folyó hitoktatói tevékenységet,
- biztosítja a folyamatos kapcsolatot az intézmény és a helyi baptista gyülekezet, illetve a Magyarországi Baptista Egyház között,
- szervezi az iskola lelki életét,
- szabadidős programok szervezésével segíti a diákok hasznos időtöltését,
- lelki segítséget nyújt az intézményhez kapcsolódó személyek és családtagjaik részére.¹⁰

A néhány felvillanó kép is azt mutatja, fokozatosan mindenütt megjelenik az az igény, hogy az iskolában folyó lelki nevelés, megerősítés egy szakember, pedagógus-lelkész kezébe fonódjék össze, aki könnyen elérhető. Ugyanakkor jól látható a kapcsolattépítés sokféle módjának tudatos keresése.

B.) PROBLÉMAKATALÓGUS

4. Az iskolalelkész feladatköre és jogköre

Konszenzust igénylő kulcskérdés, hogy az iskolalelkész végezhet-e hit- és erkölcsstan oktatást (hitoktató vagy vallástanári munkakörben)?

Mindkét megoldás mellett szólnak érvek.

IGEN	NEM
Napi kapcsolatot jelent a diákok adott csoportjával.	Minden diáknak egyenlő hozzáférést kell biztosítani, nem lehetnek preferált csoportok.
Az iskolához kötődő feladatkörében fontos az oktatási fókusz.	A lelkigondozást nehezíthetik az oktató tevékenységgel összefüggő konfliktusok.
Jól kiszámítható az órarendi elérhetősége.	Az órarend nem zavarhatja a „sürgősségi” (emergency) beavatkozások, egyéni tanulói projektek ellátását.
A fiatalok számára markánsan képviselheti a normatív/formatív szerepelemeket.	Biztosítja egy mediátori/facilitátor attitűd érvényesülését.

1. táblázat: Taníthat-e az iskolalelkész?

Vizsgálandó, hogy ha az iskolalelkész nem végez hit- és erkölcsstanoktatást, akkor milyen feladatai hogyan töltik ki a napi 8, heti 40 órás munkaidőt (az Nkt logikája alapján heti 32 órát) – a köznevelési intézményben dolgozó pedagógusok átlagos munkaintenzitásával összemérhető módon. Feladatkörének vannak-e intézményspecifikus vonásai?

Feladatkörében célszerű lehet irányelveket megfogalmazni a diákcsoportokban ad hoc végzett feladatokkal, helyettesítésekkel kapcsolatban.

A református köznevelési törvény módosításai fokozatosan eltávolodtak a kettős intézményvezetés modelljétől, az intézményvezető egyszemélyi irányító. Emiatt felértékelődik az iskolalelkész formális és informális kapcsolatrendszere az intézményvezetővel.

Különösen alakul az iskolapszichológus és az iskolalelkész feladatkörének határvonala. Egyik jogosságát sem vitatjuk, ám távolosan

átgondolandó a problémákhoz való viszony kettőssége: a pszichológia a problémamegoldást szorgalmazza, a lelkigondozás gyakran felismeri, hogy a lelki fejlődéshez szükséges a „megélés” típusú megközelítés.

A helyi lelkésszel való kapcsolat egészen mást jelent, ha ő az intézményfenntartó, vagy ha az ő parókiális területén van más

egyházi jogi személy fenntartásában az adott intézmény.

Egyházunk sajátosságai miatt a lelkészek együttműködését házastársi, családi, rokoni kapcsolatok is alakíthatják.

Néhány további kérdés az iskolalelkész feladat- és jogköréhez:

- Az iskolalelkész szükségszerűen vezetője/tagja-e az iskola vallástanári/hitoktatói munkaközösségének? (Várhatóan helyi szabályozást igényel, de szabályozni szükséges.)
- Az iskolalelkész és az igazgatótanács kapcsolatrendszere (jogszabályi pontosítást igényelhet)
- Összeférhetetlenségi kérdések: lehet-e az iskolalelkész intézményvezető? Hát intézményfenntartó? Vagy ezek családtagja?
- Bekebelezés kérdése, ha az intézmény fenntartója esetleg másik egyházmegyében van.

Partner	Kapcsolódások
Vallástanárok, hitoktatók	Szakmai-módszertani kérdések Intézményi hitéleti alkalmak szervezése, arculati elemek Munkaközösség irányítása
Osztályfőnökök	Kríziskezelés, mediáció, egyéni megsegítés
Iskolapszichológus	Kríziskezelés, mediáció, lelkipozítás
Intézményvezető	Az iskola pedagógiai programjának kialakítása Az iskola hitéleti alkalmainak pedagógiai vonatkozásai Az iskola egyházi jellegű külső kapcsolatai Intézményi hagyományrendszer élete Kettős munkáltatás realizálása
Helyi lelkész	Parochiális jog kérdései Részvétel a helyi gyülekezet életében, szolgálatában, helyi lehetőségek használata Gyülekezeten kívüli vagy más gyülekezetből a köznevelési intézménybe járó szülővel, diákokkal, alkalmazottakkal való kapcsolattartás, személyes egyházi eseményeken való szolgálattétel Rokonsági fok
Fenntartó egyházi jogi személy vezető lelkésze	(Nem feltétlenül azonos a helyi lelkésszel)
Kinevezési, kirendelési megbízási jogkör gyakorlója	Alá-főlé rendeltségi viszony

2. táblázat: Az iskolalelkész feladatkörének érintkezési (kapcsolódási, súrlódási) pontjai

- Egyházfegyelmi kérdések és munkáltatói jogok összefüggései.
- (...és nyilván van még más).

5. Az iskolalelkész szerepfelfogása

Láttuk, hogy a felekezetek, fenntartók, intézmények többféle szerepmodellel kísérleteznek. A következőben néhány lehetséges szerepértelmezést veszünk sorra, annyi iróniával, amennyi a karakterek kiemeléséhez szükséges.

- Az egyházi szabadidő-szervező
 - Kicsit cserkészvezető, kicsit ifjúsági lelkész, játék- és mókamester, kirándulások, alternatív hitéleti alkalmak, nyári táborok, éjszakai beszélgetések mestere, konfliktus-elsimító diplomata.
- Az atya
 - Kedélyes, meghallgató, de iránytar-

tást követelő, fegyelmező erejű személyiség. A diákok erélyes nevelésének szószólója, példamutatást követel a pedagógusoktól. Még az igazgatót is paternalisztikus barátsággal gyámolítja.

- A komisszár
 - Világosan ismeri és ismerteti a magasabb egyházi célokat és szempontokat, minden konfliktust éles szemmel felismer, és preventíve, időben megteszi a megfelelő ellenlépéseket.
- Az amatőr pszichológus
 - Rengeteg lelkipozítói alkalmat, fórumot teremt, empatikus személyiség, minden utat elegyengetne, a gyermekeket anyatigrisként védi, még önmagával szemben is, bármilyen kritikus tanóra alól biztos menedék.

- A nekiveselkedő igehirdető
 - Ragaszkodik a liturgia és a hitéleti ke-
retek precíz kimunkálásához, a tiszta
teológiai érveléshez. Mindig is vallás-
tanár vagy gyülekezeti lelkész szeretett
volna lenni, minden alkalmat megra-
gad az igehirdetésre, a tanításra, a fed-
désre és a buzdításra.
- Az iskolalelkész
 - Alighanem nem a fentiek – legalábbis
nem egy ezek közül.

6. Az iskolalelkézség definiálásának teológiai aspektusai

Lassan harmadszázada már, hogy a refor-
mátus iskolarendszer újraéledni kezdett.
Az iskolában szolgáló lelkész szerepének
többszöri újraértelmezése talán azért is ha-
ladt lassan, óvatosan, mert megjelenésük
ekkléziológiai és ekkléziasztikai megfonto-
lásokat igényelhet, és új meglátásokat kér.

Az iskolalelkézszi feladatkör megfogalmazá-
sa valamilyen szinten annak elismerése, hogy
a köznevelési intézmény közössége egyes ese-
tekben gyülekezeti jellegzetességeket mutat.

Másképpen fogalmazva: nagy baj lenne,
ha az iskola, óvoda hitéleti alkalmi nem ad-
nának gyülekezet-élményt az ott résztvevő,
szolgáló gyerekeknek, diákoknak, pedagó-
gusoknak, munkatársaknak (Mt 18,20).

A probléma akkor kezelhető, ha a gyü-
lekezet, mint fenomenológiai jelenség és a
egyházközség, mint történeti – egyházi
képződmény között világos különbséget te-
szünk, nem vitatva a látható és a láthatatlan
egyház ennél jóval összetettebb teológiai
megközelítéseit.

A kérdés azért igényel szeretetteljes és ta-
lán egy kicsit eszkatológiai megközelítést,
mert gyülekezeteink életrajza változások

kat tartogat. Emlékeimben él egy beszélgetés
olyan (talán holland) esetről, hogy a tradici-
onális gyülekezet kiürült, kihalt. Temploma
elvesztette a közösségét: lehetett volna belőle
hangversenyterem vagy lakberendezési áru-
ház. Eközben pedig a területén lévő refor-
mátus keresztyén iskolában eleven, élő gyü-
lekezet szerveződött. A történet vége mintha
happy end lett volna: az iskolai gyülekezet
felnőtt és megörökölte a templomot.

Nem bagatellizálható a kérdés, hogy ha egy
áldott munkásságú iskolalelkész körül mély,
lelki kapcsolaton alapuló keresztyén közösség
alakul ki, akkor ez a tanulmányi időszak után
fenntartható-e, transzferálható-e az egyház-
szervezeti keretek közé – vagy mi az alterna-
tíva? Az iskolalelkészek munkába állításakor
ezt nem kell előre agyonaggódní; de ha szere-
tetteli szép szabályozása lehetséges, megannyi
keserűségtől szabadulhatunk később.

7. Kompetenciák

Ki lehet iskolalelkész? Mi kell hozzá? Van
időnk, lehet bátorságunk ahhoz, hogy ezt
tudatosan, szisztematikusan építsük fel.
Először a feladatleírás szükséges (tétélesen,
listaszerűen): mivel tölti ki az iskolalelkész a
heti munkaidejét a diákok javára, a közösség
szolgálatában, Isten dicsőségére.

Ezután látható az, hogy ezekhez a felada-
tokhoz milyen kompetenciák (személyes tu-
lajdonságok, jártasságok, ismeretek, attitű-
dök, határvonalak) tartoznak, és ezek között
van-e olyan, amelyik valamilyen szempont-
ból jelentős szakmai tapasztalatokat követel.

Felvetésként néhány lehetséges elvárás
(megengedő vagylagos példák):

- Pl. speciális stúdiumok teljesítése (pl.
intézményfenntartói ismeretek, életkor-
pedagógiák)

- Pl. legalább öt éves hitoktatói, vallásstanári vagy gyülekezeti lelkési szolgálat
- Pl. legalább tízéves saját gyermek
- Pl. lelkigondozói szakvizsga
- Pl. szupervizori kapcsolat elfogadása
- Pl. megküzdött személyes élethelyzet

Távlatilag alighanem az iskolalelkési szakvizsga lenne célszerű, még messzebbi időben felvethető a keresztyén pszichológus – lelkigondozói szakmai képesítés.

Érdeemes felvetni, hogy az iskolalelkési feladatkör valójában két nagyon ellentétes életlátást követel. Fiatalos lendület, de nem bedőlve a laza élethelyzeteknek, és végtelesen élettapasztalat az életkezdesi-, életközép-krízisekkel vagy a szakmai pályafutás befejezése utáni úrtól rettegő pedagógusok megértéséhez. Hogy melyik a prioritás, azt a feladatleírás döntheti el. Jelen sorok írója hadd fogalmazza meg: az iskolalelkész alighanem nem a pályakezdő lelkész lehet.

Ezek az elemzések (feladatkörök, kompetenciák, képesítések, tanulási utak, esetleg szakmai életpálya) együtt adják ki a szakma professziogramját.¹¹ Minden körültekintő kompetenciaelemzés, alkalmassági teszt, előrelátó kiválasztás dacára az iskolalelkész is hibázhat. Az már intézményi szint, szervezeti kultúra kérdése, hogy lelkési „szakmai műhiba” esetén az iskola alkalmas-e megtartó közösségként segíteni az érintett diákon, munkatárson?

8. Foglalkoztatási kérdések, életpályamodell

Vajon meddig teljesíthető az iskolalelkési szolgálat? Életfogytig? Elcsábít-e a gyülekezeti lelkészség valakit? Jó-e, ha ebben a munkakörben tíz-húsz évnél többet tölt valaki?

Az iskolalelkész esetében az egyházfegyelmi kérdések és a munkáltatói jogok kérdését már érintettük: ha a bizalom bármely oldalról meginog, ha érdeksérelmek jelentkeznek, mennyiben megkerülhető az igazgató, a fenntartó, a püspök?

A szakmai éthosz súlyos kérdése: az iskolalelkészt az iskola költségvetéséből kell finanszírozni, direkt erre a feladatra szolgáló állami támogatás nincsen: sarkosan fogalmazva a többiek által „kitermelt” pénzből finanszírozható. Ad-e ennyi pluszt az iskola működéséhez? Túlóan fogalmazva: akinek nem lesz iskolalelkésze, sírva követeli-e, hogy neki is járna egy?

Az iskolalelkész javadalmozása szintén kétirányú feszültséget gerjeszthet, nem szégyen vagy szemérmesség kérdése ez, hanem bölcsesség előre mérlegelni. Pedagógusbért kellene kapnia – ez a gyülekezeti lelkészek körében okozhat megütközést, de lelkészként jár neki a szolgálati lakás és az ehhez kapcsolódó támogatások – ez pedig pedagógusoknál válthat ki a megrökönyödést. Az iskolalelkész maga pedig ilyen körülmények között érzéketlenebbé válhat egyes egzisztenciális problémák iránt.

Ha az iskolalelkész nem vallásstanár vagy hitoktató munkakörben lesz foglalkoztatva, de szolgálatát pedagógusként is értelmezni akarjuk (pl. az életpálya-modell keretében), az hosszas egyeztetéseket igényel az állami oktatásirányítással. A pedagógus végzettség elvárása segítség lehet, de ha nem tart órákat, akkor az iskolapszichológushoz hasonló eljárásokban minősülhet. Etikus-e egy „hoztam is meg nem is” trükkhöz folyamodni, hogy »az iskolalelkész olyan vallásstanár, aki valójában nem az«.

Jelenleg nem látom az iskolalelkészi munkakör pedagógus életpálya-modellbe való beillesztés lehetőségét. Az intézményi lelkészt pedig még inkább nem: ő kifejezetten nem pedagógiai feladatokat lát el. Nyilván érdemes tájékozódni a hazai más felekezetek értelmezési gyakorlatáról.

Alapos értelmezést igényel az iskolalelkészi feladatkör továbbképzési kötelezettsége is. Egyéni véleményem: a professzió kialakításának első tíz évében mindenképpen évenkénti kötelező továbbképzést tartok szükségesnek minden iskolalelkész számára.

Az iskolalelkész szolgálati éveit el kell helyezni a lelkészi életpályán is. Ebben az intézményi lelkészi körben kezelés világos támpontokat ad.

Mert minden elméleti modellen túl egy pályakövetési rendszert kell kialakítani, hogy kb. tíz-tizenöt éven belül látható legyen, hogy az iskolalelkész szolgálat egy szakasza a lelkészi életpályának, és a gyü-

lekezeti vagy közegyházi szolgálat jellemzően elhív innen 5-7-10 év után, vagy ez a lelkész beérési és beérkezési helye.

9. Hovatovább

A Református Oktatási Stratégia műhelyében érdemes lesz az iskolalelkész feladatköréből és a hozzá fűződő elvárásokból munkaanyagot készíteni, munkacsoporttal elemezni, többféle véleményt összegezni. A professziogramot (a szakmát jelentő szakmai tevékenység leírását) vallásstanári – hitoktatói – iskolalelkészi szakmai fórum elfogadására kellene bízni, a betöltéshez szükséges kompetenciákat, végzettségeket és egyéb paramétereket ez alapján alighanem valamilyen szintű zsinati jóváhagyással lenne érdemes meghatározni.

Nagy reménységünk ez, hogy az Úr Isten az iskolalelkészek munkába állításával új, áldott lehetőségeket teremt a református köznevelésben dolgozók, tanulók – felnőttek, ifjak és gyermekek megszólítására.

¹ A Zsinat határozata a Magyarországi Református Egyház oktatásfejlesztési stratégiáról szóló beszámoló elfogadásáról és a magyarországi református egyház köznevelési küldetésnyilatkozatának elfogadásáról (Zs.-39/2018.11.22.) https://www.reformatus.hu/data/documents/2018/12/20/ZSINATI_HATAROZATOK_2018.11.21-22_5_k.pdf, (Letöltés: 2019.02.28.)

² 1994. évi II. törvény a magyarországi református egyház alkotmányáról és kormányzatáról; 2013. évi I. törvény a lelkészek szolgálatáról és jogállásáról; 1995. évi I. törvény a magyarországi református egyház köznevelési törvénye; 2016. évi I. törvény a református hittanoktatásról. Az egyes törvények megtalálhatóak itt: Az MRE törvényei – 2018. december 12-i állapot. <http://reformatus.hu/mutat/7359/> (Letöltés: 2019.02.28.)

³ 1995. évi I. törvény a Magyarországi Református Egyház köznevelési törvénye, 52.§ (1) – (2). bek. http://reformatus.hu/data/documents/2014/09/02/1995_evi_I_tv_2013_evi_V_KOZNEVELES.pdf (Letöltés: 2019.02.28.)

⁴ Mesterházy Balázs: *Komolyan lehet-e venni Charlie-t?: (Nem csak) szubjektív gondolatok az iskolalelkészi munkáról*, Embertárs, 2007. 5. év. 2. sz. 146-151.

⁵ Magyarországi Evangélikus Egyház 2005. évi VIII. törvény az egyház intézményeiről. 67.§ (1)-(3) bek. <https://zsinat.lutheran.hu/torvenyek/hatalyos-toervenyek/2005.%20evi%20VIII.%20toerverny%20az%20egyhazi%20intezmenyeirol.pdf/view>. (Letöltés 2019.02.28.)

⁶ Magyarországi Evangélikus Egyház 2005. évi V. törvény az egyházi szolgálat külön területeiről 15.§ (4) bek. <https://zsinat.lutheran.hu/torvenyek/hatalyos-toervenyek/2005.%20evi%20V.%20toerverny%20az%20egyhazi%20szolgalt%20kuloen%20teruleteirol.pdf/view>. (Letöltés 2019.02.28.)

⁷ Hallgatóné Hajnal Judit – Csorbáné Farkas Zsófia: *Páros iskolavezetés: igazgató és iskolalelkész*, A Péterfy Sándor Evangélikus Gimnázium, Általános Iskola és Óvoda gyakorlata, Evangélikus Nevelés, 2015. 1. szám, 120-127.

⁸ Szár Gyula Gergely: *Iskolalelkészi Szolgálat – Premontrei Rend Szent Norbert Gimnázium*, <http://szgyg.uw.hu/ilelkesz.htm> (Letöltés 2019.02.28.)

⁹ Uo.

¹⁰ Bögös Jenő: *Baptista iskolalelkész*, <http://kossuth-lajos.baptistaoktatás.hu/iskolalelkesz> (Letöltés 2019.02.28.)

¹¹ A pedagógus életpálya-kutatása során ez a módszertan már ismertté vált. Egy jól használható összefoglaló: Fábíán Gyöngyi: *Tükörről tükörrig: A pedagógus pályakép változásainak elmúlt negyven éve*, Iskolakultúra, 2011. 12. szám. 10-22. Elérhető: https://epa.oszk.hu/00000/00011/00160/pdf/iskolakultura_2011_12_010-022.pdf. (Letöltés 2019.02.28.)

SZABÓ ELŐDNÉ

A MINDENNAPOS ÁHÍTAT KÉRDÉSE ÉS GYAKORLATA A TATAI REFORMÁTUS GIMNÁZIUMBAN¹

A Tatai Református Gimnáziumban minden nap a teljes iskola részvételével reggeli áhítattal kezdjük az oktatást. A következőkben ennek rendszeréről, működéséről, hasznáról szeretnék megosztani pár gondolatot. Természetesen lesz néhány szó általánosságban is az áhítatról, mint műfajról, de elsősorban arról fogok beszélni, hogy gimnáziumi keretek között, adott korosztállyal hogyan és miként zajlik ez nálunk nap mint nap. Mivel erőteljesen meghatározza az áhítat tartal-

mát, hangvételét, hosszát a diákok jelenléte, korosztályi sajátossága, ezért fontosnak tartom, hogy halljuk ebben a kérdésben az ő véleményüket is. Nem tehetünk úgy ebben az esetben, mintha nem lenne meghatározó szerepük.

A 11-12. évfolyamosoknak tettem fel a kérdést: mitől jó egy reggeli áhítat? Mivel a hét minden napján van áhítat és nagyon sokfelét hallottak már, ezért igazán jó rálátásuk van a kérdésre.

Ha elolvassuk a véleményüket, ezzel kapcsolatos gondolataikat, amelyeket szó szerint tettem be az előadásba, keveseknek lesz bátorságuk kiállni a középiskolások elé. Ugyanakkor a visszajelzéseik megerősítettek abban, hogy a diákok pontosan értik, hogy mi fán terem (teremhetne) az áhítat.

Áhítatok diák szemmel:

Milyen a jó áhítat?

- diákok bevonása, valami szerep, hogy át tudják érezni, miről van szó, legyen interaktív (kéz feltevős)
- ne legyen száraz, saját tapasztalatok kiemelése, mindennapi példák, személyes történetek
- „Szerintem alapvetően az a jó áhítat, ami reggel az embert feltölti akár énekkel, akár az áhítat témájával. Alapvetően engem az ragad meg, hogy van néhány perc elcsendesedés, ami segít ráhangolódni a napra.”
- jó áhítathoz elengedhetetlen a jó áhítattartó, egy energiával teli vagy egy igazán jól beszélő ember tudja elérni, hogy folyamatos figyelmet kapjon
- tisztán Biblia alapú
- teológiailag korrekt
- Istenre mutat: nem hívőnek evangélizáció, keresőnek válasz, hívőknek lelki táplálék
- rövid igevers
- rövid, tömör mondanivaló – énekekkel kiegészítve is megérthetjük az Igét
- sok ének és ezek is jó hangulatúak, pörgőssek legyenek
- humor!, de csak ha nem erőltetett
- diákoknak szóljon
- pozitív gondolatok hangozzanak el, diákok életében aktuális dolgok
- ne csak „papi szöveget” mondjanak, hanem legyen benne személyes gondolat vagy „fiatalosabban” adják elő

- saját, Istennel való kapcsolatok elbeszélése ezzel azt bizonyítva, hogy Isten nem volt, nem lesz, hanem VAN
- egy jó áhítathoz figyelembe kell venni azt, hogy nem felnőtteknek tartják
- megfelelő idő-tartalom arány
- átgondolt üzenet – köze van az Igéhez
- nem vasárnapi istentisztelet az áhítat! (ez többször visszatérő megjegyzés volt)
- fiataloktól nem várható el, hogy korán reggel olyan témára figyeljenek oda, ami unalmasan van tálalva és még a mondani-valója is megfoghatatlan
- diák is tartson áhítatot
- hangsúly, szemkontaktus, előadói magabiztosság rendben legyen
- ne papírról legyen felolvasva
- néma imádságnak is adjanak teret
- száraz anyagot is megpróbálni érdekesen elmondani (tinik szemszögéből is megfigyelni a témát és az igét)
- közvetlenebb, a diákok számára is érthető nyelvezet, szabad a nyelvezete
- az áhítattartó mosolyogjon, lelkes, szívhez szóló legyen

A felmérésből nem derült ki egyértelműen, de az elmúlt néhány évben többször volt lehetőségük a diákoknak kifejtetni, elmondani, mit szeretnek és mit nem a gimnáziumi életben. A reggeli áhítatok mindig a pozitív kosárba kerültek. Ez persze nem jelenti azt, hogy Tatán csak az imént felsorolt kritériumoknak megfelelő áhítat hangzik el reggelente, de az 5 áhítatból mindenki talál 3-4 olyat, ami megfogja, amire figyelni tud.

Ehhez persze elengedhetetlen, hogy az áhítatot tartó figyelembe vegye szolgáltatásának jellegét. Mert az áhítat nem egy vasárnapi ige hirdetésnek a rövidített változata.

Az áhítat rövid, Isten előtti megállás, amikor behívjuk az életünkbe, abba a tevékenységbe, amire éppen készülünk. Akár úgy is fogalmazhatok, hogy áhítózunk Isten jelenléte után. Az áhítat a lélek lélegzétvétele (Márkus Gábor). Nem hosszú, terjedelmes, hanem rövid, de naponta szükséges. Én magam a reggeli áhítatra lelki vitaminként gondolok, ami erősít, energizál, lendületet ad azáltal, hogy mind egyénileg, mind közösségi szinten Isten erőterébe von be.

Az áhítat nem csupán értelem, hanem érzelem is. Sőt, lehet, hogy megköveztek ezért, de én azt gondolom, hogy több érzelem, mint értelem. Ezért fontos, hogy az elhangzó áhítat személyes legyen, hiteles, hogy használjuk a zene, az ének, az imádság adta lehetőségeket.

Miért van Tatán mindennap áhítat?

- **Fodorné Ablonczy Margit** jól megfogalmazza az áhítatokról írt cikkében azt, ami miatt annak idején dr. Kálmán Attila, iskolánk alapító igazgatója is fontosnak tartotta bevezetni a diákok megkérdezésével és teljes egyetértésével: *„Ennek értelmében az áhítat leginkább a személyes növekedést segíti, s tartalmában a legfontosabb, hogy csendre készítet, befelé figyelésre, megállásra Isten előtt. Iskoláinkban azt a rendszerességet, gyakorlatot akarja segíteni, hogy minden diák későbbi életében is keresse ennek a naponkénti áhítatos elcsendesedésnek helyét és vezetését, hiszen életének leg meghatározóbb döntéseit ezekben az években hozza meg.”* Legyen természetes, hogy Isten nélkül semmit nem kezdünk el. Ő vele indulunk mindenhova.
- Nem csak Istennel von közösségbe a napi áhítat, hanem mindenkivel, a teljes

diáksággal és a tanárokkal is. Mindenki jelen van az alkalmon, kicsik és nagyok egyaránt. Látják egymást, megismerik egymást. Átélik a közösség erejét a közös imádságban, az éneklésben, egy-egy alkalommal a nevetésben is.

- **Gondolkozásra tanít:** naponta mást hallanak, mindenkinek egyéni stílusa van, egyéni gondolkodás módja. Megtanulják elfogadni a különböző nézőpontokat, de az is igaz, hogy nem egyszer beszélgetés tárgya az első hittanórán az áhítat. Vagy azért, mert nagyon jó volt, sok gondolatot ébresztett. Vagy azért, mert nem. Vitatják, megkérdőjelezzik, stb.
- **Jó reflexiós lehetőség:** voltak olyan helyzetek, amikre reagálni kellett, mert az egész diákságot foglalkoztatta, téma volt. Pl. migránsok vonulása az M1 autópályán, ami az iskola elhelyezkedése miatt bennünket egészen közelről érintett. A genovai buszbaleset, ami sokkolta a diákjainkat. Jó, ha megértik, hogy minden egyes kérdést, ami az életünket éri, érdemes Isten elé is vinni, őt ezek felől megkérdezni vagy éppen Vele együtt megérteni.
- **Vannak olyan, egész diákságot érintő konfliktusok is,** kirobbanó problémák, amiket közösségi szinten is orvosolni kell, továbbra is Isten tanítását szem előtt tartva. Ezekben az esetekben a közösségnek Isten előtti megállásában gyógyító erő van.
- **A napi áhítat segíti a közös dolgainkat is,** hiszen gyakran előzi meg hirdetés: programok, változások, események itt kerülnek a diákság elé.
- **Iskolai ünnepek, emlékezések helye:** ilyenkor belenyúlunk az első órába. Ez már természetesen nem áhítat, de annak a kereteit használja.

- A napi áhítat nevelési lehetőség is: a diákjaink megtanulnak 10 percig „semmit” csinálni, csak figyelni. Nem is akárhogy. Nagyon gyakran visszajeleznek az áhítat tartalmával kapcsolatban: kérdeznek, elmondják a véleményüket. Vendég előadóink gyakran rácsodálkoznak arra, hogy milyen jó hallgatóság a diákseregünk: egyrészt tudnak csendben lenni, másrészt tudnak figyelni.

Milyen veszélyei lehetnek a napi áhítatnak?

- Csupán nevelésre használjuk: ami probléma van a diákokkal, azt rájuk borítjuk kora reggel. Keresünk hozzá egy alkalmas igét és már jöhet is a fejmosás. Nem mondom, hogy megfelelő módon, megfelelő hangsúllyal nem kell, lehet nevelni Isten Igéjével, de veszélyes, ha ebből túl sok van.
- Csak a diákok „szájíze” szerint prédikálunk. Már a készüléknél sem arra figyel az áhítatot tartó, hogy mi az Isten üzenete, hanem a módszerre, amivel fogyaszthatóvá teheti, sikeressé válhat a diákok előtt. Nagyon erős kísértés.
- Az ellenkezője sem célra vezető: „nem érdekel, hogy hova megyek, kiknek, melyik korosztálynak, mikor és milyen közegben hirdetem az Igét, nekem csak annyi a dolgom, hogy a megkapott Igét hirdessem, ők majd szépen meghallgatják.” Ilyenkor szokott előfordulni, hogy kora reggel olyan mély teológiai gondolatokat hallunk, ami még nekem is feladja a leckét. Olyan ez, mint amikor reggelire marhapörköltet eszünk. Nagyon jó és finom a pörkölt, magam is szeretem, de nem reggeli, mert sok idő kell az emésztéséhez.
- Ha a diákok felől nézzük a napi áhítat veszélyeit, akkor azt tapasztalhatjuk,

hogy megszokottá, unalmassá válik, egy idő után nem figyelnek. Mivel sokan vagyunk, a tömegben nem mindig tűnik fel egy-egy tankönyv, füzet, amiből tanulni lehet az első órára. Ezek persze elvétve fordulnak elő. Ha az áhítattartó készül, figyelembe veszi, kikhez jött, akkor eléri, hogy azok a könyvek becsukódjanak.

Áhítatra való készülés gyakorlati szempontjai:

- Az áhítatnak, mint műfajnak szem előtt tartása.
- Ne itt akarjunk teljes üdvtörténeti áttekintést végezni. Egy ige és egy gondolat. Ennyi fér bele az áhítat műfajába az én értelmezésem szerint.
- Fontos az életkori sajátosság, az áhítat közegeinek figyelembe vétele. Gondoljunk csak bele, mennyire furcsán nézne ránk egy esküvőn a mennyasszony és a vőlegény, ha temetési Igét olvasnánk fel és mély fájdalommal, részvétellel mondanánk el a vigasztaló üzenetet. Nem mindegy, hogy ki elé állunk oda, milyen helyzetben szólal meg az Ige. Az iskolai közeg adott: meghatározott életkorú diákok és tanárok alkotják a hallgatóságot. Tartsuk ezt szem előtt.
- Ritkán gondolunk rá, de érdemes figyelni a napszakra is. Kora reggel még tompa, nehéz a gondolkodás. Nekünk is, nem csak a diákoknak. Van, aki előbb indul otthonról, mint ahogy én felkelek. Érdeemes időnként „belelépni” egy-egy diákunk cipőjébe a készülés pillanataiban. Sokat segít a megfelelő mélység, szóhasználat eltalálásában.
- Fontos a hitelesség, személyes példa, a történet/illusztráció. Már említettem, hogy az áhítat inkább érzélem, mint értelem.

A sok magyarázat viszont racionálissá teszi, de az életből vett példák, megélések, amikhez érzelmeket is tudunk csatolni, hiszen átéltük, közel viszik a diákokhoz a mondanivalót.

- Ha már minden nap van, akkor fontos, hogy változatos formában, módon „tá-laljuk” Isten üzenetét. Tatán a következő formák mindegyikére volt példa: rövid jelenet diákok bevonásával, aztán 1 mondat üzenet, egy történet összekapcsolva az Ige mondanivalójával, bizonyágtétel, énekes áhítat (sok ének, 1 igevers, 1 mondat – nagyon szeretik), object talks (az Ige üze-netének megértése egy adott tárgy segít-ségével), áhítat sorozat (szeretet nyelvek, reformáció, Emmausi tanítványok, stb), áhítat képekkel illusztrálva.

A tatai áhítatok gyakorlati kérdései:

Hol?

- A templomban vagyunk télen-nyáron. Ennek sok előnye van: otthon érzik ma-gukat, ugyanakkor megtanulnak „visel-kedni”. A templomnyitás és hangosítás a diákok dolga. Így a felelősséget is tanulják. Hátránya: 370 diák napi szinten használja az épületet, énekeskönyveket. Takarítás-ban, rendrakásban, énekeskönyv állapo-tának romlásában ez mind-mind érződik.

Mikor?

- 7.53-8.03, 10 perc. Ez nagyon rövidnek tűnik. Télen viszont a fűtetlen templom-ban örökkévalóság. Elején hirdetés is el-hangzik, ha van, de a 10 percet mindig onnan számoljuk, ahol a szolgáló meg-kapja a terepet.

Hogyan?

- Rövid, nem annyira kötött liturgiánk van: köszöntés, ének, Ige, magyarázat, ima,

Miatyánk, áldás, ének (ha van rá idő)
Többnyire 5-6 perc az Ige magyarázata.

Kik?

- Tatai lelkészek, iskolában tanító lelkészek, papok, iskola vezetése (igazgató, igazgató-helyettesek), tanárok, diákok, környékbeli lelkészek, időszakosan meghívott távolab-bi szolgálatvégzők.
 - A tanároknak, diákoknak nem kötelező az áhítat tartás, de nagy áldás, ha van. Hittan-órán szoktam őket biztatni, értekezleten hirdetem a lehetőséget. Diák áhítat eseté-ben mindig felajánlom a segítségem, van, ahol kell is, de ha ezzel nem is élnek, akkor is elolvasom, megbeszélem velük, mielőtt az alkalom lenne. Sokszor lelkesek, de le-írva, megfogalmazva nem jön át az üzenet. Bátorítom őket arra, hogy ne csak egy első alkalom legyen, hanem vállaljanak több-ször is. Ilyenkor jó látni a fejlődést, a ru-tint, amikor kiállnak diáktársaik elé.
 - Környékbeli lelkészek: gimnáziumunkba sok vidéki tanuló jár. Fontos számunk-ra, hogy ne elvegyük a gyülekezetekből őket, mert akkor egy idő után a kollegák nem küldenének hozzánk gyerekeket, ha-nem erősítsük az otthoni gyülekezettel a kapcsolatot. A lelkészek áhítatokba való bevonásának ez is a célja. A diákjaik itt is hallják őket vagy éppen megismerjék ba-rátaik lelkészét.
 - Fontos gyakorlati szempont: ki, mikor és hányszor tud/szeretne áhítatot tartani. Táblázatban vezetem, ha konkrét kérések vannak. Tudom, hogy ki az, aki két ha-vonta szerdán jönne és ki az, aki minden hónapban bármelyik nap vállalja egyszer.
- Zenei szolgálat:
- Az ének tanár és a diákok végzik. Napi szinten be van osztva, hogy ki zenél. Szí-

vesen vállalják, de volt idő, amikor biztatni kellett őket. Nagy segítség, ha vallás-tanár/iskolalelkész és az ének tanár össze tud fogni ebben a kérdésben.

Az áhítat beosztása:

- Nálunk két személy végzi: iskolatitkár elküldi az üres, következő havi, kitöltendő táblázatot. Én, mint az iskola hitéletéért felelős vallás-tanár/lelkész megcsinálom a beosztást, elküldöm a szolgálóknak és ha nincs ellenvetés, mehet vissza az iskolatitkárnak, aki kihelyezi az épületben több helyen.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Összeségében csak ajánlani tudom a napi áhítatokat. Nagyon sok áldás van benne. Diákjaink, tanáraink sok esetben világi közegből jönnek, abban élnek, nem egy közülük nagyon nehéz helyzetben van. A napi áhítat biztatás, bátorítás, az örömteli életre való vezetés, a napi rutinban való megálláshoz segítség és a terhek hordozásának megosztása.

¹ Az előadás elhangzott 2018. október 5-6-án a Vallás-tanár találkozón Budapesten.

MAKAY LÁSZLÓ

VALLÁSTANÁR ISKOLALELKÉSZ SZEREPE ÉS LEHETŐSÉGEI A KÖZÉPISKOLÁBAN¹

Az iskolalelkész szerepe és lehetőségei magában hordozza a gyülekezeti lelkipásztori szolgálat jellegzetességeit és az intézményspecifikus feladatokat. Egy speciális közösség része és tagja, amit az iskola, mint intézmény határoz meg. Ezen kívül személyes vízióból kell, hogy kiinduljon a szolgálata. Lélekformálás, azaz nevelés, tananyag átadás és lelkigondozás a három alapvető terület, ami a következő kulcskifejezésekben össz pontosul számomra.

TANULNI – ÉLNI – TANÍTANI

Tanulni:

„... tanuljátok meg tőlem, hogy szelíd és alázatos vagyok” Mt 11,29

„... ösvényeidre taníts meg engem” Zsolt 25,4

Élni:

„...nálad van az élet forrása, a te világosságod által látunk világosságot” Zsolt 36,10.

„...éljetez méltó ahhoz az elhíváshoz, amellyel elhivatottok” Ef 4,1

Tanítani:

„...menjetez el, tegyetez tanítványokká minden népet” Mt 28,19

„...tanítsd őket a jó útra” 2Kronika 6,36

Ezek a Szentírásból jól ismert hivatkozások adják meg számomra egyszerre a keretet és a célt, miközben kijelölik az irányt és a tartalmat is. Nem elfeledkezve a tudásanyag átadásáról sem, úgy gondolom, a lélekformálás és nevelés az elsődleges feladat.

ISKOLALELKÉSZI SZOLGÁLATOM ELŐZMÉNYEI SZEMÉLYES TERÜLETEN

16 év Dunamelléki egyházkerületben eltöltött gyülekezeti lelkési szolgálat után (Kecskeméti Református Egyházközség, Nagykáta-Tápióvidéki Missziói Református Egyházközség) a Tiszáninneni Egyházkerületben 13 hónapja vagyok iskolalelkész. Teljesen más ez a szolgálat, mint amiben eddig voltam és mégis nagyon hasonló. Egy Bács-Kiskun megyei nagyváros három évig, majd egy Pest megyei kisváros és két falu tizenhárom évig, utóbbiban egy római katolikus

fenntartású intézmény, három állami iskola, három óvoda hittanoktatása, gyülekezeti élet minden jellemzőjével együtt jelentette az életemet eddig.

ELŐZMÉNYEK INTÉZMÉNYT ILLETŐEN

Hevesen, az Eötvös József Református Oktatási Központ hat évvel ezelőtt táblacserés intézménnyé vált. Örömmel mondhatom el, hogy az intézményvezetőm elkötelezett szakmailag és hitéletileg is, a tantestület magas színvonalon végzi a pedagógusi hivatást. Szakképzési feladatokat is ellát iskolánk, de sokan elsősorban nem a református jelleg miatt jelentkeznek ide. Az általános iskolánk alapítója az Átányi Református Egyházközség. A hevesi egyházközség lelkipásztora hosszú ideig igyekezett a lelkészi feladatokat ellátni a gimnáziumi, illetve szakképzési osztályokban, intézményi életben (áhitatok, hittanórák, ünnepek) 2017 szeptemberéig, köszönet illeti itt is Nagytiszteletű Mészáros Ildikó lelkipásztort ezért.

ISKOLALELKÉSZ – „VAGY VALAMI VAGY MEGY VALAHOVÁ”

A Magyarországi Református Egyház törvényben is tárgyalja az intézményekben betöltött lelkészi állás jellegzetességeit. A 2013. évi I. törvény a lelkészek jogállásáról és szolgálatáról (a 2013. évi IX. törvény, a 2014. évi IV. törvény és a 2017. évi III. törvény módosításaival egységes szerkezetben) IV. Rész/22.§ (1) e pontja szerint „önálló jogállású lelkész”, illetve a 39.§ - 51.§ rendelkezik egyéb vonatkozásban. Bár a törvényi háttér

adottnak tűnik, mégis a hétköznapi életben számos anomália, téves elképzelés mutatkozik meg az intézményi lelkészi szolgálatot illetően (Aki intézményi lelkészi szolgálatot vállal, az nem elég jó, hogy gyülekezetben szolgáljon, vagy biztos van valami rejteget-nivalója, azért ment el intézménybe, csak hogy a két legelterjedtebbet említsem...)

„REFORMÁTUS ARCULAT”

Kollégákkal beszélgetve az iskolalelkészi munkáról és az iskolalelkész feladatairól, a következő válaszokat kaptam:

MI AZ ISKOLALELKÉSZ FELADATA?

- „Mindennapos bizonyágtétel Isten szeretetéről (akár hittanórán, akár szünetben, akár áhitatokon); lelkigondozás (ami lehet akár a büfében is egy 2 perces rövid kis beszélgetésben is); megszerettetni a gyerekekkel az egyházat és a lelkészeket.”
- „Én olyan lelki támasznak tudom elképzelni, aki a fiatalok között, a fiatalok érdekében a fiatalok útkeresésének felhőszlopa!”
- „Munkáltatói szempontból az iskolalelkész munkája sosem elégséges, tökéletes. Feladata elsősorban a lelkigondozás, ebből fakadóan is a lelki alkalmak szervezése. Hittanánként is jelen kell lennie, mert a kapcsolódási pontok nélkül elveszti a realitásérzékét.”
- „Jézus Krisztus követésére hívni a gyerekeket és pedagógusokat.”

Saját meggyőződésem és véleményem szerint az iskolalelkész feladata a jelenlét és

elérhetőség, a lelkigondozás és az egészséges, örömteli református kegyesség megélése és képviselése. Ezen kívül adminisztratív, szervezési feladatokat is el kell látnia, illetve a helyi jellegzetességeket figyelembe véve ki-egészülhet szolgálata egyéb feladatokkal is.

GYAKORLATI SZEMPONTOK

Alábbiakban olvashatók azok a gyakorlati szempontok, amelyek véleményem szerint nélkülözhetetlenek a téma és a szerep megértésében. Reményeim szerint átgondolásuk, kiegészítésük segítség lehet e szolgálat végzésében. Mindegyiket szíves tovább gondolásra ajánlom.

Személyes vízió nélkülözhetlensége

A személyes kegyesség és a hivatalos egyházi tradíció kapcsolata különösen is izgalmas kérdés, több szempontból is. Az intézményi lelkész és a vallásnár képviseli az egyházat, ők jelenítik meg a reformátusságot. Könnyen lehetséges, hogy az otthoni közösségében mással találkozik a diák és a pedagógus. Áthidalható-e az a különbség, illetve át kell-e hidalni egyáltalán vagy kiegészíthetik egymást?

Jelenlét

Az iskolalelkészi szolgálat egyik alappillére a jelenlét. Jelen lenni az intézmény mindennapi életében, naponként találkozni a pedagógusokkal, technikai dolgozókkal és a diákokkal elengedhetetlen fontosságú. A jelenlét összetevői számomra: elérhetőnek és megközelíthetőnek lenni, az életszentség érzhetősége és felismerhetősége, az egészséges kegyesség megélése. Ki kell törni a

félreértett „szentember” gettóból, tisztázni alapkérdéseket, alapfogalmakat, hogy a bibliai alapelveket, gyakorlati tudnivalókat közösen életgyakorlattá formáljuk, ez a feladat.

Református arculat kialakítása

Intézményeink nemcsak hivatalos irataikon, tábláikon, de légkörükben és küldetésükben is a Magyarországi Református Egyházhoz tartoznak. Ennek következménye, hogy a református jellegzetességek tapinthatók, érzékelhetők munkájukban, működésükben vagy legalábbis annak kellene lenniük. Korántsem definiálható egyszerűen és pontosan a református arculat, hiszen olyan gazdag hitbeli, szellemi, kulturális örökségre tekinthetünk vissza. Mi tartozik bele: a Heidelbergi Káté, a Soli Deo Gloria jelmondat, a gyülekezeti énekeskönyv? Benne van-e a Westminsteri Kiskáté és a dordrechti Kánonok, vagy az amerikai típusú presbiteriánus jellegzetességek, említésre kerüljenek-e ifjúsági és gyermektáboraink, a Tahiban megrendezett vagy Balatonszárszón lebonyolított konferenciák? A magyarországi jellegzetességek mellett beépítjük-e a holland reformátusság „sokszínűségét”? Mindezeket közösségünkben és személyesen önmagunk felé is érdemes tisztáznunk.

Tantestületben betöltött szerepe, jogköre, elvárások

Az iskolalelkész része, tagja a tantestületnek sok intézményünkben. Néhol nem tisztázott, hogy ő a pedagógusok lelki vezetője vagy a diákoké, vagy mindkét csoporté? Tapasztalat, hogy a lelkészi titoktartás kérdése nehezen megoldható, főként akkor, ha mindkét részről megkeresés érkezik ugyanazon esetről. Nem teljesen tisztázott, hogy milyen

jogosultságai vannak, mint intézményi lelkész az egyházfegyelmet illetően – pedagógus vagy diák ügyében. Az intézmény szervezeti és működési szabályzatában leírtak szerint a református hitelvek és egyházi törvények a mérvadók; elgondolkodtató, hogy a leírtak vajon csak adminisztratív szempontból kerültek megfogalmazásra, vagy hitvallásos alapokon. Nem tisztem minősíteni semelyik intézményünket, nincs is szándékomban, de érdemes önmagunk és gyakorlatunk megvizsgálása és reformálása, ha szükséges.

Táblacserés intézmény lehetőségei

Mint említettem, Hevesen az Eötvös József Gimnázium néhány éve került át a Magyarországi Református Egyházhoz. Ilyen esetben mindig megelőzi az átvételt egy előkészítési folyamat, amiben végig kell gondolni, hogy milyen feltételek mellett lehet átvenni, fenntartani az intézményt, milyen hosszútávú célok miatt kell átvenni. Alábbiakban néhány szempontot sorolok fel az átvételt illetően. Érdemes végiggondolni, hogy mi változik attól, hogy lecseréljük a táblát? Lesznek egyházi alkalmak, ünnepek, megváltozik a pecsét, de ettől lesz református intézmény? Költői kérdés is lehetne, de tudjuk, tapasztaljuk, hogy nem annyira az, mint feltételeznénk.

Érvek az átvétel mellett:

1. Az újrakezdés, azaz reformáció lehetséges.
2. Az előzetes felmérések alapján valós igény jelenik meg az egyházi fenntartásra, oktatásra.
3. Az egyházi jelenlét megerősítése.

Érvek az átvétel ellen:

1. Az intézményt át kell-e venni vagy ez csak hiúsági kérdés?
2. A helyi egyházközség és iskola kapcsolata.
3. A demográfiai adatok, települési jellemzők.

Helyi egyházközséggel való kapcsolat

Sokszor hangoztatott és jogos probléma a helyi közösség és intézmény kapcsolata. A lelkigondozói munka, a hitoktatás ideje és keretei az intézményben limitáltak, helyük elsősorban a gyülekezeti közösségben van. Mit tud tenni az intézményi lelkész, ha nincs hova küldeni a gyermeket, azaz nincs ifi? Feladata-e hogy a diákjaiból ifjúsági klubot alakítson a helyi gyülekezetben, elősegítve a beilleszkedést, hitben növekedést? Nem gondolom. Ezen túl, nagy kérdés és kihívás az intézményi lelkésznek a helyi gyülekezettel, lelkésszel való kapcsolata. Ha van személyes és szakmai kapcsolata, ez utóbbi kapcsolat milyen minőségű és célú legyen? Tisztázni érdemes, hogy milyen a szerepe a gyülekezet életében: a helyi lelkész/presbitérium hogy tekint a területén működő egyházi intézményben lévő lelkészre. Esetleg a missziói bizottság külsős tagja lehetne, akár tanácskozási joggal rendelkezve. Úgy gondolom, komoly hitbeli szemléletváltás és szervezeti struktúra váltás szükséges ahhoz, hogy az iskolalelkészi szolgálat teljesebb segítséget nyújthasson a gyülekezeti lelkészi szolgálatnak.

Iskolai konfirmáció, keresztelés

Meggyőződésem szerint a konfirmációnak egyértelműen gyülekezetben van a helye és szerepe, azonban őszinte és komoly kooperáció kell, hogy kialakuljon az intézményi

lelkész és a helyi gyülekezet vezetősége között. A diákok, pedagógusok ezirányú döntését megoldhatja egy speciális alkalmi liturgia, illetve közös felkészítési rend. Ugyanez vonatkozik a keresztelelésre is.

Összegzés

Az iskolalelkészi szolgálat, csakúgy mint a vallástanári, kiemelt feladat, felelőség és lehetőség. Gyermekünk és fiataljaink napjaik jelentős részét töltik el oktatási-nevelési intézményekben, itt találkozáva az élő Isten képviselőivel, hallva az evangéliumot, megváltozhat életük. Az élő Isten dicsőségére

élhetnek, szólhatnak, tehetnek már fiatal koruktól kezdve, hitüket és elkötelezettségüket megélve a Református Egyház közösségében. Adminisztratív, törvényhozói feleladatok is várnak egyházunk illetékes testületeire az iskolalelkészi szolgálatot illetően, bízom abban, hogy ezek már előkészítés alatt állnak.

Végül, itt szeretném megköszönni minden iskolalelkész, vallástanár és hitoktató kollégámnak azt a hűséges és elkötelezett szolgálatot, amit végeztek eddig is és végeznek folyamatosan. Kiváltság számomra, hogy Veletek együtt szolgálhatom Megváltónkat a fiataljaink között.

¹ Az előadás elhangzott 2018.október 5-én a Vallástanár találkozón Budapesten.

HODOSSI SÁNDOR – KÓTI KATALIN

RÖVIDFILMEK A KÖZÉPISKOLÁS KOROSZTÁLY KERESZTYÉN NEVELÉSÉBEN¹

Osztályfőnöki, valamint hittan órákon, vagy éppen a kollégiumi nevelés keretein belül az 5-15 perces rövidfilmek kapcsán kibontakozó beszélgetések kiváló lehetőséget teremtenek a középiskolás fiatalok gondolkodásának, világról alkotott véleményének megismerésére. A filmválasztásban nem a műfaj a meghatározó. A kisjátékfilm ugyanúgy alkalmas kiindulópont lehet, mint a dokumentumfilm vagy az animáci-

ós film. Ugyanakkor egy internetre feltöltött flashmob is remek mozgatórugója lehet a beszélgetésnek. A rövidfilmek iskolai felhasználása praktikus szempontból is kézenfekvő. Felvezetéssel és megbeszéléssel együtt is beleférnek a 45 perces tanórai keretbe. Didaktikai szempontból azért játszhat fontos szerepet a rövidfilm a tanítási órán, mert természetes módon segít feltárni az előzetes tanulói ismereteket, azokat az attitűdöket,

amelyek meghatározzák gondolkodásukat. A serdülők nem szívesen mutatják ki formális helyzetekben, főleg egy osztály vagy csoport előtt legbenső érzéseiket. A filmek segítenek ebben. Egy fiktív történet kapcsán sokkal könnyebb saját magukról beszélniük. Saját érzelmeik, tapasztalataik, világról alkotott elképzeléseik természetes módon jelennek meg ezekben a beszélgetésekben. Ugyanakkor mégis megmarad a szabadságuk abban, hogy mennyire engedik közel magukhoz a filmben megjelenő világot, elfogadják vagy elutasítják a látottakat. Fontos feltétel, hogy ne legyen túlzottan egyszerű, lebutítottan didaktikus a kiválasztott alkotás. Játékfilmek esetében a művészi színvonal fontosabb szempont kell legyen, mint a didaktikai szándék. A keresztyén jelleget nem a művek tematikája, hanem az értelmező közösség, elsősorban a beszélgetést vezető pedagógus elkötelezettsége biztosítja. Az életet általában mások elbeszélte történeteinek keresztül ismerjük meg. *„Saját életünkre is úgy gondolunk, mint aminek narratív szerkezete van: olyan történetekben éljük az életünket, amelyek megmagyarázzák, hogy kik vagyunk, mit és miért teszünk.”*² Történeteket hallunk és mondunk tovább, amelyek befolyásolják gondolkodásunkat, tetteinket. Vannak köztük személyes, egyéni történetek, amelyek általánosítható tanulságokkal szolgálnak, és vannak nagy közös történetek, amelyek személyes jelentőséggel bírhatnak az egyén számára is. A világban való pontosabb eligazodáshoz minden közösségnek szüksége van közös történetekre. Ezek a közösség tagjai által azonos módon ismert történetek azonban nemcsak a tájékozódást, hanem az emberi közösségek összetartását is segítik. Családok, baráti, munkatársi közös-

ségek állandóan visszatérő, újra és újra elmondott történetei erősítik az összetartozás érzését. De társadalmi, nemzeti összetartozásunk tudata is a közös múlt nagy nemzeti mítoszain alapul. Királyok, hadvezérek, költők és államférfiak családban és az iskolában megismert történetei alakították generációkról generációkra a nemzethez fűződő viszonyunkat.

A mai középiskolások, a Z generáció tagjai számára megváltozott az információkhoz való hozzáférés módja. A 21. századi fiatalok egy Gutenberg-galaxistól távolodó, vizuális, virtuális világban szocializálódnak. A lineáris olvasást számukra egyre inkább felváltja a képek, klipek, filmek multitasking fogyasztása. Ez azt jelenti, hogy jellemző ebben a korosztályban a számítógépen egyidőben végzett többféle tevékenység. Mivel ez folyamatos figyelemmegosztást igényel, a különböző forrásokból származó információk egyidejű fogyasztása alapvetően befolyásolja a fiatalok gondolkodását, világlátását.³ Napjaink fiataljai számára az olvasás már nem meghatározó formája az információszerezésnek. Mert nem elég érdekes, nem elég gyors számukra. A könnyebben és gyorsabban fogható vizuális élmények a háttérbe szorítják a hagyományos papír alapú lineáris olvasást. Ugyanakkor ez a formai változás tartalmi következményekkel is járt. A nemzedékről nemzedékre öröklődő műveltség iskolából, családból hozott közös alapjai meginogtak.⁴ Az internet, a digitális világ nem pusztán az információáramlás új eszköze, hanem egy újfajta, virtuális identitás kiépülését elősegítő terep.⁵ Az új, információs térben új történetek születnek. Ám ezeknek a történeteknek már legtöbbször nem hithősök, bibliai alakok vagy a nemzeti múlt ikonikus alakjai

a főszereplői, hanem a virtuális fantáziavilág idősebbek által nehezen értelmezhető alakjai. Ezeknek a képzeletbeli hősöknek ki kell állniuk próbákat, meg kell küzdeni a rájuk leselkedő veszélyekkel. Útjuk során egyesek akadályozzák, mások igyekeznek segíteni őket. Ezekben a metaforikus történetekben saját világukra ismernek a kamaszok. A metaforikus képek, történetek „befolyásolják az élménygyűjtés és feldolgozás szempontjait, »szemüveget adnak«, hogy hogyan lássuk a világot, s benne saját életünket. Az egyes képek mögött életfilozófiák, emberképek húzódnak meg.”⁶ De valóban vége a meta-narratíváknak és végleg helyükre lépnek a személyes mitológiák a 21. században?

A következő generációknak átadható, identitást építő nagy történetekre minden korban szükség van. A belsővé váló és továbbmondott, gondolkodást és életet formáló történetek nem korunkban váltak meghatározó jelentőségűvé egy közösség életében. Már az Ószövetség népe is elbeszélő közösség volt (Zsoltárok 78,3-7), és a keresztyén egyház is az. Krisztus tanítványaiként Isten szeretetének evangéliumát, Jézus történetét tartjuk a legfontosabb üzenetnek, amit tovább kell adnunk az utánunk jövő generációknak. Családban, gyülekezetben, iskolában egyaránt. Függetlenül a kulturális és kommunikációs sémák változásaitól. Nagy kérdés, hogyan tudjuk ezt hitelesen és eredményesen megtenni szülőként, pedagógusként, vállaltanárként. A mindentudó, a megfellebbezhetetlen igazságot kinyilatkoztató tanár szerepéhez foggal-körömmel ragaszkodva nehezen. A diákok elsősorban nem a megtanulható „tananyagot” várják attól, aki neveli őket, hanem segítséget az életben

való eligazodáshoz. Ehhez az is kell, hogy komolyan vegyék, partnerként tekintsenek rájuk a felnőttek. Szabadon és bátran, a leterkolás, megszegényítés veszélye nélkül elmondhassák, mit gondolnak a világról. A dialogikus kapcsolat nem magától értetődő, ugyanakkor alapvető fontosságú. A fiatalok alapvető szükséglete, hogy partnerként kezeljék őket családban és iskolában egyaránt. Ez azt jelenti, hogy az eredményes tanár nem elsősorban az információk kizárólagos forrása, hanem segítő, vezető, facilitátor. A filmek segítségével a diákok egy másik ember történetén keresztül találkoznak saját életkérdéseikkel, problémáikkal, láthatnak megoldási stratégiákat, amelyeket átvihetnek a saját világukba, vagy éppen elhatárolódhatnak tőlük. Ez a dialogikus munkamódszer eredménye. A filmek feldolgozásának folyamata értelmezhető Jan Woppova spirituális tanulásról alkotott modellje szerint.⁷ Ennek alapján az új információk, hatások észlelése tesz kíváncsivá, kelti fel az érdeklődést. Következő lépés az élmények értelmezése, a tapasztalatok egymással való megosztása. Ez segít az önismeret fejlődésében, önmagunk újrafelfedezésében. Szervesen következik ebből a fázisból a felismert igazságok kimondásának, megosztásának vágya. Az utolsó lépés pragmatikus, a tanultak alkalmazása a mindennapok során. A spirituális tanulás, csakúgy, mint a művészet, segít új nézőpontból szemlélni, így másképp látni a világot, mint korábban. Ezzel járul hozzá a tanulók személyiségének gazdagításához. A profán filmek keresztyén értelmezése hitbeli tapasztalattá válhat, amely segíti a keresztyén identitás megerősödését.

VALLÁSPEDAGÓGIAI SZEMPONTOK, KAPCSOLÓDÁS AZ MRE HIT- ÉS ERKÖLCSTAN KERETTANTERVÉHEZ

„A nyomtatott alapú kultúra helyett az audio-vizuális szövegek gyorsan változó, információ-töredékek kultúrájában jobban tájékozódnak a mai fiatalok.”⁸ A református középiskolai hitoktatás a tanulók komplex személyiségfejlesztését célozza. Törekszik az élményszerű, a teljes személyiséget aktiváló tananyag feldolgozásra. „A tananyagok kiválasztásában és annak megvalósításában figyelembe veszi az egyes korosztályok tipikus és vélhető életkori sajátosságait és lehetséges élethelyzeteit.”⁹ A rövidfilmek abban segítenek, hogy az órákon megtanult elméleti ismereteket élményszerűvé, saját világukba beépíthetővé tegyék számukra. Éppen megfelelő hosszúságúak, hogy fenntartsák a tanulók figyelmét, és eléggé mozgósítóak ahhoz, hogy véleményformálásra késztesse. Mindezt élményszerűen, észrevétlenül, de annál hatásosabban motiválva őket. Azért is jelenthetnek a filmek praktikus kiindulópontot a keresztyén hittartalmak kommunikálásában, mert az egyházi iskolák tanulóinak jelentős része nem keresztyén családban nő fel, és nem áll mellettük a gyülekezeti támogatás sem. Nagy a veszélye annak, hogy amennyiben nem kapcsolódik saját élményvilágukhoz, tapasztalatukhoz, amit a hittan órán tanultak, akkor nem rögzül, és hamar elfelejtődik a sok megszerzett ismeret. A filmek kapcsolódási pontokat jelenthetnek számukra. A következő válogatás abból a mintegy 150-200 rövidfilmből készült, amelyet 2018 május-júniusában néztünk meg, és témája, valamint a középiskolások világához való kötődése miatt alkalmasnak találtuk órai feldolgozásra.

Mivel a válogatás szubjektív, a felsorolt lista a pedagógus választása szerint tetszőlegesen bővíthető, illetve szűkíthető.

A feldolgozásra javasolt filmek listája:

- Simonyi Balázs: Tour (2009) /*Illúziók és valóság összeütközése/*
- Tóth Barna: Kiss Feri tutira megy (2001) /*A virtuális világ veszélyei/*
- Enyedi Ildikó: Első szerelem (2008) /*Ön ismeret/*
- Tóth Barnabás: Újratervezés (2012) /*Összetartozás/*
- Fonyó Gergely: A látogató (2013) /*Ne ölj!/*
- Szirmai Márton: Emlékek örökbe, Barbi története (2013) /*Otthonkeresés/*
- Tokár János: Csendben (2010) /*Ne lopj!/*
- Lascano, Carlos: Lila (2014) /*A művészet hatalma/*
- Petrik András: A fiú (2012) /*MRE karácsonyi filmje/*
- Christmas Food Court Flash Mob (2011) /*Youtube/ /Hitvallás vagy produkció?/*
- Frey, Jacob: Present (2014) /*Fogyatékkal/*
- Best You'll never Walk Alone Ever + Így hangzott a „Nélküled” az új DAC Arénában (Youtube) /*Himnuszok/*

Az általunk választott és feldolgozott filmek a középiskolás kerettanterv több moduljához is kapcsolhatók. Legszerveesebben a *Keresztyén antropológia* és *A serdülőkor etikai kérdései* című kiegészítő modulokhoz.

A modulok és a hozzájuk tartozó tematikus egységek, amelyek kifejezetten alkalmasak a filmvetítésre:

Etikai alapkérdések (alapmodul)

- Ki vagyok én? (*Enyedi Ildikó: Első szerelem*)
- A belső törvény: a lelkiismeret (*Szirmai Márton: Szalontüdő*)

Keresztyén antropológia (kiegészítő modul)

- Ki vagyok én? (*Enyedi Ildikó: Első szerelem*)
- A bűn terhe alatt élő ember (*Tóth Barna: Kiss Feri tutira megy*)
- Szabad-e az ember? (*Tóth Barna: Kiss Feri tutira megy*)
- Hogyan értheti meg az ember Istent? (*Szirmai Márton: Szalontüdő*)
- A gondviselő Isten (*Szirmai Márton: Emlékek örökbe, Barbi története*)
- Az ember és környezete (*Szirmai Márton: Szalontüdő*)

Bioetikai kihívások (kiegészítő modul)

- Fogamzásgátlás etikai kérdései (*Fonyó Gergely: A látogató*)

Napjaink etikai kihívásai (kiegészítő modul)

- Etika a kibertérben (Internetetika) (*Enyedi Ildikó: Első szerelem*)
- A pihenés, szórakozás, rekreáció etikája (*Christmas Food Court Flash Mob*)
- Etika és szerelem, szexualitás (*Enyedi Ildikó: Első szerelem*)

Az ifjúkor etikai kérdései (kiegészítő modul)

- Kudarcok az ifjúkorban (*Tóth Barna: Kiss Feri tutira megy*)

A serdülőkor etikai kérdései (kiegészítő modul)

- Identitás: a testi és lelki tükör és zavarai (*Tokár János: csendben*)
- Lázasaink (*Present*)
- Értékes, de mitől? Értékrendjeink (*Christmas Food Court Flash Mob*)

- Mi és mások: közösségek és barátok (*Szirmai Márton: Emlékek örökbe, Barbi története*)
- Mi és mások: élet a családban, a szülők tisztelete (*Szirmai Márton: Emlékek örökbe, Barbi története*)

Üdvtörténeti áttekintés (kiegészítő modul)

- Bevezetés: Kapcsolatunk Istennel és a környezetünkkel (*Christmas Food Court Flash Mob*)
- A megváltásra szoruló világ (*A Fiú*)

Kapcsolódási lehetőségek a NAT osztályfőnöki órák, valamint a Kollégiumi Nevelés Országos Alapprogramjában szereplő témakörökhöz

Az osztályfőnöki órák és kollégiumi foglalkozások NAT által meghatározott témakörei közül szinte valamennyihez természetes módon kapcsolódnak az általunk választott filmek. Különösképpen is az „önismeret és társas kultúra fejlesztése”, valamint az „erkölcsi nevelés” területei ilyenek. A filmek által bemutatott világok kapcsán a „médiatudatosságra való nevelés” megkerülhetetlen, de a választott filmek témájától függően gyakori a „családi életre nevelés”, a „felelősségvállalás másokért”, a „pályaorientáció”, valamint a „testi és lelki egészségre nevelés” is. Természetesen, csakúgy mint a hit- és erkölcsstan modulok esetében, egy-egy film feldolgozása több területhez is kapcsolható.

Önismeret és társas kultúra fejlesztése

- Simonyi Balázs: Tour

Erkölcsi nevelés

- Tóth Barna: Kiss Feri tutira megy

Médiatudatosságra való nevelés

- Tóth Barna: Kiss Feri tutira megy

Családi életre nevelés

- Szirmai Márton: *Emlékek örökbe, Barbi* története
- Fonyó Gergely: *A látogató*

Felelősségvállalás másokért, önkéntesség

- Frey, Jacob: Present

PÉLDÁK, LEHETŐSÉGEK HITTAN/ OSZTÁLYFŐNÖKI, ILLETVE KOLLÉGIUMI CSOPORTFOGLALKOZÁSON VALÓ FELDOLGOZÁSRA:

Szirmai Márton: Szalontüdő

Kapcsolódási lehetőségek a Keresztyén antropológia modulhoz:

- Hogyan értheti meg az ember Istent?
- Ki vagyok én? (önismeret)
- Az ember és környezete

Bevezetés: A film két ember, két világ találkozását mutatja be egy tál étel mellett. Nagyon különböznek egymástól, mégis közeli kapcsolatba kerülnek egymással. Szavak nélkül is megértik egymást. Vagy mégsem? Mit gondolhatnak egymásról?

A film megtekintése (6:52)

Beszélgetést indító kérdések attól függően, melyik témához kapcsolódik az óra:

- a. Megértés:** Érti egymást a két éhes ember? Miért olyan nehéz megérteni a másikat? (Másféle tapasztalatai vannak, könnyen félreértjük tetteit, szavait. Bennünket is sokan félreértenek, nem értenek meg. Rosszul esik.) Még az emberek sem értik egymást igazán, akkor sem, ha egy nyelvet

beszélnek. Hogyan is érthetnénk meg az Istent magunktól? (Megoldás: A Kijelentés tekintélyének elfogadása.)

- b. Önismeret:** Mit gondoltatok a film 3. percében a két főszereplőről? Igazatok volt? Hogyan változott meg véleményetek a film végére? Könnyen alkotunk véleményt előítéletek alapján.
- c. Környezet:** Milyen környezetben játszódik a cselekmény? Ki van otthon ebben a közegben? Milyen következményei lehetnek annak, ha kilépünk a komfortzónánkból?

Ez a rövidfilm Nagy Bandó András *A szalontüdő* c. írásából született, ami *Ízes beszéd* című kötetének egyik novellája. A történet megtörtént eseményeken alapszik, ami anno Budapesten a Déli pályaudvar körül esett meg. Az írásra a megszületése után jó pár évvel később figyelt fel Szirmai Márton filmrendező, és készítette belőle ezt a rövidfilmet. A film pikantériája az, hogy bár a film rövid, mégis parádés a szereposztása, és a stábjának tagjai. A film két főszerepét Anger Zsolt, színész és Ascher Tamás, a budapesti Katona József Színház főrendezője alakítja. A befőttesüvegeken zenélő idős urat alakító Káldy László híres magyar amatőr, független filmes. A filmet Pohárnok Gergely, a magyar operatőrök fiatal generációjának egyik legtehetségesebbje fényképezte. A film rengeteg fesztiválsikert tudhat magának, amit a film elején láhattok.

Lehetséges további kérdések:

- Milyen megnyilvánulását látjátok az emberségnek a filmben a két főszereplő részéről?
- Van-e a filmnek (beszéd)hangja? Miért?
- Mit tudnátok elmondani a filmbeli metakommunikációról?

- Mi a jó az ilyen olcsó talponállókban az előkelő éttermekkel szemben? Mi hozta ide az üzletembert, és mi hozta a hajléktalant? Emberi „kapcsolatok” itt: az „idegen” a talponálló vendégseregével szemben.

Frey, Jacob: *The Present*

A rövid animáció Fabio Coala 'Perfeição' c. képregényéből készült Jacob Frey rendezésében. A rendező a forgatókönyvírásban is részt vett Markus Kranzlerrel. A film 77 díjat kapott különböző filmfesztiválokon. Frey a *Zootropolis* és *Vaiana* c. animációs filmekben is dolgozott.

Kérdések gondolatébresztőnek:

- Mit gondoltatok a főszereplő kisfiúról a film harmadik percében? Mitől változott meg a véleményetek?
- Mit jelent számotokra a sérült, fogyatékkal élő ember? (Veszületes vagy valami baleset, betegség következtében lett sérült?)
- Hogy érzik, értékelik, élük meg az egészséges emberek a sérült embereket, az ő társaságukat? Van különbség felnőttek és gyerekek viszonyulásában?
- Milyen terápiákat ismertek? Hallottatok a kutyaterápiáról? Mi van akkor, ha a kutyaterápiában az állat maga is sérült?
- Hogyan, mikor és miért láznak a fiatalok?

Tóth Barnabás: *Kiss Feri tutira megy* (2001)

Kérdések gondolatébresztőnek:

- Egyedül vagy barátokkal könnyebb, jobb élni? Miért? Lehet-e, és ha igen, mennyit és mit lehet tanulni a videójátékokból?

Hol, és hogyan lehet azokat az ismereteket hasznosítani? Vannak-e ennek veszélyei? Ha igen, milyenek?

- A Kis(s) Feri név mire utal(hat)? (Ld. egy másik Tóth Barnabás rövidfilmben (*Az ember, akit kihagytak*) Kiss Lajos a főhős neve. Illetve gondolatok Móricz Zsigmond *Tragédia* c. novellájára, annak főszereplője is Kis nevű, nevezetesen János.) Miféle nagy dolgot visz, vitt végbe? Egyáltalán nagynak számít-e bármelyik cselekedete? Miért (nem)?
- Mit csinál egy átlagos kamasz gyerek szabadidejében? Hol? Kivel, kikkel? Hogyan éli az életét? Ti hogy élitek meg ezt az időszakot az életetekben? Hol van a kamasz gyerek helye a családban, a környezetében, a világban? Hogy látjátok magatokat akár 5, 10, 20 év múlva?
- Virtuális valóság vagy a valóságos a vonzóbb? Melyikben jobb, könnyebb élni? Ti hová fordultok a valóság negatív dolgai elől? Elmenekültök, vagy valami, valaki felé fordultok? Ha igen, mi és ki felé? Miért? Szembe mertek nézni a nehézségekkel, próbáljátok megoldani? Ha igen, hogyan? Egyedül vagy segítséggel? Kinek a segítségével?
- Könnyebb álomvilágban élni? Miben más a valóság? Az álmaitokat, vágyaitokat csak kitaláljátok, megálmodjátok, vagy meg is élitek, valósítjátok őket?

ÖSSZEGZÉS, A FILMEK FELHASZNÁLÁSÁNAK TOVÁBBI LEHETŐSÉGEI

„A teológia nem hagyhatja figyelmen kívül a kortárs kultúrát több szempontból sem. A kortárs kultúra tükrözi és alakítja is azt, hogy

*milyenek vagyunk mint emberek, a társadalmi diskurzus csatornájává vált.*¹⁰ Egy néhány perces kisfilm nagyon koncentráltan, ugyanakkor élményszerűen mutatja be az élet valamely szeletét. Könnyű azonosulni, vagy éppen elhatárolódnunk szereplőitől, a benne megjelenített világtól. Nem véletlen, hogy a mai kamaszok életének szerves részét képezi a filmnézés. A kiválasztott és bemutatott műveket legtöbbször valószínűleg nem ismerik közülük, ám ezek világa, formanyelve, tematikája nem idegen a korosztály számára. Ezért kínálnak természetes kapcsolódási pontot a tizenévesek tapasztalataival, életről alkotott elképzeléseivel. Nem elsősorban a filmek formai eszközeinek be-

mutatása, sokkal inkább a bennük felvetett kérdések tovább gondolása rejt nagy lehetőségeket a keresztyén nevelő számára. A tanórai és kollégiumi vetítések, beszélgetések mellett gyülekezeti ifjúsági alkalmakon, vagy éppen gyülekezeti filmklub vetítésén is felhasználható a fenti válogatás. Az ilyen alkalmakon az a többlet, hogy különböző generációk tagjainak tapasztalatai, gondolatai szólhatnak meg a film utáni beszélgetésekben. A filmek kapcsán kialakuló tematikus beszélgetések nem csupán a tizenévesek számára kínálnak lehetőségeket. Az életkori sajátosságoknak megfelelő, más hangsúlyokkal rendelkező tematika a huszoneves korosztály számára is összeállítható.

¹ Elhangzott a MRE DC Pedagógiai szekciójában 2018. augusztus 21-én Nagykőrösön.

² Aczél Petra: Új retorika, Budapest, Kalligram, 2009, 92.

³ Székely Levente: A multitasking generáció nyomában, in: *Kultúra és közösség*, 2017/2, 29-41.

⁴ Hrubos Ildikó: A tudás természetének átalakulása a digitális korban, in: *Educatio*, 2017/2, 169-179.

⁵ Tari Annamária: *Z generáció*, Budapest, Tercium, 2011, 135-156.

⁶ Siba Balázs – Siba Rohn Hilda: Élettérkép, Budapest, Kálvin Kiadó, 2013, 37.

⁷ Balogné Vincze Katalin: Imádkozás hit- és erkölcsstan órán, in: Szabó Lajos (szerk.): *Szavak és hallgatások az imádságban*, Budapest, Luther Kiadó, 2018.

⁸ Rácsok Gabriella: *A film mint missziós eszköz korunk változó vallásosságának kontextusában*

⁹ Jakab-Szászi Andrea (szerk.): *A Magyarországi Református Egyház hit- és erkölcsstan kerettanterve 9-12/13. évfolyam*, Budapest, RPI, 2012, 12-13.

¹⁰ Rácsok Gabriella: *A film mint missziós eszköz korunk változó vallásosságának kontextusában*, 140-141.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

Aczél Petra: Új retorika, Kalligram, Budapest, 2009.

Balogné Vincze Katalin: *Imádkozás hit és erkölcsstan órán*, In: Szabó Lajos (szerk.): *Szavak és hallgatások az imádságban* Luther, Budapest, 2018.

EMMI 59/2013. rendelet a Kollégiumi nevelés országos alapprogramjának kiadásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300059.emm> (2018.05.23.)

Hrubos Ildikó: *A tudás természetének átalakulása a digitális korban* In: *Educatio* 2017/2, 169-179.

Jakab-Szászi Andrea (szerk.): *A Magyarországi Református Egyház hit- és Erkölcsstan kerettanterve 9-12/13. évfolyam* RPI, Budapest, 2012.

Purgel Zsuzsa: *Rövidfilmek az érzékenyítéshez*, In: Új Köznevelés 2017/1-2, 29-31. <http://folyoiratok.ofi.hu/uj-kozneveles/rovidfilmek-az-erzekenyiteshez> (2018.08.14.)

Rácsok Gabriella: *A film mint missziós eszköz korunk változó vallásosságának kontextusában* <https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/175044/Doktori%20dolgozat%20-%20R%3A1csok%20Gabriella.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (2018.09.18.)

Siba Balázs – Siba Rohn Hilda: *Élettérkép* (Az élettörténeti munka elmélete és gyakorlata), Kálvin, Budapest, 2013.

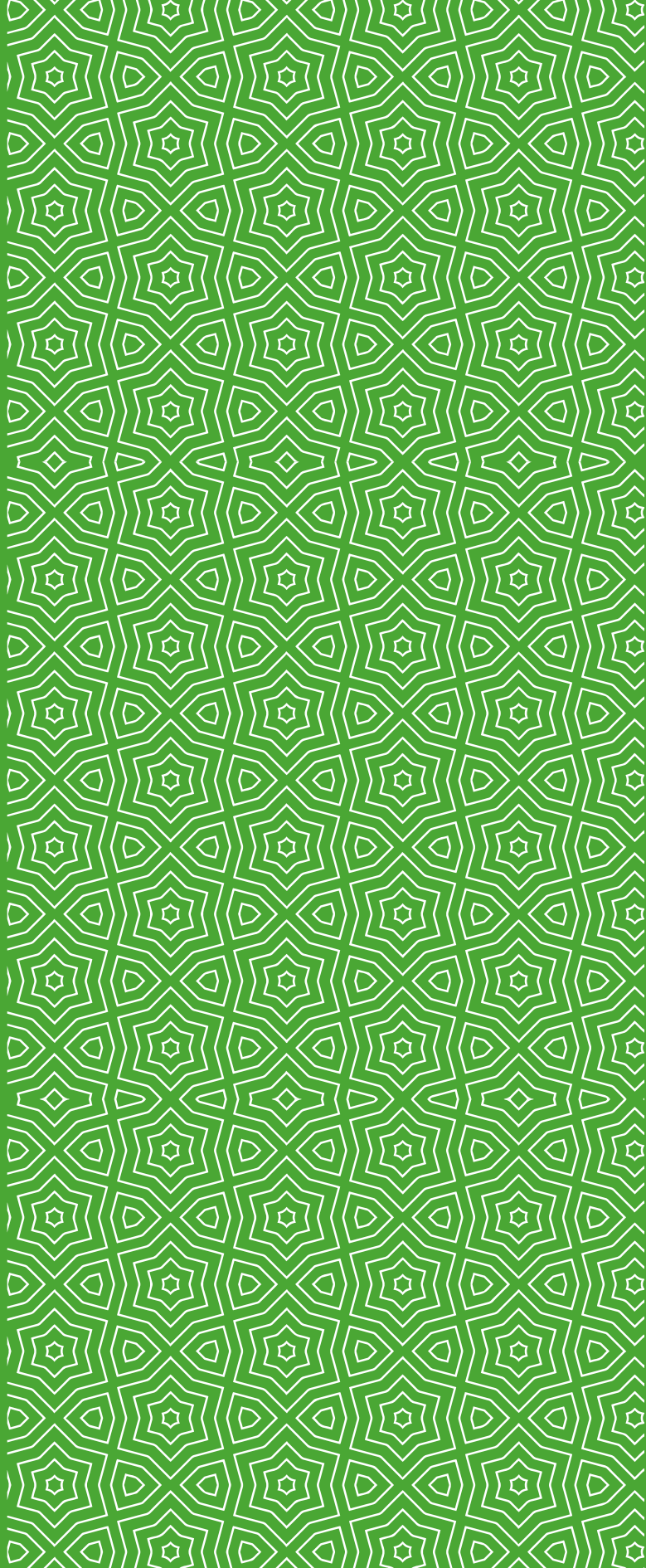
Székely Levente: *A multitasking generáció nyomában*, In: *Kultúra és közösség*, 2017/2, 29-41.

Székely Levente: *Média multitasking* http://phd.lib.uni-corvinus.hu/766/1/Szekely_Levente.pdf (2018.09.19.)

Tari Annamária: *Z generáció*, Tercium, Budapest, 2011.

Zöldy Pál: *Módszertani útmutató a rövidfilmes segédanyaghoz*, <http://ignacipedagogia.hu/zoldy-pal-modszertani-utmutato-a-rovidfilmes-segedanyaghoz/> (2018.08.17.)

Szemle

SIBA BALÁZS

HOWARD HENDRICKS: ÉLETFORMÁLÓ TANÍTÁS¹

Howard Hendricks könyvét egy barátom adta kezembe, gondolván, mivel a Budapesti Református Teológián vallásdidaktikát tanítok, bizonyára hasznomra lesz a tanításban. Hendricks egyetemi professzorként csaknem ötven évig tanította a bibliatanítás módszertanát valláspedagógusok és lelkészek számára a dallasi teológiai szemináriumban. Évtizedek alatt olyan tudásra

és bölcsességre tett szert, ami miatt lehetetlen ez a könyv. Aki modellekre és elméleti tudásra vágyik életszerű tapasztalatokkal, ezt megkapja ettől a könyvtől, de talán többet is. Ha a tudást úgy definiáljuk, hogy valami, amiért erőfeszítést kell tennünk, hogy megragadhassuk, a bölcsességet pedig úgy, hogy olyasvalami, ami bennünket ragad meg, akkor ez a könyv egyszerre nemcsak gyakorlati tudást, hanem egy szakmai életút bölcsességét is hordozza. Hendricks alapkérdéseket tesz fel, ki, mit és hogyan adhatja át az evangélium üzenetét másoknak. Az alapkérdésekre szü-

letett válaszait a tanítás hét törvényében foglalja össze. Nem kioktat, hanem kézen fogva vezet végig a tanítás folyamatán és teszi ezt úgy, hogy egyszerűen, ugyanakkor lényegbe vágóan fontos üzeneteket közvetít.

A teljesség igénye nélkül hadd idézzek pár gondolatot az egyes törvények közül. Úgy gondolom, hogy nemcsak a kezdő, hanem már gyakor-

lott tanárok számára is adhat szempontokat Hendricks tanítási alapelvei:

1. A tanító törvénye

Be kell látnunk, hogy tanárként hatást szeretnénk gyakorolni és változást szeretnénk elérni a környezetünkben, de a szerző szerint ehhez nekünk magunknak kell elsősorban változnunk: „Végzős diákjaimnál nem attól félek leginkább, hogy kudarcot vallanak, hanem attól, hogy helytelen dolgokban válnak sikeressé.”² A tanítás közben nem szabad elfelejtenünk, hogy miért is tanítunk, és hogy akinek változnia kell, elsősorban mi magunk

vagyunk. Ha a tanítás folyamatában eltűnik a tanárból a kételkedés, annak a kérdése, hogy vajon jól csinálja-e azt, amit csinál, akkor valószínű, hogy hiányzik a növekedéshez szükséges reflexió és kiértékelés. A tanításban eltöltött órák és évek száma növekedhet, de az ebből leszűrt tapasztalat, az, hogy a tanár maga is tanuljon a folyamatból, hiányozhat.

2. Az oktatás törvénye

Ebben a fejezetben Hendricks szempontokat ad ahhoz, hogy hogyan segíthetjük a tanulókat valóban tanulóvá, gondolkodó, igazságot kereső emberré válni.

3. Az aktív részvétel törvénye

A szerző ebben a fejezetben arra figyelmeztet, hogy ne áltémák mentén tanítsunk, hanem segítsük eljutni az embereket a valós problémáikhoz, és merjünk velük együtt valós kérdéseikre válaszokat keresni.

4. A kommunikáció törvénye

A tanítás kölcsönös interakció eredménye, melyben a tanár is tanul a diákjaitól. Ennek kapcsán így vall a szerző diákjairól: „Nem papagájok, hogy pontosan azt adják vissza, amit mondtál nekik. Ehelyett megértik, ahogy te is megértetted, mélyen átérzik, ahogyan te is átértetted. S miként te is, megengedik az igazságnak, hogy átformálja az életgyakorlatukat.”³

5. A szív törvénye

A hatékony tanítás Hendricks alapelve szerint nem fejből fejbe, hanem szívből szívbe történik.⁴ A tanítás nemcsak kognitív ismer-

etek átadása, hanem a tanárnak teljes személyiségével, jellemével és szenvedélyével együtt kell jelen lennie a diákokkal együtt alkotott kommunikációs térben. A tanulóknak rá kell érezniük arra, hogy a tanár velük egy oldalon áll, nekik szurkol, értük van. Nagyon elgondolkodtató, amikor Hendricks arról ír, hogy mennyi időt és energiát szánunk arra, hogy valóban megismerjük a diákjainkat. Önvizsgálatra készlet az a megállapítása is, hogy vajon tanárként mennyire vagyunk a fiatalok számára figyelemre méltók, hitelesek abban, amit tanítunk.

6. A bátorítás törvénye

Mennyire akarjuk azt, hogy a diákjaink valóban felnőtté váljanak akár annak árán is, hogy idővel túlnőjenek minket?

7. A felkészülés törvénye

A felkészültség kapcsán is a hitelesség a legfontosabb Hendricks számára. Például, ha valamit tanárként nem tudunk, jobb, ha felvállaljuk és utánanézzünk, mintsem hogy felszínes válaszokat adjunk.

Hendricks könyve olyan, mint egy tükör, amibe tanárként fontos, hogy mielőtt iskolába vagy gyülekezetbe indulunk, bele tekintsünk: Hol tartok most a hit útján? Hol tartok most abban a szolgálatban, amibe küldtettem? Hogyan kapcsolódom azokhoz, akiknek az evangéliumot hirdetem.

ADATOK ■ Budapest, Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány, 2010 (160 old.)
ISBN: 978-963-9390-70-6

¹ Howard Hendricks: Életformáló tanítás, KIA Kiadó, 2010.

² Uo. 28.

³ Uo. 89.

⁴ Uo. 91.

CSŐRI-CZINKOS GERGŐ

AZ RPI ÁLTAL FEJLESZTETT KÖZÉPISKOLAI HIT- ÉS ERKÖLCSTAN TANESZKÖZÖK RÖVID BEMUTATÁSA

A 2012-ben elfogadott református hit- és erkölcstan kerettantervekhez 2013-ban indult el a taneszköz fejlesztés. Az alábbiakban a 2018/2019. tanévben aktuális és érvényes középiskolai taneszközök rövid ismertetésére vállalkozom – azzal a reménységgel, hogy az érdeklődők egy összegző áttekintést kaphatnak azok tartalmáról. A taneszközök részletesebb ismertetése, illetve azok megtekintése az RPI honlapján megtalálható:

<http://refpedi.hu/content/közepiskola>

ALAPMODULOK

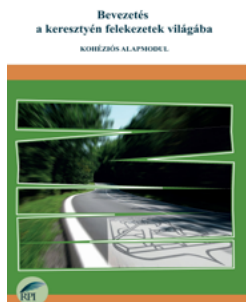
1. Kohéziós alapmodul – Bevezetés a keresztyén felekezetek világába
2. Ószövetségi bibliaismeret alapmodul – Isten szövetséget köt népével
3. Újszövetségi bibliaismeret alapmodul – A testté lett Ige Jézus Krisztus
4. Etika alapmodul – A keresztyén élet alapkérdései
5. Dogmatika alapmodul – A református hittan alapkérdései
6. Egyháztörténeti alapmodul – Magyar egyháztörténet (Isten hozzánk való szeretete)
7. Egyháztörténeti alapmodul – Egyetemes egyháztörténet („Tegyetek tanítvánnyá minden népet!”)
8. Összegző egyháztörténeti alapmodul – Beszéld el fiaidnak!
9. Egyházismeret alapmodul – A református egyházismeret alapjai

KIEGÉSZÍTŐ MODULOK

1. Egyház- és vallásismereti kiegészítő modul
 - Világvallások, a vallások világa
 - Keresztyén felekezetek
2. Ószövetségi kiegészítő modul
 - Az öt tekerics üzenete – Isten jelen van az élet eseményeinél
3. Újszövetségi kiegészítő modul
 - Jézus gyógyításai és hatalma a természeti erők felett
4. Etika kiegészítő modul
 - A serdülőkor etikai kérdései
 - Az ifjúkor etikai kérdései
 - Napjaink etikai kihívása

ALAPMODULOK

Kohéziós alapmodul – Bevezetés a keresztyén felekezetek világába

Ez a modul a keresztyénségről szól, de nem ad teljes és átfogó képet. Ráhangolásnak, bevezetésnek és motiválásnak szánta az író. Azoknak szól, akik most ismerkednek a református keresztyén

tartalmakkal középiskolai keretek között. A tankönyv hozzásegítheti a tanulókat ahhoz, hogy a Szentírás alapján felmutatott értékeket saját életükbe is beépítsék. A cél, hogy a kohéziós modullal ismerkedő csoport közösséggé formálódjék.

Ószövetségi bibliaismeret alapmodul – Isten szövetséget köt a népével

Ez a kiadvány elősegítheti azt, hogy a tanulók az Ószövetséghez is pozitív és megfelelő hozzáállással viszonyuljanak. A modul ószövetségi történeteket, kortörténeti összefüggéseket, bevezetési ismereteket

tartalmaz, amelyek támogatják, hogy a tanulók otthonosan mozogjanak a Biblia „világában.” A modul kiemeli a Szentírás egészének ihletettségét és hangsúlyozza a két szövetség szoros összetartozását. Cél, hogy a mindennapok során is útmutatóvá, „zsinór-

mértékké” legyen a tanulók számára Isten Igei vezetése.

Újszövetségi bibliaismeret alapmodul – Jézus Krisztus, a testté lett Ige

Ez a modulfüzet kortörténeti háttéranyagok bemutatásával segíti a tanulókat abban, hogy jobban megértsék az újszövetségi történetek alapvető összefüggéseit.

A kiadvány tartalmazza az újszövetségi könyvek keletkezésének körülményeit, a helyszínt, a keletkezés idejét, valamint az iratok csoportosítását. Ebben a kötetben Jézus Krisztus megváltói munkájának bemutatása áll a középpontban. A modul arra sarkallja az olvasót, hogy lépjen Jézus nyomába, fedezze fel és ismerje meg az Újszövetség gazdag világát.

Egyháztörténeti alapmodul – A református egyházismeret alapjai

Az egyházismereti alapmodul a református egyház szervezetét, működését, szimbólumait és főbb jellegzetességeit mutatja be az olvasónak. Ez a kiadvány megfelelő olvasmány azok számára, akik most ismerked-

nek a református hittani alapkérdésekkel, illetve a református egyházzal. A feldolgozott

témákat izgalmasan, érthetően, tanulókhöz igazított stílusban tárgyalja a szerző. Arra is alkalmas ez a modul, hogy megerősítse a tanulókat abban, hogy jó dolog református közösségbe, gyülekezetbe tartozni. Szó esik a református alapelvekről, a hit megvallásának lehetőségeiről. Krisztusközpontú szemlélettel tárgyalja a Szentíráshoz való ragaszkodás fontosságát.

Dogmatika alapmodul

– A református hittan alapkérdései

A Dogmatika alapmodul ismerteti, rendszerezi a legfontosabb keresztyén tanításokat. A tankönyv segítségével a középiskolás fiatalok könnyen elsajátíthatják református hitünk alappilléreit.

A kötet rávilágít a hozzánk beszélő, velünk kapcsolatot tartó gondviselő Istenre, akit Jézus miatt Atyának szólíthatunk. A könyv fejleszti a logikai készségeket, az érvelés képességét is. A kiadványban található rendezett és rendszerezett ismeretek a hit megélését és annak megvallását segítik elő.

Etika alapmodul

– A keresztyén élet alapkérdései

Ez a modulfüzet a személyes erkölcsi döntésekhez nyújthat segítséget a tanulóknak, hogy sikerüljön eligazodniuk életkérdéseikben és válaszokat találjanak azokra a Szentírás alapján. A vizsgáldás alapvető tárgya az Isten-ember és az ember-ember kapcsolat. A könyvben ajánlott játékok, eljátszható

élethelyzetek jó lehetőséget nyújtanak egymás és önmaguk jobb, mélyebb megismeréséhez. Ez a kiadvány nagyon gyakorlatias, „fiatalos”, tanulóközpontú kötete a Modulcsomagoknak, melynek célja, hogy a tanulókat foglalkoztató témákat dolgozzon fel.

Egyetemes Egyháztörténet

alapmodul – Tegyetek

tanítvánnyá minden népeket!

Az Egyetemes egyháztörténet alapmodul célja, hogy tisztázza a tanulóknak a történelem és az egyháztörténet alapvető fogalmait, azok egymáshoz való viszonyát. Rávilágít azokra az összefüggésekre, amelyekkel könnyebben megérthető egy-egy

történelmi helyzetben az egyháznak, mint Krisztus testének társadalmi, szociális, politikai szerepvállalása.

A tankönyv tárgyilagosan szól az egyház hitbeli és lelki megújulását munkáló emberi törekvésekről. A kiemelt egyháztörténelmi korszakok meghatározó személyiségeinek bemutatása áll a modul középpontjában. A kiadvány nagy előnye, hogy a történelmi eseményeket érdekes, logikus, érthető, személyes jellegű, tanulókhöz igazított stílusban tárgyalja.

Magyar egyháztörténet alapmodul

– Isten hozzánk való szeretete

A szerző Isten hozzánk való szeretetét mutatja be a magyar egyháztörténeten keresztül. A modulfüzetből megismerhetik a tanulók a magyar reformátusság múltját és jelenlegi helyzetét.

A tankönyvben található feladatok és kérdések jó lehetőséget adnak arra, hogy a tanulói vitakultúra, az érvelés képessége fejlődjön. A modul célkitűzése elsősorban az, hogy erősítse a tanulók magyar református keresztyén identitását, másrészt a közösséghez való tartozás fontosságára is felhívja a figyelmüket.

A modulfüzet a gyülekezethez, az egyházközséghez és a református anyaszentegyházhoz való elköteleződést segítheti a tanulóknál.

Összegző egyháztörténeti alapmodul

– Beszélj el fiaidnak!

Az összegző egyháztörténeti modultankönyv összefoglalva és megfelelően kiegyensúlyozva mutatja be az egyetemes és a magyar egyháztörténet legfontosabb korszakait. A modul fő üzenete, hogy Isten csodálatos módon megőrizte népét a viszontagságos történelmi helyzetekben is. Az egyházban munkálkodó Istent mutatja be a szerző. Arra a kérdésre kapunk választ, hogyan vettek részt saját koruk eseményeiben a keresztyének.

Ez a modul az európai keresztyén kultúránkat és a magyar református hagyomá-

nyainkat is felvázolja. A közölt ismeretek hozzájárulnak ahhoz, hogy a tanulók személyes életüket képesek legyenek elhelyezni az egyház jelenlegi történetében.

KIEGÉSZÍTŐ MODULOK

Az öt tekercs üzenete – Isten jelen van az emberi élet eseményeinél. Bibliaismeret, Ószövetség kiegészítő modul

Ez a digitális modultankönyv megfelelő kiegészítése az Ószövetségi bibliaismeret alapmodulnak. Az „öt tekercs” olyan ószövetségi bibliai történeteket mutat be, melyek Izráel egy-egy nagy ünnepéhez kapcsolódtak, de a mindennapi életünkre szóló üzeneteket is tartalmaz.

Ez a kiegészítő modul arra kíván rámutatni, hogy Isten jelen van az emberi élet eseményeinél. Az öt tekercs kiegészítő modul célja a tanulók önképének, identitásának fejlesztése és az empátiás készség elmélyítése is.

A tanulók alkalmazható bibliai igazságokat kaphatnak, hogy az életükben tapasztalható érzésekkel, mint a düh, a harag, a szomorúság, vagy éppen a bánat könnyebben megküzdjenek. Isten mellettük áll, együtt örül, vagy éppen együtt szomorkodik velük. Ezt a tapasztalatot erősíti, illetve ad bátortást a tanulóknak ez a kiegészítő modul.

Jézus gyógyításai és hatalma a természeti erők felett. Bibliaismeret, Újszövetség kiegészítő modul

Az Újszövetségi bibliaismeret kiegészítő modul alapvető célja, hogy a témák feldolgozása közben beszélgetés alakuljon ki Jézus hatalmáról, gyógyításairól és általában a csodákról. A modulban arra a kérdésre kap-

hatunk választ, hogyan lehet keresztyén emberként helytállni az élet alapvető kihívásaiban Isten Igéje, a Szentírás segítségével.

A modul legfőbb átadható üzenete, hogy Jézus gyógyító jelenléte és hatalma ma is érvényesül. Ő

az Isten-ember kapcsolat, a személyes lelki egészség, illetve az ember-ember közti kapcsolatok helyreállítója is.

A modulban található bibliaismereti, dogmatikai, erkölcsi témák támogatják a tanulókat az őszinte, nyílt, empatikus attitűd kialakításában.

A modulban a tanulók konfliktuskezelési stratégiájuk kialakításához is alkalmazható támpontokat kaphatnak.

Keresztyén felekezetek. Egyház- és vallásismeret kiegészítő modul

Ebben a kiegészítő modulban a keresztyén felekezeteket ismerheti meg az olvasó. A szerző elsőként a református hit alapjait mutatja be, majd sorra veszi a legismertebb történelmi felekezeteket, kiemeli a pro-

testáns és az újprotestáns egyházak hitéleti és vallásos gyakorlatának jellegzetességeit. Tisztázza az alapvető fogalmakat, kitekint az egyháztörténet szempontjából fontos fordulópontra.

A modul érthetően tárgyalja a különböző felekezetek tanításait. A könyv lehetőséget ad a tanulók számára a keresztyén hittartalmak elmélyítésére. Elfogadásra és együttérzésre sarkall, hogy megértéssel legyenek más felekezethez tartozó személyek felé. A modul jól használható az Egyháztörténeti, valamint a Dogmatika alapmodul kiegészítésére.

Világvallások, a vallások világa, Egyház- és vallásismeret kiegészítő modul

Ez a kiegészítő modul áttekintést ad a tanulóknak a legis-

mertebb egykori és mai vallásokról. A tankönyv témáin keresztül a tanulóknak lehetőségük nyílik más vallású emberek megismerésére, hitviláguk felfedezésére is illetve támpontokat kaphatnak ah-

hoz, hogy megkülönböztessék a vallásokat szabályaik, törvényeik, ünnepeik, egyéni és közösségi vallásgyakorlatuk szerint.

A tankönyv kiemeli, hogy keresztyén emberként Jézus Krisztusra alapozva építhetjük az életünket, de mások kultúráját, vallását tiszteletben kell tartanunk. Ezért a tolerancia, az empátia, mint fejlesztendő területek és kompetenciák megjelennek ebben a modulban is. A modulban található feladatok jó lehetőséget nyújtanak a beszélgetésre, esetleg vitára, és az önálló vélemény nyilvánítására, valamint a saját keresztyéni értékrend megszilárdítására is.

Ez a modul megfelelő és jól illeszkedő kiegészítés lehet úgy a Bibliáismereti, a Dogmatikai, mint az Egyháztörténeti modulokhoz.

Az ifjúkor etikai kérdései.

Etika kiegészítő modul

Az ifjúkor etikai kérdései című kiegészítő modul a mindennapi élet kihívásaival való megküzdéshez ad bibliai támpontokat, hogy miként tudják a középiskolás fiatalok megállni helyüket az iskolában, ott-

hon, barátok között vagy éppen krízisekkel terhelt kapcsolataikban.

A modulban elgondolkodtató feladatok segítik a témára hangolódást, a fontos tartalmak elmélyítését, melyek közül kiemelhető: az önismeret, társismeret, reformátusként való élet, az ifjú és a felnőttkor dilemmái. A modul tisztázza az önismerettel kapcsolatos alapvető fogalmakat, úgymint az ideális önkép, a reális önkép, és az identitás fogalmát is.

Az önvizsgálat és az önbecsülés fontossága, mások tiszteletben tartása mint keresztyén etikai alapmotívum megtalálható ebben a modulban. Főként az érett keresztyén identitás kimunkálásához kíván támogatást és segítséget nyújtani a középiskolás fiatalok számára ez a modul. A modul célkitűzése, hogy érett hitű, keresztyén lelkületű felnőttekké váljanak a fiatalok, akik dilemmáik között is bíznak Isten vezetésében.

A serdülőkor etikai kérdései.

Etika kiegészítő modul

Ez a feldolgozás a serdülőkorú fiatalokhoz közel álló kérdésekre keresi a választ a Szentírás alapján. A szerző a keresztyén értékrendet állítja a középpontba.

Az etikai alapkérdésekhez tartozó problémák, élethelyzetek bemutatása lehetőséget adnak a dramatizálásra. A személyes, életszerű példák segítik a jobb megértést, a belehelyezkedést, a döntéshelyzetek meglátását.

A modultankönyv célja az önálló vélemény kialakításának segítése, mások felé való nyitottság és a megértés gyakorlása. Fő gondolatként megjelenik, hogy Isten Igéjének az életünk minden eseményére van üzenete.

Ez a modul jól illeszkedik az Etika alapmodulhoz, de a Bibliaismereti, a Dogmatika, az Egyháztörténet alapmodulok kiegészítőjeként is jól használható.

Napjaink etikai kihívásai.

Etika kiegészítő modul

Ez a kiegészítő modul lehetőséget ad a tanulókkal való közös beszélgetésre napjaink etikai dilemmáiról. A modul fő üzenete, hogy a Szentírás mércéje minden korban, így a mai felgyorsult világban is biztos

iránytű. A feldolgozott témák kapcsán a keresztyén értékrend kerül a középpontba.

A tankönyv említi a mai kor legnagyobb kihívására adható keresztyén válaszokat a globalizációval, a munkaerőkelccsel, az internethasználattal, a mesterséges intelligenciával, a mindennapi politikával kapcsolatban. A tanulók a keresztyén értékek mentén kapott válaszokat saját gondolkodásukba és életükbe építhetik, így könnyebben megküzdhetnek az őket ért hatásokkal.

SZÁMUNK SZERZŐI

Battyányi Géza

református lelkipásztor, vallástanár, Budapest-Csillaghegyi Református Egyházközség

Csőri-Czinkos Gergő

református lelkipásztor, vallástanár, az RPI katechetikai szakértője

Dr. Fodorné dr. habil. Nagy Sarolta

SRTA intézetvezető egyetemi tanár

Dr. Hodossi Sándor

magyar-művészettudomány szakos középiskolai tanár, református vallástanár, a DRHE főiskolai docense

Kóti Katalin

angol, francia, média szakos középiskolai tanár, DRK Dóczy Gimnáziuma

Makay László

református lelkipásztor, intézményi lelkész, Eötvös József Református Oktatási Központ

Márkus Gábor

a Református Pedagógiai Intézet címzetes igazgatója, mesterpedagógus, a Tatai Református Gimnázium tanára

Dr. habil. Siba Balázs

lelkész, KRE HTK egyetemi docens

Szabó Elődné

vallástanár, lelkész, a Tatai Református Gimnázium tanára

Dr. Szászi Andrea

lelkipásztor, vallástanár, az RPI katechetikai igazgatóhelyettese

Szénégetőné Kovács Katalin

református vallástanár, Paks

AT HIGH SCHOOL LEVEL

The actuality of high school religious education

EDITORIAL PREFACE

Andrea Szászi, Greetings to readers

STUDIES

Dr. Andrea Szászi, Religious education in Reformed high schools - situation analysis

Katalin Szénégetőné Kovács, Questions of congregation's integration
in Confirmation Ages

Dr. Sarolta Fodorné Dr. Nagy, Reformed Schools' main strategic goal is to teach wisdom

WORKSHOP

Géza Battyányi, Aspects of the Reformed faith and ethics frame tasks

Mrs. Elődne Szabó, The question and practice of daily devotion at
the Reformed High School in Tata

László Makay, Religion teacher school chaplain's role and opportunities in high school

Sándor Hodossi, Katalin Kóti, Short films of High School Christian Education

Gábor Márkus, 'About the necessity of school chaplain'

REVIEW

Balázs Siba, Howard Hendricks: Life-changing teaching

Gergő Csőri-Czinkos, A brief introduction of high school faith and ethics
teaching materials, developed by RPI

MAGYAR REFORMÁTUS NEVELÉS

református pedagógiai folyóirat

Megjelenik elektronikusan, évente 4 szám. Letölthető: <http://refpedi.hu/mrn>

ISSN: 1585-7565

Kiadja a Református Pedagógiai Intézet (RPI)

1042 Budapest, Viola utca 3-5.

www.refpedi.hu

Felelős kiadó: Református Pedagógiai Intézet Igazgatója

Főszerkesztő: Dr. Szontagh Pál Iván

A katechetikai számot szerkesztette: Dr. Szászi Andrea

A folyóirat szakértői lektorálási folyamatot követően jelenik meg. Ennek során egy külső és egy belső lektor (szerkesztőbizottsági tag) véleményezi a beküldött tanulmányt és javasolja a megjelentetését. A szerkesztőbizottság tagjai az MRE elismert, PHD fokozattal rendelkező szakemberei pedagógiai vagy katechetikai, valláspedagógiai területen.

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Pedagógiai tanulmányok lektorai:

Dr. Szenczi Árpád, KRE-TFK

Dr. Pompor Zoltán, MRE

Dr. Szontagh Pál, RPI

A valláspedagógiai tanulmányok lektorai:

Dr. Siba Balázs, KRE-HTK

Dr. Szénási Lilla, SJE

Dr. Szászi Andrea, RPI

Szerkesztőbizottsági titkár, olvasószerkesztő: Bajnokné Vincze Orsolya

Tördelő: Rezessy Szabolcs

A korábbi évfolyamok számai és a közlési feltételek az RPI honlapján elérhetőek.

A szerkesztőség fenntartja a jogot a kéziratok nyelvi-stiláris javítására, a szerkezeti elemek egységesítésére, a logikai hibák korrigálására és a tipográfia kialakítására.

Az egyes közlemények tartalmáért a szerző a felelős.

© Református Pedagógiai Intézet, 2019

